

~~Max~~ ~~Ding~~

1934
JUL
AVGUST

3 - 4

N O M Y R Y:

D DEMIXOVSKIJ — Dzæudžyqæuy okrugæj — C.	
Irystony Avtonomon Oblæstmæ	6
KOCOJTY A. —2 fembældy	25
DZANAJTY IV. æmæ DZESTY K. —Betonæmdyx geroj	36
DZANAJTY IV. æmæ DZESTY K. —Fyjjauæj masi- nistæm	41
XUYTHINATY C. —Cæxærtý kald	47
FÆRNION KH. —Qæbatyr cærgæs	53
MAMSYRATY D. —Fervæzyngænæg	65
ARBIATY X. —Ræz, Iryston	73
NIGER. —U fadat·arazæg	74
ARDASENTY X. —Cipo	76
ÆHUZARTI G. —Mæ rajzuyræo hæu	81
GULUTY A. —Kolxozon bydry (æmdzævgæty cikl)	88
MAMSYRATY D. —Didinæg	93
TOKATY A. —Dyuuæe dunejy	95
Soveton fysdžyty fyddzag sjezd	96
CÆGOLTY G. —Radžy æmæ nyr	99
CÆGOLTY G. —„Petusok!.. Petusok“	109

Cægat Irystony Avtosomon oblasty dæs azy—ÆK(b)P leninon nacion politikæjy oælaxizdzinad.

Десятилетие Северо-Осетинской
Автономной области — торжество ле-
нинской национальной политики
ВКП(б).

Ægas cæuæd Soveton socialiston
respublikty cædisy soveton fysdžy-
ty fyddzag sjezd!

Да здравствует первый съезд со-
ветских писателей Союза советских
социалистических республик!

C. Irystony soveton fysdžyty cædisy aiv literaturon
amæ æssanodon-politikon ærvylmæjøn zurnal

№ 3—4

IUL - AVGUST

RÆSTDZINAD

1934

Мах Дуг
(Наша эпоха)

№ 3-4
ИЮЛЬ—АВГУСТ

1934

ОСЕТИНСКОЕ ИЗД-ВО
„Растдзинад“

Ежемесячный литературно-художественный и общественно-политический журнал

Орган союза советских писателей С. Осетии.

„Max fändy nacity fændon cædis,—axæm cædis,
kæcy Æbpyndær næ læværdtaid iu nacijæu innæ na-
cijy æfxæryny fadat,—axæm cædis, kæcyjæn jæ byn.
dur uydaid kærædzijylstyr æuuænk, æfsymærtau iu-
dzinady bælvyrd æmbaryn, bynton fændonæj razy-
dzinad“.

(LENIN).

„CALYNMÆ KAPITALY XICAUJUÆGDZINAD IS, CALYNMÆ KUYSTADY FÆRÆZTYL BARDARYNY TUXXÆJ TOX CÆUY, UÆDMÆ NICY XUYZY NACION ÆMXUYZONDZINADÆN UÆVÆN IS, AFTÆ NÆJ UÆVÆN NACITY FÆLLOJGÆNÆG DZYLLETY ÆMKUYSTÆN DÆR. NACION ÆNÆMXUYZONDZINAD FESAFY-NÆN, ÆFXÆRD ÆMÆ ÆNÆFXÆRD ADÆMTY ÆFSYMÆRDZI-NADY ÆMKUYSTY UAVÆR SÆVÆRYNY IUNÆG FÆRÆZ U-KAPITALIZM LIKVIDACI SKÆNÝN ÆMÆ SOVETON ARÆZT SÆ-VÆRYN“ (STALIN).

„PROLETARTY DIKTATURY ÆMÆ SOCIALIZM ARÆZTADY DUG SSR CÆDISY U, JÆ ABP SOCIALISTON, JÆ FORMÆTA NACION KÆMÆN U, AXÆM NACION KULTURÆ TYXDŽYM RÆZTY ZAMAN“ (STALIN).

„Cægat Iystony avtonomon oblæstæn jæ 10 azy
dærhy jæ socialiston aræstady uelaxizdinædta,
kulturon æmæ xædzaradou ræzt bantystyty leni-
non-stalinon nacion politikæjy bynduryl, pha-
mesnyktimæ, kapitalisttimæ, æmæ chulbertimæ,
nacionalisttimæ æmæ aly xuyzy opportunistimæ
ænauerdon toxys fidarej æxxwest kænyay bynduryl“.
(Krajkomy uyn affæjø),

D. DEMIXOVSKIJ

DZÆUDŽYQÆUY OKRUGÆJ— C. IRYSTONY AVTONOMON OBLÆSTMÆ

„Kavkazy sæjrag xæxtys astæu, jæ dyuuæ khulyl, Aragvajy komy, Čsaný, Lianvæjy, Terčy æmæ Ærydony rajdajæny,—rag-ragon zamantøj nyrmæ uyngæg card kodtoj ærdægqædtag xæxxon adæmyqæd,—irædtæ, zæhgæ, sæ iumæjag nom. Talyng æmæ ænæzærdæ ruxs u uycy bæstæ: uazal klimæt, ajnæg xæxtys tihtæ, sau kæmdtæ, kuy ænævnæld qæd zaj- gæjæ, kuy ta chitity xast durtæj dzagæj. Am, ænuson mittæm xæstæg uazal æmæ tymyhtæ sty aræx æmæ afædzy fyldær ærdæg uyrdaem bacæuæn kænæ æbpyndær næj, kænæ ta bast væjjy styr zyndzinædtimæ.

Ænæxatyr ærdz nyværdta jæ myxuyl iron adæmy cardy uagtyl dær. Uycy bæstæjy, kæm ældariuæg kodta ærmæst dær tyxdzyny bar,—kæ- dzæxtys tihty bærzændtyl, cærgæsy axstædty xuyzæn læuuydysts bærzond mæsguytæ. Sæ sisty auwon tyxgænæg ærgævddzhyt binontæ æmbæxstysty, ænæqæn mygkægtæ,—sæxiointæn tyx či kodta æmæ sæ syxægty styr tasy či dardta“. („Uyrys yældariuægdzinady ærfidár Kavkazy“, 2 tom).

Axæm uydí Iyston, styr paddzaxady kolonizatory cæsty, paddzaxy xicauad Kavkazy jæxi kuy bakodta æmæ jæ xicaudzinad ærfidaryl kuy tox kodta Kavkazy mildzyn xæxtys dyuuæ farsy dær, uæd.

Tyzmag, æna uarzen, anaxalyr uydi paddzaxy xicauady politikæ xæxxon adæmly æxsæn, uydönimæ irædty uxson dær. Mæns: uycy politikæ bælvyrð evdisæntæ: 1804 azy æfsadly sərlauusag Cicianov prikaz radta inælar Eristovæn: „Æfsær, sad æmæ: lyg kæn irædty æna: zatyrzi, basudz syn sæ æbpæt cærænbynættæ, sta jsa: ua dard ræryrmæ sərbakæn“.

1810 azy, æfsadly sərlauusag Tormesov radta prikaz bolkhon Stalæn: „Dyuuaæ kalonnæjæ bacu ærgævdæg irædty cærænbynættæ æxsænmæ, æmæ gærzy tyxæj sæ adæmny æmbyrdtly nyppyrx kængæjæ sw, agkæg aræzt æmæ qusgæ adæm skæn. Æuuardan ka vyl ræj, uycy qasutu ta byntondær fesaf“.

Paddzaxy xicauady uycy tuğdzix politikæ ærkodta uymæ æmæ Irystonyl cæugæjæ, Uæræseyj styr syssæg A. S. Puskinæn æne zæhgæ nal uyd „irædtæ Kavkazy cætag æbpæt adæmtæj dær mæguyrdær kæj sty“, uj (Puskin. „Erzerummaæ balc“).

Paddzaxy satrapæ æmæ uydon „axuyrgond“ fæsdzæuintæ aftæ ænqældtoj, æmæ sæ bauydzæn irædty,—kar. „sabry“ æmæ „kommægæs adæm“ skænyn næ, fælæ sæ naciyy ferox kænyn dær, uyyrssaq paddzaxy æbar adæm sæ skængæjæ.

1830 azy irælar Abxzov racyd Irystonyl kard æmæ zyngimæ, ænæqæn qæutæ xælgæ, sudzgæ æmæ adæm cæhdgæjæ. Uycy cydy fæstæ ta „styrpaddzaxady“ istorik Čudinov fysta:

„1830 azy cy ærcydi, uycy cauty fæstæ, iron adænmæ istori nal is“.

Kolonion æfxærdy ænæqæn sædæ azmæ ævvaxs fæcærgæjæ, jæ raj-dajæn isbon æmæ tyxæjæ æmbyrdgænæg „xi“ buruzajiy karz eksplata-ci bavzargæjæ, midxæsty tudžy pyrxytimæ fætæ laxiz uævgæjæ, Irystony fællojgændzhytæ, „axuyrgond“ kolonizatory fæmæng kængæjæ, sarætjoj sæ istori æmæ jæ avtonomijy dæs azy bonmæ adæmty styr federacijy midæg ærcydi styr uælaxizdzinædtimæ.

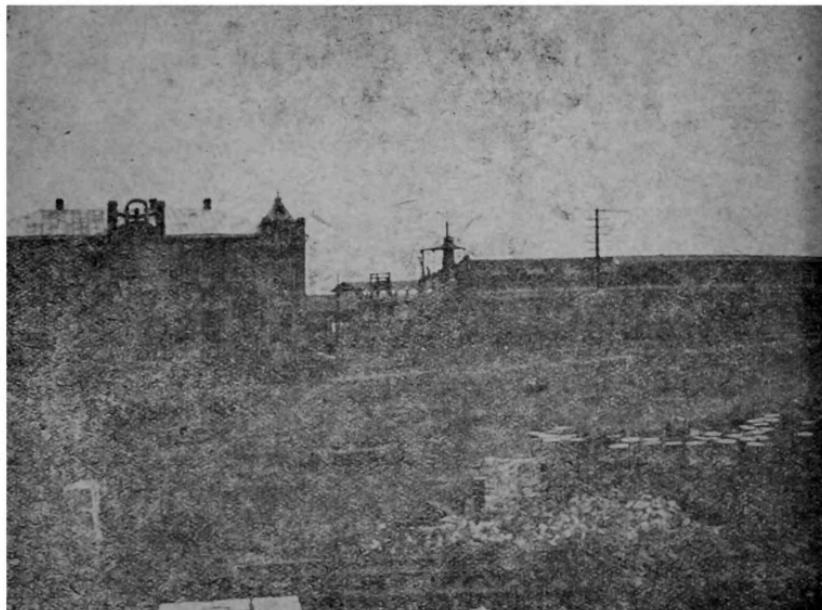
Mænæ partijy Cægat Kavkazy krajkomy arhond, Cægat Iryston jæ dæs azy bonmæ cy itogtimæ ærcæuy, uydonæn:

„Styr tyxdzyn industri razzagdær evropag texnikæimæ, kolkozon aræzt-ady ræzt sliðardzinad, kulturon aræztady styr æntystytæ,—uydon æbpæt æværync Cægat Irystony axæm uaværtý, cæmaj Kæsæg-Balqarimæ socialiston erysy bynduryl rajsya nog uælaxizdzinædtæ æmæ racæua æbpæt Cæ-disy razzagdær, kulturondær oblæstyty æmrænq“.

„Cægat Irystonæn, Leninon nacion politikæjy bynduryl jæ khuxy bat-tydi,—dzury Æbpæt Uæræseyj Centron æxxæstgænæg komitety prezidium jæ uynaffæjy, Cægat Irystony avtonomijy dæs azy bony fædyl,—styr uæ-laxizdzinædtæ socialiston aræztady æmæ xicænæj bæræg kæny fællojgæ-næg dzyllæty politikon aktivordzinady ræzt, klasson znadžy nyxlæudy asast æmæ oblæsty adæmon xædzarady xicæn xæjdty,—kuysty socialiston metodtæ ævdisgæjæ, styr skuuxtyty ravidyst“.

Soveton Irystony ualaxizdzinædtæ æmæ toxu itogtæ, bæræg kænync paddzaxy „istorik“ Čudinov tyng kæj færædyd, uj.

CÆGAT IRYSTONY INDUSTRION

Nacion farstajy abp USFSR-y is uj midæg,
 cæmæj saft ørcæua nacity (xædzaradon, poli-
 tikon, kulturon) fæstæzaddzinad, kæcy maxæn bynæn
 bazzad iwhuyd zamanæj,
 cæmæj fæstæzad adæmtæn lœværd ørcæua cent-
 ron Ueræseyj paddzaxadon, kulturon æmæ xædzara-
 don æhdauæj bajjafyng sadat. (Stalin).

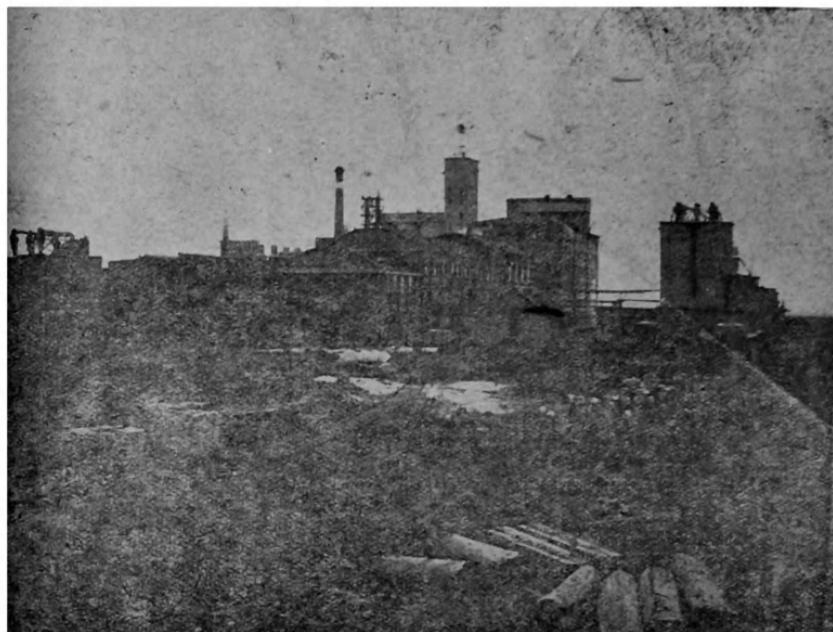
C. Irystony padzaxadon industriyl afæd zgaj xardz cydi (min somtsj):

1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934
199,9	1016	1940	2774	2918	7878	15512	27427	27245	38676

Industri æmæ qæuuon xædzarady umz (%) Cægat Irystony adæmy
 xædzarady.

	1925	1926	1928	1929	1930	1931	1932	1933
Industri	20,8	26,3	33,5	53,7	59,8	67,4	75,6	68,1
Qæuuon xæ- dzarad .	79,2	73,7	66,5	46,3	40,2	32,6	24,2	31,3

B E S L Ä N Y N A R T X O R Y K O M B I N A T.

*Carizmy fæstæzad, agravron kolonijæ, 10 azy
œmhuydmæ Cægat Iryston racyd Soveton Cædisy
razdzyddær industrion-kolxozon oblæstyty œmrænq.*

*C. Irystony paddzaxadon industriy æbpæt produkci (1926-27 azy ærhtem
gæsgæ miu somtej).*

1913	1928	1926	1927	1928	1929
3962	3253	5046	7850	11740	21555
1930	1931	1932	1933	1934	
27163	43837	47940	53717	79776	

*Fyddzag fondzazony dæry hy SSRC paddzaxadon
produkci*

*FÆFYLDÆR IS 2,2 XADTY (219
PROCÉNTY),*

*Cægat Irystony ta paddzaxadon produkci
7 XADTY FÆFYLDÆR IS.*

Iron adæmy æcæg istori,—ne styr Soveton Cædisy æbpæt adæmty xuyzæn,—rajdydta ærmæst dær 1917 azy oktjabræj fæstæmaæ.

Æmæ uycy istori ravydsta ræzytæ æmæ razmæ cydy axæm xuyztæ, kæctyl kapitalizmy dudžy quydý kænæn dær næ uyd.

Uydonææt æbpætæn dær uævæn is ærmæst axæm bæstæjy, xicaudzi-nad proletariat kæm kæny, kommuniston parti jyn razamynnd dædtgæjæ, axæm bæstæjy cardy kæm cæuy Lenin-Staliny genion racion politikæ.

„Qædtag“ Cægat Iryston bafæræpta dæs azy dærhý fæfyldær kænyn jæ paddzaxadon industriy produkci 24 xadty. (Razdær' ræstægimæ baræn jyn uævgæ dær næj, uymæn æmæ uymæj razmæ Cægat Irystony industræ,—zæhæn is,—æbpypndær næ uyd.)

1933 azy paddzaxadon industriy produkciy arh xæddzæ kodta 53717 min sommæ, 1924 azy ta quamæ ua 79776 min somy arh.

1933 azy, industriy produkciy oblæsty adæmon xædzarady æbpæt produkciy axsta 68 procenty.

Max næ dæs azy bonmæ ærcæuæm xuyzdžyn metalty styrdær nog texnikon kuystuæltimæ.

Maxmæ is axæm kuystuættæ, kuyd Myzury flotacijy sistemætyl kus-gæ fabrikæ, elektrocincy nog zavod,—næ ca disy cinçy styrdær gigant. Max saræztam Beslæny nartxory kombinat æmæ jyn bazydtam jæ texnikæ.

Max næ dæs azy bonmæ bafæræztam auadzyn eksplootacimæ Džældony gidro-elektron stancæ. Uycy ræstædžy næ qæuuon xædzarad dær ændær ssi. Cægat Irystony qæuuon xædzarad ærmæst revoljucijy razmæjy xædzaradæj næ, sælæ byntondær ændær xuyzon u, Cægat Iryston avtonomon oblæst aræzt kuy cydi, jæ uædygkon xædzaradæj dær.

Oblæsty qæuuon xædzarad bynton fendærxuyzon is, uældajdær ta acy fæstag cybpar azy,—qæuuon xædzarady socialiston rekonstrukcijy azty, iuguyr kollektivizacijyl toxy azly.

1924 azæj 1934 azmæ xuymy zæxx syraæti 82000 gektaræj 118000 gektary ong, æmæ uycy zæxxytæ bynduronæj, bynton čysyltæj ædtæmæ, sty kolxozytæ zæxxytæ. (Xicænæj cæræg xædzærdætæ æbpæt oblæsty cæræg xædzærdæn sty sæ 9 proc., sæ xuymtæ ta oblæsty xuymtæ æxsæn axsync ærmæst 6 procenty).

Næ oblæsty nyrtægkæ maxmæ is 97 kolxozy,—pydon sty socialiston styr xædzæradætæ. Irystony kolxoizontæ klasson znagimæ tox kængæjæ, partion orgænacijy razamyrdmæ gæsgæ kusgæjæ, næ partijy æmæ jæ fætæg æmb. Staliny amyndtæ cardy æxxæst kænyny bynduryl,—akodta styr khaxdzæftæ næ sajrag nysan æxxæst kænyny quydtadžy: næ kolxozytæ bol-sevikon kolxozytæ skænyn, næ kolxoizontæ ta qæzdyg cærdžytæ.

Khaddær æntystytimæ næ cæuy Iryston jæ dæs azy bonmæ kulturæjyl toxy dær. Cardy uahd ærcyd æbpæt axuyry quydtag, ænaxuyrgonddzi-nad bynduronæj sæfæt ærcyd, aræzt ærcydysty nog skholatæ. Uycy ræstædžy aræzt ærcydi khord astæugkag æmæ xistær skholajy dær, fæfyldær is næxi texnikon intelligencijy nymæc. Biræ fæfyldær sty næ gazettæ: næ ob-

Miting Cægat Irystony pionerty lagery Siony (Arvy komy)

læsty is dyuuæ ærvylbon caugæ gazety æmæ iu bon cuæj cæugæ gazet. Is næm gazettæ madælon ævzagyl aly rajony æmæ politrajady dær. Bibliotekty nymæc fæfylðær 8 bibliotekøj 1924 azy, 28-mæ 1934 azy. Uycy ræstædžy aræzt ærcydi oblæsty, biræ syvællon rævdauændontæ, qazæt fæztæ æmæ aftæ darddær.

Dæs azy dæryh næ oblæsty, industrij qæuuon xædzarady æmæ kulturon fronty, æntystdzinædty uycy cybyr ranymad dær bæreg kæny styr uælaxizdzinædta, kæcyty færcy næ oblæst jæ dæs azy bonmæ ssi Cægat-Kavkazy æmæ æbpæt Cædisy razzagdær rajontæ iu.

Uycy itogtæ sty næ partijy programmaejy, sjedzty æmæ CK-jy uynafæty praktikon realizacijy bælvyrddær ævdisænta,—nacion oblæstty kulturon æmæ xædzarodon quydtagæj, Cædisy razzagdær rajonty æmrænq rakæny ny tyxxæj.

Uycy itogty zyny C. Irystony partorganizacijy tox socialiston Irystony særly. Uycy æntystdzinædta khuxy baftydysty ænæxatyr klasson toxy, uym zynync kusæg æmæ kolkozon dzyllæty æxsæn cy styr ivditytæ ær-cydi—raznæ cydy qomylkængæjæ, nydon.

Uycy kuyst æmæ qazualon xæsty, socialiston aræztady aly xajady, kuystuætty dær, ærvylbon xæstæggond cydysty uæræx fællojgenæg dzyl-lætæ socialiston aræztady styr quydtagmæ. Næ genion fætæg V.I.Lenin fædzæxsta, cæmæj aly cælgænæg sylgojmag (kuxarkæ) dær xicauueg kæ-nyn færaza, V.I.Lenin amydtæ profcædistæ kommunismy skhola kæj sty, æbpæt fællojgændžyty dær xæstæg kænyn kæj qæuy paddzaxad arazyny quydtagmæ, stæj næ partijy amyndty æmæ uynaffæty æxxæst kænynmæ. Partijy amyndtæn æmæ uynaffætæn ta sæ bæreg-bælvyrd fæstagdær sty

17 partkonferencijy æmæ 17-æm partsjezdy uynaffætæ, dygkag fondazony særjrag politikon xesý tyxxæj „æbpæt fælloigændžty socialiston æxsænady æmbargæ æmar aktívon arazdžytæ skænyn.“

Kuyd dard sty abon Sadony xæznakhaxænty kusdžytæ, „Elektrocinčy,“ Beslænyqæuy nartxory kombinat æmæ innæ kuystwætæ kusdžytæ, doxtyr Pfaf,—ivhuyd sæde azy 70 azty Alagiry ævzist æmæ zdy uadzæn zavod fengæja kusdžytæn cy arh skodta, uymæst.

Jæxi nyxæstæm gæsgæ, zavod uygæjæ uýj bazonyn fændydi ærmæst dær kusæg klassy uavær, æmæ fyssy: „kusdžytæ rasyggænag či næu, uýj xorz cæry... fælæ zæhyn qæuy, rasyggænyndzinad dzy styr bynat axsy. Fyddzadžy ræstædžy Alagiry zavodmæ ærvyst cydysty ævzærgændžytæ, katorgæmæ tærxongond kæmæn uyd zavodty kuystinæ, uydon.“ (Doxtyr Pfaf, „Cægat Irystony kæmdtyl balc“).

Æmæ ucy „ævzærgændžytæ“ æmæ „rasyggændžytæ“,—næ „zynarh“ doxtyr se kuyd skuyda, aftæmæj, —bazydjoj ravidisyn Soveton Irystony ræstædžy axæm styr saqdzinad æmæ qæbpærisdzinad, proletaron æmbaryndzinad æmæ æcæg proletaron kulturæ, kæcytæn ændær uaværtæ næ uyd ravzæræn æmæ kæcytæ næ uyd bainbaræn ragon æmæ nyry tyxgændžytæ „axuyrgond bældzontæn“ dær.

Socialiston erysy styr ræzt xi qæbpærissæj kuysty biræ fɔ:n etæ, xi-qæbpærisdzinad, nog ærquydty, razzagdærtæ proletaron æxxuys fæstægtæn,—uydon æbpætæ færcy khuxy baftyd næ oblæsty xuyz lžyn metallurgijy 5 azy phlan dyuuæ azy æmæ ærdægmæ sæxxæst kænyn, uydætæ færcy næm fæzyndysty æmæ æbpæt Iryston dær bazydjoj axæm cytdžyn adæm, fællojy gerojty, Gabety Cipojy, Qodzaty Savelijy, Čerčesty Vladimíry,—Sadony æmæ Myzury: Baskajy-fyrt, Kiknadze Mixail, Gioly Vladimir, Khadzy-fyrt, Kokutay Vasili, Mirosnikov Sarapova“ æmæ ændærtæ — zavod Elektrociočy.

Razamony, xædzarad arazyn æmæ nog texnikæ bazonyn s e bɔ:r kæj u, uýj či ravidysta, kuyd Osepijan, Urm, Cælojy-fyrt, Maxin, Zændžajy-fyrt, Pospelov, Qajqry-fyrt, Qodzajy-fyrt, Babič æmæ innætæ,—ucy kusdžytæj, aræzt ærcydysty na kuystadty xædzaradon-texnikon razamondžytæ kadrtæ.

Ucy inženertæ, næ xuyzdžyn metallurgijy bærnon xælzáradon ænæ politikon kusdžytæ, Irystony fælloigændžtytæ æxsænæj racæugæjæ, styr cærdud ævdísæntæ kusæg klassy cy tytxæ æværd is, cy amiltæ dzy aliston xædzarad arazgæjæ.

Ucy kusæg gerojtæ æma xædzarady aræksdžyn arazižytæ, specialisti, alistytæ, maxmæ kand xuyzdžyn metallurgijy ne sty. Uydon sty Beslænyqæuy nartxory kombinaty dær. Næ oblæst zony geroyty, no ndzyd kusdžytæ: Goriev, Comarly-fyrt, Chygkajy-fyrt, Kuymælægkaty čyždžj, Sa-vockajajy, Kolty čyždžj. Uydon bazydjoj ucy giganty nog texnikæ.

Džyzałdony gidroelektron stancæ arazyny processy racydi dæsny orgænizatortæ: Bagajy-fyrt, Tuajy-fyrt, Kijasčenko, Tamajy-fyrt, Dolgat,

Krečko æmæ innætæ. Uydon ravdystoj sæxi xorz qazuatontaj, uydonæn æcægæj fælloj ssi „kad, cyt æmæ namysy quytag.“

Næ industriy ucy æntystdzinædtæ, næ æbpæt aræztady kuyd uyd, aftæ khuxy baftydysty ænæxatyr klasson toxty processy.

Næ industriy kand gerotjæ næj,—socializmyl jæxi ci radta, axæm kus-dýtyæ æmæ specialistytæ. Uym uydis æmæ nyr dær ma is rançij rædy klasson znadžy khædziltæ, babryr çi bazyda uyrðæm, axæm chullberlin æmæ ændær axæm znagon elementtæ. Fællojgændžyty ucy znægtæ fælvarync fyldær ratonyyl, xæssync kuystuæltæm paddzaxady nyxmæ: tendencitæ, qavync styr æmæ çysyldær, znaggaddzinædtæ kænyn. („Sevkavcincy“, -di-zely æfsæjnædžy gæbpæltæ æværyn, Sadony rudnikty vaqonetknætæ æbpærst, Sadony elektrostancayj qaqqænæg syrzæfsædtony amard). Uymæj uældaj ma khord znaggady mitæ Dízyzældony aræstdaly. Partorgænizaci æmæ kus-dýty kollektiv, kuystadon philan sæxxæst kænynyl tox kængæjæ, læværdtoj nyxkhuyrd ucy ræstædžy klasson znadžy znaggady mitæn, socialiston kuyst-uættæj ucy znægtly khaxgæjæ æmæ dardmæ æbpargæjæ.

Mænæ, he, adæmy zondaxast raivyny madzældtæ.

He, uymæn u næ bon zæhyn,—xærz cybyr, fælæ uælaxizdzinædtæj dzag itogly cifyr:

10 azy dærhy, oblæsty industriy produksi jaſyldær is 24 xadty.

Qæuouon xædzarady ta næ 10 azy bonmæ ærcæuæm, fidar kolxoxtimæ, uydon fidaræj ærlæuuydysty bolsevikon rætzty fændagyl.

Faron næ oblæsty radtam ræstæmbis nymadæj 12 kilogrammy zhældæj nartxor fællojbonæn æmæ 6 kiloy kartof.

Biræ fæfyldær is xuymgændy fæz, fæuældær is xorærzad.

Æmæ cæj nysan u ujy ta midtoxy cæstængasæj kæsgæjæ? Kuyd baftydysty khuxy uydon æbpæt?

Cæj midæg is ucy uælaxizdzinady sekret?

Socialiston aræztady ucy xajy cydi styr klasson toxty, uældajdær ta kollektivizacijs ræstædžy. Ujy uydis fællojgænæg zæksusdýty styr dzyllæty qomyldzinady process klasson toxty uældær skholaj.

Æbpæt oblæstæn dær sæ zærdyl læuu „narodniktimæ“ toxty bontæ—kæcytæ sæ zærdæ dardtoj zærond bazzajgæ æhdæudtyl, Tormasov æmæ innætæ cy „sabyrdzinad“ a mæ sæximæ „qusyndzinad“ æværyn fænd kod-toj, uuyl.

Uydon ænqæl uydysty, Irystony kolxoziæ „styr talyng, ænæmbar-gæ, ænædomd, ænænom, ænæ mygkadžy adæmy khord,“—1901 azy Dygury badilon—Tuhanty Amyrxan kuyd sxuydta, fællojgænæg zæksusdýty, aftæ. Fælæ Tuhanty Amyrxan iunæg næ uysi. Mænæ ma iu ævdísæn, iry fællojgændžytlæm „sæxi“ eksploratoræ cy cæstæj kastysty, uymæn. 1906 azy, marthijy, Irystony „ældærdætæ“ *Tyladlatæ, Qanyquataæ*, æmæ innætæ sbæ-ræg kodtoj „sau adæmmæ“ sæ axasty æhdæudtæ. Ucy „æhdauy“ 15 punktæj 7-æmy aftæfysyng: „Max khuxy cy mygkægtæ is, uydonæn æbpynædæmacy qærgond cæuæd, talyng æmæ čhizi bynaty sæ daryn qæuy, kuyd amal

ua. uj berc sæ næxicæn kusyn kæny n qæuy, sæ syvællædly syn skho-
lamæ na qæuy uadzyn".

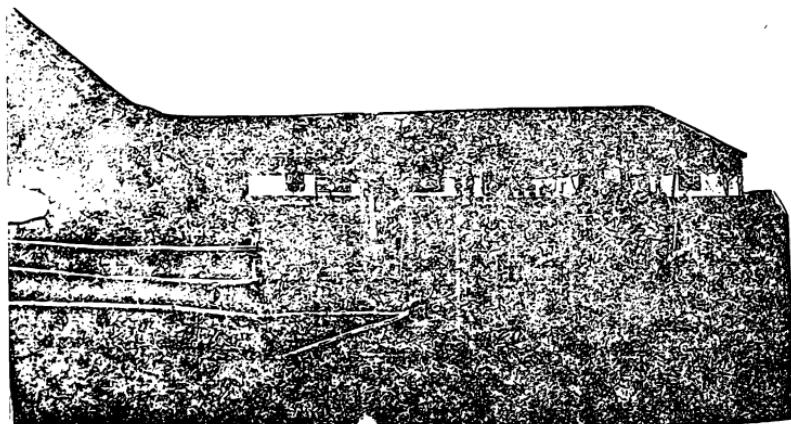
Kuyd uynæm, aftæmæj lystony eksplatacigændzyt "æhdæudtæ"
æbpyndær nicæmæj xicæn kænyc paddax fæsdzæuinty politikæjæ. Uyj
bælyrdæj ævdisy nacion bæstæty fællojgændzytæ dyuuærdygæj eksplataci-
gond kæj cydyst, klasson toxo interestæ biræ uældær kæj sty aly xuyzon
nacion interestæ ænnæ lystony Tuhantæ, Qanyquataæ, Tladtatæ æmæ in-
nætæ lystony fællojgændzytæn Tormasovtæ, Staltæ æmæ Axverdotvæj kæj
nicy quadzdydær uydysty, uj.

Lystony kolkozontæn nyyma sæ zærdyl læuuy "sæxi" æmæ innæ eks-
plataktory ældariuægdzinad æmæ uymæ gæsgæ kolkozon zæxkusdzytæ
uæræx dzyllæty.—kapitalizmæj rakhaxdzæf kængæjæ, nal fændydi ænæxa-
tyr eksplataazi æmæ talyngdzinadmæ cœwyn, kæd uyj ænkhard æmæ sa-
hæs kodtoj ursæfsædtontæ, badilatæ æmæ innæ chammartæ sæ fyddzadzhy
"kadyl" sæ zærdæ dargæjæ, uæddær.

Lystony fællojgænæg zæxkusdzytæ baxxuys kodtoj parti æmæ soveton
xicauadæn ucy kontrrevolucion axston fexalynæn æmæ rajdydta kolkozty
darddær fidar kæny.

Kolkoztyl tox uyj næ faci. Iuguyr kollekativacijy aztæ sty klasson
toxy styr qazualy aztæ, kolkozty znag chulbery æmæ innæ znægty baqæv-
ty aztæ,—ucy toxy aly madzældtæ agurgæjæ, uyjimæ nacion xicændzi-
nædæ kolkozty nyxmæ, sæ fexalynyl ævzargæjæ.

Sabotaz, bæxtæm znadzhy cæstængas, znaggady tyd, kolkozy isbon
davyn, kolkozon apparat xalyn, razamonæg orgæntæm xilyn, cæmæj uym

Nog Bætæqoyj qæuy kolkoz „Kavkazy“ 3-ag brigady kultstan

kænoj sæ antikolxozon kuyst, æmbærcej aly uaryny zondaxast xæliu kænyn, fællojy bonty nyxmæ kuyst, xærynaej jedtæmæ kusgæ či næ kæny, uycy adæmy fændtæ xæssyn, barøj qazuatdzinad mynæg kænyn, qazuatontæm cy cæuy, ujy barøj khaddær kænyn, he uydon sty znadžy kuysty metdæ, kolxoztæ xalny metodtæ. Æmæ zæhyn qæsy ujy, iuæj-iu rædty syn ban-tystis sæ fændtæ æxxæst kænyn, partorgænizacijy rænqyty binonyxæj kæj næ kastysty uycy quydægtæm, uydon nicy sty, zæhgæ, kæj ænqæld-toj, klasson znadžy cæsgom kæj ne 'vzærstoj, partorgænizacijy znægtæ, klasson znadžy æd partbilet agenttæ kæj uysi, ujy færcy.

Uycy tox zynarh systad næ oblæsty kolxoztæntæ. Uældaj zynarh-dær ta systadi fosdaræny fronty. Mix oblæst 1933 azmæ ærcydi kusæg fosy 40 proc. (kollektivizacijy fyddzig azimæ bargæjæ) fysty æmæ saæthy 22,9 proc. æmæ stur fosy 35,3 proc.

Ujy fæzyndi næ xory bydrytly dær. Næ oblæsty æbpæt kolxoztæ dær qudy kænync 1932 az, ænæ æbpæt dær zonync cænæn næm ærcy-di 7 centnery gektaræj, cæmæn sbur is næ xor, cæmæn ærkhaxtam næ kartæftý gektaræj ærmæst 5–6 tonny.

Æbpæt dær ej zonync ujy znaggady kuysty færcy kæj uysi, klasson znagæn jæ khuxy kolxozon rænqytæ fexalyn kæj bantyst, kolxoztæ fexalyn ujy ruadžy kæj uyd, ujy. Fælæ kolxoztæ znadžy kuyst CK-iy janvary plenum kuyd amydtæ, aftæmæj ærcaxstoj, industriy znaggadzændžytæ cy bynat ærcaxstoj, axæm. „Kolxoztæ æmæ sovxoztæ znaggaddzinad ænæ sabotazæj ta ujy zæhæn is,—fysy CK-iy uycy plenum jæ uynæffæty,—æmæ fæstægmæ axæm pajda fæuydzysty kolxoztæ æmæ sovxoztæ bolsevikon kadrtæ bacædtæ kænynæn æmæ „Sæxtæjy process“ industriy quydædžy kuyd fæpajda is, aftæ.“ „Sæxtæjy process“ uydis revoljucion cyrddzastdzinad fætyxdzynædær kænynæn æmæ syrx specialistty industriy aly fars ærbam-byrd kænyny færazængardy madzal. Næj dyzærdygænæn, acy azy sabo-tæzæmæ znaggaddzinady fæzyndtæty iuæj-iu kolxoztæ kæj suydysty axæm fæzilænty færætzæ næ qæuuon æmæ rajony kommunistytæ revoljucion cyrddzast fætyxdzynædær kænynæn, kolxoztæ æmæ sovxoztæn nog bolsevikon kadrtæ ravzarynæn“.

Æmæ, æcægdzinad, uæræx kolxozon dzyllætæ politxajadtimæ, partijy razamyndmæ gæsgæ tox kængæjæ, gektaræj 7 centnery xorærzad klasson znadžy kuysty itogtae kæj sty, ujy bæmbargæjæ, fællojbonæi kilogrammæ nodžy khaddær dær znaggaddzinady kuysty færcy kæj uysi, ujy bæ-zongæjæ—fidaræj bavnældtoj uycy sabotaz basædtynyl, bolsevikon kolxoztæ sarazynyl æmæ 1933 az uysi, æcægdzinad, bolsevikon tyxtæ ænbyrd kænyny az, kolxoztæ chulberon xæmpælgærdægæj asyhdæg kænyny az. Çyrystonqæuy, Beslænyqæuy kolxoztæ asyhdæg kænyn, Khardçony, Elxoty, Ärydony, Olginskæjy znægtæ sbæræg kænyn, ænæ uydon fæsuryn. Ujy uyn uycy tox bælvyrð nyv!

Praktikæ kuyd ravidsta, aftæmæj kolxoztæm cy znægtæ babyrydi, uydon ædtæ kænynyl arxajgæjæ, kolxozon kusdžytæ ængom-

Elxoty qæuy kolkoz „Fæskom-komedison‘‘ særðar fæskom-cedison KARSANATY RAIČKAE
jæ binonty æxsæn

dær æmæ fidardær kodtoj sæ rænqytæ, æbpæt frontyl razmæ byr-synmæ.

1933 azy ualdzæg, zyndzinædty midæg acæugæ uovgæjæ (znaggad-dzinady fydbylyztæ, sabotaz uydí uycy atakæjy bælvyrddær ravdisæg. Uycy azy kolxoza ravdystoja syr sguyxtzinad: kolxozy fællojy bon ærlasta 12 kilogrammy nartxor æmæ 6 kiloj kartof.

1933 azy kolxoza festy fyddzag sguyxty. Fæle uuj zæhæn næj, æmæ parti cy xæstæ sæværda, uydón ægasæj dær æxxæstgond ærcydysty, zæh-gæ. Æmæ uymæ gæsgæ, 1933 azy xædzaradon æmæ politikon rezultattæ binonyg ravzargæjæ, kolxzon partorgænizacite quamæ rajsoj uycy azy fæltærddzinadæj nog tyxtæ nog socialiston byrstæn.

Xæsty front sævdýndær fæci. Xæst cæuy kulturæjy særabpondy, xæst cæuy qæzdyg ræsuhd æmæ qældzæg cardy særabpondy. Nyr fag nal u ærmæst bajtauny—bajtauny qæuy kulturon uagyl. Nyr fag nal u kolxozon-kulturon kustæ cardy madzaltæ: quamæ syn ua xærz-aræst kulturon bydyron xædzærdtæ (stantæ), sæ fællad kæm suadzoj, gazzettæ iu kæm bakæsoj, radio kæm bajqusoj, sæxi kæm adasoj, cæxsøj. Fag nal u radtyn

kolxozonæn jæ fællojy bontæn cy bakuysta, ujy sarazyn qæuy aftæ, æmæ ujy cy rajsta, cy bakuysta, ujy ænæqolajé kuyd næ fesafa, fælæ jæ ægæsæj dær kulturon uagæj kuyd spajda kæna. Fæxuyzdær qæuy kolxozonæn jæ xædzary cardy fadættæ. Baxxuys yn qæuy jæ xadzarmæ basilynæn, æd pec æd ændær æj kuyd srævdz kæna, aftæ. Skænyn qæuy aftæ, æmæ kolxozon qæu ærmaest jæ ædte bakastæj dær kuyd ævdisa kolxozonty qæzdygdzinady ræzt, kolxozonty kulturajy, ræzt.

Skænyn qæuy aftæ, æmæ syvællædtæm kuyd baqara kolxozty ræzyn-dzinad. Skhola quamæ ua ændær xuyzon-syhdæg, ræsuhd, fag qarm. Æxsænadon xælc quamæ ua aræzt, kuyd æmbæly, aftæ.

Qæuy, fæstagmæ, ujy, cæmæj næ oblæsty fændægtæ æmæ xidtæ oj xærz aræzt æmæ æcæg kulturon.

Qæuy ævæstiatæj sarazyn iuguyron æmæ qazuaton nybbyrst fos dar-dy fronty. Maxæn næ xæs u, max acy frontyl cy zjantæ bajjæftam, uydon xæstægdær ræstædžy, baxxæst kænyn.

Aftæ u næ xæsly front, axæmtæ sty næ xæstæ.

1934 azy fyddzag mæjty khord itodžy dzuræg sty ujy, æmæ uycy frontyl xæst aqazzag kæj styngei æmæ næm abony-bon iu caldær æntyst-dzinady dær kæj is. Xuymkondy kampanijy fæud faronæj 23 bony raz-dær, rænqon tydy zyngæ fæfyldærkond xuyzdær bakusgæ uævgæjæ, biræ-kolxozty styr æntystdzinædtæ xus ræstædžy xæsty midæg. Kulturon stanty aræzt næ oblæsty kolxozta æbpæty dær æmæ biræ kolxozty æntystdzinædtæ uycy quydtadžy. Fosdardy fyddzag æntystdzinædtæ: a) læbpynonty faronæj xuyzdær qomyl kænyndzinad, kæcy zyny kuyd sænymæcy fæfyldæry, aftæ sæ xasty fæxuyzdæry dær (xuyjy læbpynætæ—uydi 6465 systy 13285 uærydžytæ — uydi 14126 systy 23301 bairægtæ—uydi 474, systy 1301), b) kuyrmæ, uyrsmæ cæuyny kampanijy xuyzdær sæxxæstkaenyn, c) kolxozon fermætæn sæxi aræsty iu casdær fæxuyzdær kond, d) partorgænizacijy styr kuyst ænæ qug kolxozontæn rodtæ æmæ qucdzytæ radtyny fædyl.

Uydon iuuyldær sty næ xæsty bydryhytæ, uydon sty næ abony xi-cæn æntystdzinædtæ. Fælæ ærgom æmæ fidar zæhyn qæuy ujy, uydon æcæg ærmæst xicæn æntystdzinædtæ kæj sty, xicæn æntystdzinædtæ ta maxæn čysyl sty. Maxæn xæs u rajsyn iuguyron uælaxizdinad. Maxæn næ xæs u rajsyn nartxory gektaræj, khaddær uæddær 25 centnery, kartofy gektaræj ta khaddær-khaddær 111 centnery. Maxæn næ xæs u sæxxæst kænyn, obkomy plenum fosdardy fætyxdžyndæry tyxxæj cy phlan sfidat kodta, ujy.

Maxæn næ xæs u sarazyn aftæ, cæmæj aly kolxozonæn dær ua madzal kulturon uagæj fællad uadzyn, kulturon uagæj kusyn. Sarazyn qæu brigadætæn kulturon stantæ aftæ, æmæ uydon xyhdy fos daræn brigædtæ dær kuyd fæuoj. Maxæn næ xæs u uældaj tyxdžynæj xæcyn xorz, syhdæg, qarm æmæ kulturon skholajy særabpondy, fælæ nyn uycy uagæj nyrma

Pioner čy whole qomyl kænyn
rody.
(Narty qæuy kolkoz)

biræte is ænæ kond. Maxæn næ xæs u. cæmæj næm ua aly kolkozy dær biræte is ænæ kond. Maxæn næ xæs u. cæmæj næm ua aly kolkozy dær biræte is ænæ kond. Maxæn næ xæs u. cæmæj næm ua aly kolkozy dær

biræte is ænæ kond. Maxæn næ xæs u. cæmæj næm ua aly kolkozy dær biræte is ænæ kond. Maxæn næ xæs u. cæmæj næm ua aly kolkozy dær

biræte is ænæ kond. Maxæn næ xæs u. cæmæj næm ua aly kolkozy dær

Næ oblæsty avtonomijy dæs azy bonmæ cædtæ kænyny dudžy raparaxat is xæst ucy farstaty sæxxæst kænyny særabpondy. Biræ kolkoztæ qæbær arxajyn bajdydtoj axæm farstaty cardy rauadzynyl: sæ kolkozy elektrifikaci sarazyn, ænæniz don rauadzyn, xicæn kolkozontæn sæ xædzar-aræzty baxxuys kænyn æmæ ænd. Qæuy aftæ bækænyn, æmæ ucy aræzt æmæ xæst dæs azy bony fæstæ kuyd næ fælæmæh oj, fælæ tyxdžydær kuyd fæwoj. Sæxxæst kænyn qæuy fyddzadzhydær ucy xæstæ, kæcetyl rajstoj sæximæ dæs azy bonmæ næ oblæsty kolkozty ærvyst lægtæ obkomy plenumy.

Kolkozty særabpond xæcgæjæ, maxæn bantysti uælaxizdinædtæ raj-syn uymæn, æmæ ucy xæsty dudžy cydi kuyst adæmæn sæxi nog racarazynyl. Kolkozon aræzt axuyr kodta kolkozy bacæuæg zæxkusdžyty kollektivon fællojyl, iumæjag kuystyl. Kolkozon aræzt skodta uydony nog axast, nog zærdæjy uag, fæuæræx syn kodta sæ zondaxast æmæ sæ sa-xuyr kodta æmbaryn uydonaen sæxi card æmæ æxsænadon cardy bastdzinad, alkæmæn jæxi kuyst, jæxi brigady æmæ sæ kolkozy innæ brigadæty kuystty æmbastzinad.

Kolkozon aræzt kolkozontæn ujæ æmbaryn kæny æmæ uydonaen sæ xæs kæj u æxxæst kænyn fyddzadzhydær sæ paddzxadon xæstæ, kuyd bynduron madzal kolkozty slidar kænynæn æmæ kolkozontæn qæzdig card sarazynæn. Kolkozon aræzt axuyr kodta, fæstagæ, kolkozon zæxkusdžyty klasson xæsty tyng aræx aftæmæj dær, æmæ ujy (klasson znag) kuy rajsy mæguyr, sabyr qæbær dæsny kolkozon orgænizatoræ.

Næ oblæsty æbpætæn zongæ sty kolxozy særdatæ: Gulyhiaty Islam, Gædzauty Tebo, Taqazty Axmæt, Dzodzaty Zauyrbek əmæ brigadirtæ: Coræty Mylyxo, Dzebojty Tætærqan, Koçyny-fyrt, Ohuaty Abadi, Tomajty Dzæræx, Zændžiajy-fyrt, Cheuy-fyrt əmæ ənd.

Maxæn næ kolxozy æntystdzinædty rajstæn styr aqaz festy, uydonaen proletaron paddzaxad cy æxxuysdzinædtae radta, uydon. Maxmæ is nyrtægkæ 7 MTS-y 310 traktorimæ (is sæm 4529 bæxy tyxy), 72 naiqænæny, 121 mygkag tauæny əmæ ənd. Axæm materialon æxxuys ærbacydi paddzaxadæj næ kolxoztæm.

Fælæ avd MTS-y axadyndzinad ærmæst mexanikon tyx næu. Avd MTS-y, uj u styrðær organizacigænæg tyx, uj u masinæty kuystmæ raxyzt qæuuon xædarady, uj u styrðær madzal goræt əmæ qæuy æxsæn cy quaudzydærdzinad is, uj fesafynæn, uj u kolxozynty biræ sædætæj masinætimæ arxajdyl saxuyr kænyn əmæ sæ kulturæimæ bamxic' kænyny madzal, uj u qæuuon xædarady dæsny kusdzytæ cædtæ kænyny madzal, uj u agrotexnikon zonyndzinædty qæuy nyfildar kænyny madzal, uj fæstagmæ, u qæuy agronomon kusdzytæj tyxdžyn kænyny madzal.

MTS-ty æmbuarta politxajadtæ aræzt kæj ærcydi, ujruadzy MTS-tæ systy axsdžiagdær politikon centræ kolxozy bolsevikon kænynæn, uydonsysty klasson xæst arazyny stabtæ, stabtæ kadrtæ arazynæn, stabtæ partijy styrðær xæstæ qæuy æxxæst kænynæn.

Kuyst quydtagæj ravdysta, maxæn næ MTS-tæ uycy styr toxy æxxæst kænyn kæj færæztoj, uj. Max zonæm politxajædtæn kolxozon dzyllæty cæsty cy kad is, uj. Max zonæm xuyzdær traktoristty næmdtæ, kæcytæ sæ qazuatón kuystæj ravdystoj styr sguytdzinædtae. Max zonæm, kuyd tyxdžyn axadync kolxozon dzyllæty cæsty traktor, traktoræj xuymkond, traktoræj tyd əmæ uyimæ næ kolxoztæ kuyd cæxgær azdæxtysty agrotexnikæjy 'rdæm, agrotexnikæjy domæntæ æxxæst kænynæm.

Ne sguytdzinædty madzaltæj iu u uj, əmæ uydony arxajæg kæj sty alý kardzyntæ dær, socialiston aræsty aly fællojgænægæn dær bynat kæj is.

Tyxdžyn raparaxat is zærædty kuyst — kuyst qæd bæreggænnæg inspektor, zærædty kuyst — radta styr æxxuysdzinad kolxozaen xorz tyllæg rajsyny quydtadžy. Uj ravdysta uj dær, əmæ zærædtae partijy politikæjy ræstdzinad kuy bambærstoj, uæd kuyd azdæxtysty əmæ sæ bon dær kuyd u baxxuys kænyn. Dæs azy bæreggbomnæ maxmæ is æbpæt oblæstæn zyndgond kuysty qæd bæreggænnæg zærædtae, kæcytæ kæsync kolxozon bydyrt xorz bakondy særabpondy: Coræty Cymyrzæ, Gælæuty Inæryqo, Kokajty Soslæmbeg əmæ innætæ.

Qæuuon sylgojmagæn ærmæst kolxozy baci jæ fadat ravdisyn jæ orgænizatoron tyxtæ. Maxmæ is axæm brigadir-sylgojmægtæ, kuyd æmb. Belovickaja (Khardonj kolxozi „Politotdelec“), æmb. Karsanovæ (Elxoty kolxozi „Komsomolec“) əmæ biræ ənd. əmæ kolxozon bydyrt xuyzdær qazuatón sylgojpmægtæ: Kalmanovæ, Albegovæ, Bigævæ əmæ əndærtæ.

Dzag əfsir əmə bərzond ərzadysty kolxozon xuymisi...

Pionərtə, partiy sidtmə gəsgə, radtoj faron styr əxxuysdzinad kolxozə əmə partorgənizacitən kolxozy tylləg qaqənyny quydtdadžy. Əb-pətən dər zyndgond u pioner Xuymarty Qazbedžy mi, kəcəy, jə cardəntas uəvgəjə, poezy bynəj fərvəzyn kodta kolxozon bəx əmə airvəzyn kodta poezd axauynəj.

Iuuyldər zonync kolxozon bydyrty xuyzdər qaqanəg pionerty nəmdətə: Dzanəgaty Dženaldyqo, Əlborty Batyrbeg, Fərnijy-fyrt, Fomenko-Aljosə əmə innətə. Pionertə acy az dər ta təhd fərəvdz sty əmbal Staliny amyndimə gəsgə fosdardy quyntag bərzond səvəryny sərabpondy xəstiy. Pionerty sefon kuyst fosy lebpyntəm zyldy rajsta əxsənadon xuyz. Pionertə rəvəystoj ucy kuysty styr əxəstdzinad əmə uarzon cəstyngas səkuystmə. Zyndgond sty birə kolxozon ləbpynəgonty sefty nəmdətə: Msojty Kostja (ləvərd yn ərcidi premi saxat C. Kavkazy ƏLFKC-y CK-jy orgbjuro əmə Krajpolt sektorə), Bahraty Kuycygk, Rozkov Petja, Dzgojty Bek, Ardasenty Asləndizeri, Tomajty Dzantemyr əmə innətə. Ucy xuyzən zərdiagonəj kusync pionertə kolxozon tylləg qaqənynyyl acy az dər. Mənar se xuyzdərtə: Chaxiltı Aqmyrzə, Dzuddzaty Maxarbeg, Əlbegaty Əxsarbeg, Bedžyzyt Uymarxan (rajsta premi fotoapparat Cəg-Kavkazy ƏLFKC-y CK-jy orgbjuro əmə Krajpolt sektorə) əmə innətə.

He ucy əbpət fəlloigəndžyty fəltərtiy ərbaxəstəg əmə uydom ənuvyd xəst socialiston xədzarady arəzətdiy fronty—u komkomma nə par-

zi dygkag fondzazonæn cy bynduron politikon xæs sæværda, uj æxxæst-
žænyndzinad.

Ærgom u alkæmæn dær uj, æmæ zæraædtæ, sylgojmægtæ, pionertæ,
kolxoizontæ, kæcytæ bacydysty xæstmæ kolxozy tyxxæj sæxi učastokyl
æmæ xæcync klasson znagimæ ucy učastokyl, sty æægæj xæcæg næ lu-
majag frøntyl ruxs kommuniston som-bony særabpondy, uydron sty socializm
aktivon æmæ æmbargæ arazdžytæ.

Kuyd sty uædæ iumæjag itogtæ? Fæstæduar æværd „qædtæ“, ænæ
kulturon Dzæudžyqæuy okrugæj—paddzaxy koloniæ—Cægat Iryston ssi
rægzæ socialiston xæžzarady oblæst æd bærzond socialiston industri æmæ
kollektivon qæuuon xædzaradimæ. Uj ssi iuguyr činydžy zondy oblæst
jæxi VTUZ-tæ æmæ texnikumtimæ.

Næ oblæsty fællojgændžytæ—„qædtæ irædtæ“, sylgojmægtæ,,ænæ nom
ænæ mygkag adæmtæ“—sty socialiston xædzarady aktivon arazdžytæ. Iron
adæm paddzaxy chistæj æanaxuyrgond uydysty, iron ævzagyl (is zæhæn) činyg-
fyst næ udyi æmæ iron adæm sæ zardžytæ æmæ sæ kaddžyty sæ zærdæjy
styr mast xældtoj. Iron styr nomdzyd adæmon poet Xetægkaty Khosta
uj tyxxæj aftæ zahta:

„Isgæj zærdæ uæ dzynazgæ nyrrizæd,

lumæ uæ baqareæd adæmy qyg. ‘

Sidzærtý mastæj uæ isdži færißæd,

lumæ uæ razynaæd iu cæsty syg.

Fidar ræxystæj nyi ne uængtæ sbastoj,

Ruxs kuvændædtæj xyndžylæg kænync.

Mard nyn næ uadzyns, næ xuymtæ nyn bajstoj,

Styræj, čysylæj næ uistæj næmync.

Iron adæmmæ nyr is sæxi gazettæ, zurnaltæ, arazync nyr sæxi |nacion
teatr, qomyl kænync sæxi fysdžyty kædrætæ, kæsytæ jyn ævdisync jæ
xæstæ, arazync yn zardžytæ jæ qæzuatotyl, ævdisync yn klasson znadžy
cæsgom.

Aivta midxædzaron cardy uag. Iron xædzary fælgancy bacyd radio,
fyldær bynat dzy axsyn bajdyta elektron tyx, politikon činyg, gazet, bel-
letristikæ. Fællojgændžyty dzyllætæ xajdžyn kænync socialiston kulturæjæ,
kæsync klassikty, proletaròn fysdžyty. Klubtæ, kæsændædtæ, syrx khuymtæ
nyfsdard sty iron qæuy cardy.

Næ partijy tærkædtæ, næ bæstæjy razamondžyty ahyndtæ, næ partijy
razdzodžy lozungty fædyl toqmæ sty xædædtælinad idæg tæhd xæddæ
kænync radio æmæ gazetty ruadžy fællojgændžyty dzyllætæm æmæ kænync
sæ kuysty program, arazync uydronæn sæ sæxxæsik kænyny tyxxæj.

Dæs azy bærægbonty maxæn næ bon u zæhyn uj, æmæ næ oblæst
kæj ssi maxæn ne styr fydybestæjæj jæ čysyl bæhatyr xaj. Ucy nog ra-
racarazyndzinad, ucy ivhuyd styr aivazyndzinad, ucy Cægat Irystony cæs-
gom y dissagon aivandyndzinad u Oktjabry resultat, u Oktjabry styr idejæty
cardy sæxxæstdzinad. Uj u Leniny, Staliny styr partijy politikæ, næ

10 AZMÆ SÆVZÆRDYSTY

	1925 az uydis	w. 1934 oz ssi
Rynýndædtæ	4	11
Ambulatorite	25	71 ²
Svællon rævdauændædtæ (jæslitæ)	--	(--)
Aptekta	4	22 (aræjoræt)
Ænæntzædinadyl æbpæt zardz	184 min somy	5907 min somy

UÆLE: Chæjy fyddzagon xuxz. Aftæ dzy cardysty fællojgændžytæ.

BYNAÆJ: Faillad nadzen nog xædzar Chæjy.

partijy bynduron xæstæj iuy saexxæst — uymæn jæ nacion politikajy cardy bauahd.

Dzæudžyqæuy okrug nal is.

Is Cægat lystony avtonomon oblæst. Fælæ nal is ærma-st Dzæudžyqæuy okrug næ, nal is ujxuyzæn goræt Dzæudžyqæu (Vladikavkaz) dær. Goræt Dzæudžyqæu fyddzadžy paddzaxon imperializmy fidar kond ærcydi xæxxon adæmty tasy daryny tyxxæj. Revoljucijy azty midæg ujxuyzæn jæ cæsgom — ssi goræt Ordžonikidze, nacion oblæstyty kulturon proletaron centr.

Goræt Ordžonikidze soveton xicauad æmæ partijy CK tærxaedtæm gæsgæ bacydi Cægat lystony avtonomon oblæsty. Uycy xabar u, Cægat Kavkazy oblæsty konkretion uaværti midæg, leninon nacion politikajy styrdær itog. Uycy tærxon yæstæ afædzy kuyst æmæ toxtæ ravdstoy æfsymærti iudzinad aly nacion fællojgændžyty æxsæn, uycy æfsymærti iudzinad styxdžyn is uydron astæu sæ iumæjag toxy midæg socialiston aræztady kuysty.

Mæqæl æmæ Iry nacinaliston elementæ aly xuyzon amældtæ kod-toj uycy dyuuæ æfsymæron adæmty fællojgændžyty kæradzijyl sardauyny tyxxæj. Fælæ uymæj nicy rauadi. Uycy amældtæ lystæg pyrx nyjjysty dyuuæ adæmty fællojgændžyty ænæ fæxælgæ æfsymæron cædisy færcy. Nyppyrx sty uymæn, æmæ sæ tyxdžyn bædty jæ iumæjag xæs—ænæklisson socialiston æxsænad sarazyny quyntag.

Partijy CK æmæ SNK sæ istorion tærxon kuy raxastoj goræt Ordžonikidzejy Cægat lystony avtonomon oblæstmæradtyny tyxxæj, uymæj racyd iu az. Uycy afædzy xæst, uycy tærxon cardy bauadzyny tyxxæj, uydgoræty 'saiv kænyny tyxxæj xæst.

Uycy afædzy midæg goræt Ordžonikidzejy proletartæ æmæ fællojgændžytæ dæsgæjdæ æmæ sædægaj fakttæ æmæ cævidtontæj ravdstoj sæ cæstyngas uycy istorion tærxonmæ. Uydron ravdstoj sæ fændondzinad æmæ sæ færazondzinad goræt Ordžonikidzejy arazyn æmæ aivkænyny aktivon kuyst kænynæj. Uycy fændondzinad zyny uymæj. æmæ goræty saiv kænyny tyxxæj cy aræzt cæuy, uydony kusæg sty fællojgændžytæ dæsgaj mintæj æmæ uydonomæ mæqqæly fællojgændžytæ dær, uycy fændondzinad zyny uymæj dær, æmæ goræty aræzt aiv kænyny tyxxæj cy fællojady æfstau uahd ærcydi, ujxuyzæn goræt Ordžonikidzejy arazyn æmæ aivkænyny aktivon kuyst kænynæj. Uycy fændondzinad zyny uymæj. æmæ goræty saiv kænyny tyxxæj cy aræzt cæuy, uydony kusæg sty fællojgændžytæ dæsgaj mintæj æmæ uydonomæ mæqqæly fællojgændžytæ dær, uycy fændondzinad zyny uymæj dær, æmæ goræty aræzt aiv kænyny tyxxæj cy fællojady æfstau uahd ærcydi, ujxuyzæn goræt Ordžonikidzejy arazyn æmæ aivkænyny aktivon kuyst kænynæj. Uydædtæ æbpæty zynyc fællojgændžyty dzyllæty axuyrdzinad, aktivondzinad æmæ fændon næ obłæstæn xorz aræst centr sarazyny tyxxæj.

Næ oblæsty raždyddær oblæst skænyny fædyl zyn æmæ dærvætin xæsty snadta æmæ sfidari næ partorgænizaci æmæ jæ ivæg fæskomcædis. Idtæg zyn nacion uaværti kusgæjæ æmæ razdær ræstædžy mid-khordgændty "xæstæj" "sæjgæ uævgæjæ (uycy xæst arættoj, partimæ balæsæg, aly anti-proletaron elementæj næ oblæsty partorgænizaci, krajkomy razamyndy ruadžy æmæ leninon CK amyndty æxxæstgængæjæ, sfidari is klasson xæs-

ty, sfiðar is partijy iudzinady fædyl xæcgæjæ, sfiðar is jæ rænqyty midæg leninon bolsevikon qæd qaqænyny xæsty.

●

Æmæ nyr dæs azy bonmæ Cægat Irystony partorgænizaci cæuy kuyd lugond, æmbyrd, uæræx dzyllætimæ ængom bast styr leninon partijy čysyl xaj.

Fæskomcædis uydi æriæ u maxæn næ æcæg ivæg. Partorgænizacijy kusdžytæ æmæ razamondžytæ birætæ sræzydi fæskomcædisy, rajstoj sæ fyddzag bolsevikon axuyr fæskomcædisy orgænizacijy rænqyty.

Dæs azy bon u ne kuyst æmæ næ tox yaqazzag etap.

Cy itogtæ ævdísæm Cægat Iryston 10 azy bonmæ, uydon nyn bæræg kænync, fidænmæ næ nodžy tyngdær bakusyn, nodžy fyldær bakænyn kæj qæudzæn æmæ næ bon dær kæj suydæn, ujy.

Maxæn næ fadættæ kuyd amonyc, aftæmæj næm is tyng xorz færætæ ne 'bpæt industriy ræsynæn dær, ueldajdær ta xuyzdžyn metallur-glyj ræsynen. Dykgak fondzazony dærhy max quamæ bakusæm goræty dær æmæ oblæsty dær uæzzau æmæ rog industriy, stæj transporty kuystuættæ sarazynyl.

Ænækæron biræ madzældtæ bajgom is maxmæ næ qæuuon xædzarad fæxuyzdær kænynæn iuguyr kollektivizacijy ruadžy. Max ta nyrma ærmæst fyddzag sančextæ kænæm acy quytdædžy. Agkag tox sarazyn næma baſærætam max fosdaryny quytdædžy.

Kulturæjyl tox, syhdægdzinad, xærzæfsnajddzinad, soveton bazarad styxdžyn kænynyl tox—uycy quydtægtæ cardy æxxæstgond cæmæj ærcæ-uj, ujy tyxxæj kusdžytæ æmæ kolxozynty styr dzyllæty smobilizaci kænyn baqæudzæn.

Æmæ Cægat Irystony avtonomijy 10 azy bonmæ itogty alfamlajy mobilizaci maxæn quamæ fexxuys kæna uycy æbpæt tyxtæ ærænbyrd kæ-nyn. Uycy tyxty æmbyrd ta uymæn qæuy, æmæ Cægat Iryston, kuyd Cæ-Krajkomy domæn sæxxæst kænyn æmæ sua ægas Soveton Cædisy tægkæ razzagdær oblæsttæj iu.

1830 az uæræsejag imperialiston „axuyrgendtæ“ nymæltoj iron adæ-my istorijy fæstag azyl.

Card idætg balvyrðæj ravydysta iron adæmy æcæg istori—jæ xædzara-don, politički æne kulturon ræsyny istorijy rajdajæi kæj u ærmæst 1917 azy Oktjabry revoljuci. Cas styr arvgærædtæ bajgom is iron adæmy raz æmæ syn ænæ kæron biræ xorzdzinædtæ sarazyn kæj bantysdzænis sæ xæstaegdær fidæny dær, bolsevikon parti æmæ dunejjy proletariaty styr sæn Cægat Irystony avtonomijy dæs azy styr bærægbon.

2 fembældy

„Xox xoxyl ne 'mbæly, fælæ adæm—kædderiddær“—ujj u fyddætæj bazzaj-gæ uyrissaq æmbisond. Acy æmbison-dæn jæ fyddzag ærdæg mæng u, jæ dyg-kag ærdæg ta gædy u. Xæxtæ fembæ-lyne iuæj-iu xadt: zæxxænkhuyst kuy ærcæuy, uæd ma sæ særtæ dær kærædzuyl fæxojync. Uædæ adæm dær fæir-tæsync kærædziejæ æmæ biræ xædtyt kærædzuyl nal sæmbælyn: iu iron Amerikna kuy acæua, innæ ta Avstralimæ æmæ uymyty kuy am eloj, uæd ma æm-bæld kæm is.

Tepsyr æmæ jæ dyuuæ ragon xælary—Bibo æmæ Tebojy æxsæn uydis ærmæst dæs versty, aftæmæj 30 azy dærhy kærædzuyl ne 'mbældysty, stæj sæ uædær qysmæt sæmbælyn kodta. Aftæmæj, cy æmbisondy koj skodtam, ujj am razyn-dis æcæg.

Tepsyr cæry goræty, Tebo æmæ Bibo ta, gorætæj 10 versty cy qæumæ is, uym. Tepsyr rairtestis qæuæj 30 azy razinæ æmæ uædæj fæstæmæ, qæu cy mygkag u, ujj nal fedta. Bærgæ-iu afænd kodta, kæm rajguvridis, kæm sqomyl is, uycy bynæltyl azilyn, fælæ jyn nikuy banty-stis—isty æxsyzgon quydlag ta-iu ej ba-uyrædla, stæj iudadzg acy goræty næ uydis jæ card—dard hæstæty dær kuy-sta. Lu dzyrædæj, ærcydis axæm bon, ænæ Tepsyr sæmbældis Bibo æmæ Tebojy æmæ sa uajtahd bazydta. „Uajtahd bazydta“—ujj zyn bauyræn u—ærmæst dæs azy nal fengæjæ dær adæm nal bæzonync kærædzi. Fælæ acy fembældy axæm ny-

sændtæ uydis, ænæ jyl uydronmæ gæs-gæ cïdæriddær bæiuænddzæ.

Tebo æmæ Bibo uydysty Tepsyræn, qæuy mi kuy cardis, uæd jæ syxægtæ. Bibo uydis galuij 'rdygæj syxag, Tebo ta raxizy 'rdygæj syxag. Uydæn ætæjæ iu bon bacydysly qæuæn skholanæ ænæ dzy æksæz azy fæitæ, kist fæuvægtæ, iu bon raxicen sty. Iunæ-iu ærvystoj uydon sæ uædhy ræstæg, iunæ-iu rajsonæj radizy azy: dtoi stury qænnæ, iimæ-iu izærej cyd/sty sæ raznæ. Cydysty aræx kærædzi xældærdæn der ænæ iu kænæ uydysty, ujj-iu jæ medæj domætæ jæ uazdzyien ce. Afænæjæ ætæ læbpuyj arvysioj sæ cysyly ræstæly dæbæx bontæ, æmæfe ogæigæ bonæ. Adæjmæj jæ cæzæi bontæ, kuy feida-gyl uævgæjæ, kuy ta kuytis uelqis, æmbæly biræ adeninæ, fezynyns yn xorz zongætæ, xælærdædær. Faro vise-jync avæn zongætæ, avæn xæke-di, fælke, adæjmæj jæ cysyly ræstæly kæ- imæ sqomyl uæ, uydæn yn æbæpæjæ zy-narhde: væliyng, uydæret fæstætænæ væliy. Tepsyræn jæ nyijardzylæ cæ-ræg adæn uydysty, radis jyn dæddær fændigæ ænæ meænæ dækætæjæ kusy. Tebo æmæ Bibo ta qæuæn skholajæ kwd 1 racydysty, aftæ bæzdæsityze: gæsædæjæ.

Faro marthiyj radijæty, lu qænhyz bony, axodæn afon, racydis Tepsyr qæ-dyn xidy bylmyne, cœuyn ej quydis kæ-dændæ: ænæ travvæmæ reingelækis-tis. Næ goræty zerond travvaj kuyd cy-dis, ujj goræty cærdytæ ej alci der

zon — castylæ iu ryuis sti ærcelma
kæsyraj. Fædag xus u, zæhgæ, uæd
æcæmag fistægæf hæðdær fæxaðdæ uyu
dæid tyralma, fælæ ucy bon fædag
tung avær uydís-mitamxæddæ chy
fy khæxta fædulta m nyhuylsty — a mæ
Tepsyr ærbæjæ a nçælmæ kæstis træm
væjnæ. Adam kæsry 'icysaj cydysty
xjzyntimæ. Xyzylraj valamæ zyrdysty
næxædæ narrxory fældjan, cæxædæ dži
thrítæ, eræsyl dava cta, luæju xyz
næjju tharany khaçil dær fæsynidis.
Uæidon cauæg ræ zyrdis xidyl, lejton
dær astæ — xoy zjñrhy tyxxaj fæsta dtæ
nal kuystof a bþyndar. Vægzaæmæ kænæ
vægzaæj cauæg adam sæ ua xædyltyl
amæ sæ khustj xastoj sæ çuma danæ,
amæ a næ a dær dzæmætæ. Fyð
çyi hædæ a mæ a dær dzæmætæ. Fyð
xuz, ænkædæ cæsta ngasista gadæm
la mæz zmald kætloj xicyl dýuæ 'idam.
Tepsy cast dz yndædvis 2—3 lag
uædöryl, sæ micæg uydís ænæjædæ
dzæg gallagæ, astamæ sæ lastoj iugaj
æmæ dygæj ædænægæ. Tepsyr zydia,
uycy gallagly cu uydís, ujy — ujy uydís
acy stong ræstædæy æcanaj iuæjutu çi
irvæyn kædta, uycy 'nojeg' — bædæ.

Dædaj ælbæjrdæs tiemvæj a mæ Tepsy
syr bacin kædta, fælæ jæ tiemvæj nal ba
quydis... Naræ xidyl Terçy galu farsy
'idam ælbæcauyno dyuuæ iæguæiçony
sæ iæta ræhta — fæsta idam. Fæta iæhdyl
asta bædydsty fæljæræ laçy anæ syl
astamæ ræmæ axæcæxæ kænyne, styr
zynæ sæ lærnyne rænæ. Sæ castyltyl
lyst uydís a gæron ankhærdzinæ a mæ
fælladæzzind. Lærdæcia cydysty fæd
lædyl. Fækomkæmæ is Tepsyr razzag
lædyl cæsgommæ. Cyna jæ kæmcær
feda, ujy xuyzæn am lækastis. Ædzy
nægædæ a mækæstis — bælyvid u fædta
jæ kændar. Lærhæddon cæsgom, bur
xil, chyndæzzast, jæ ryxyl zuñræ nos.
Fædta jæ, fælæ jæ næ qudy kæry. Ævib
pajdy jæ sary mahz færuxs is — bæzyd
ta jæ: ujy uydís jæ rægon syxag, skho
lajy a mbal æmæ xælar, Bibo. Cy bæro
nyn ej qudyis axæm nysændtimæ! Bæ
kæstis fæstag uærdony xicaumæ. Cybyr,
bæzæryg læg, fælæ rochojy astæu — arf
dzyq. Fyndy byn iuy 'rdæm æmæ innæ
'ræm sæjnæ 4—5 ærdijy — uydón uyu
dysty rixitæ. Rochojyl dær uymæ gæsgæ

uydæid, a væddægæn, iu 8—9 ærdijy
ujy ta uydís zaçhæ. Axæm nysændtimæ
cy bæzony quydis uymæn dær — ujy
uydis jæ inræ syxag kosa Tebo. Dy
uæjen dær sæ cæsgæmdæ uydysty ra
syc, stordæz ræsyd. Cy bæzony quyd
doxtiyan ujy — bæræ feota axæmtæ bæz
vægzaæ æmæ ændar rædty dær. U
cy minut Tepsyr sære mahzyl sæxi bæ
kaldloj jæ çysly bontæg mysinæglæ
jæ zærdæ bæyngæg is. Ærlæuydu
Tepsyr, æræ dzurgæjæ, razzag uæroon
razmæ.

— Sto nada, xožain? — Færsy tarstxu
raj Eibo.

Bauædæ uædon. Fæstag uærdon
dær ærlæuydis.

— Dzivd dærhæcæuy, — zahta Tepsyr,
fælæ Eibo a mæ Tebo ne stat?

Dzævægær a mæ fækastysty, dis kænyne
çi u ujy, zæhgæ. Tepsyr dær, bæzony
koj jæ æví næ, uymæ ænqælmæ kæsy.
Hæ jæ bæzyctoj.

— Max stæm æcæg, dy kæmæj zæhys
uædon, fælæ dy ta ci dæ?

Ævæcdægærtysty fændærxuyzon dæ
uýy jediamæ mæ kuyd næ ærqudy kæ
nut? Ue 'mbal Tepsyral zonut?

Eibo a mæ Tebo sæ uærdædæ fæuj
iædtoj a mæ cintæ kænyry festy sæ
ragon ælaryl. Sæ dyuuæ dær xinymæ
ly dis kættoj, zæhgæ, ærlæjæ dær æmæ
gærdædæ kuy stæm, uæd Tepsyr cæj tæh
fæzæron is, cæj xalas adardtoj jæ rixi
tæ. Tepsyr dær kæsy jæ xælærdæm — id
uis dær sæ nikæj ma is, astmæj cæ
tyly fæstæræ a nchyltdæj ægxæd. Tepsy
æbþyndær uuyl dis næ kæny, ujy zom
xor, æmæ uæzzau sau kuyst æmæ zy
vadaty card ursytæ ærægmædær cæuy
kænyne, sære mahzyl kuyst æmæ nervy
ly ifiyhd ta sæsgom ærægmædær æncylæ
tæ kænyne, fælæ ursytæ tahddær fæzj
nyn kænyne.

Kastysty ærlæ xælaryl kærædzimæ æmæ
æxsyrgondzinæ fyst uydís ærlæjy cæ
sgæmdyl dær. Tepsyr qudyd kædta x
inymæ: „Ual æmæ ual azy ma fen dæ
çysly bonytæ æmbældty æmæ ma abæ
iumæ, ma anyxas kæn... Næ, quamæ sæ
bæxonon mæximæ!“ Zivæg kodtoj Bibo
æmæ Tebo midæmæ cæuynyl, fændydi
sæ tahddær sæ xædzærdtyl sæmbælyn

• fælæ sæ Tepsyr næ nyuuahtha, bakodta
sæ jæ xædzarmæ. Dard cæwyn næ quy-

dis — uym xidycur cæry Tepsyr. Uærdæd-
tæn dær saraj bynat razyndis.

• Bibo æmæ Tebo qarm uatmæ kuy ba-
cydysty æmæ nodžy Tepsyry nyxas
innæ uatæj kuy ajquystoj, zæhgæ, uaz-
džytæn isty acædtæ kænut xærinag, iu litr
araq dær ærbadavut, uæd sæm xuyzdær
kæsyn bajdydta; kæj ærbazdæxtysty,
uyj.

Calynmæ æfsin xærinag, nuazinag
cædta kodta, ualynmæ ærtæ lædzy my-
syn bajdyctoj xabærdæsæ čysyly bon-
tæj.

Ænthysnægxuz uydysty uazdžytæ, sæ
nyxas dær, cyma æra bary dzuryrc, ujy
xuyzæn uæzzauæj xaudta sæ dzyxtæj.
Bibo uæddær qældzæggær uydis, fælæ
Tebo uycy quynthyzæj badlis, jæ nyxas
kodta mæstyjæ. Ujy jæxi/nymæry quydy
kodta: „Cy nyn sty uycy ragon xabærd-
tæ, max nyrtægkæ uydon mysynyl kuy
næ stæm!“ æbpjñ fæstag sdzyrdta:

— Is næm, Tepsyr, uydonaej axsdži-
agdær xabærdæ, abony xabærdæ.

— Cæmæj zæhys uj?

— Cæmæj kuy zæhaj, uæd næ nyry
cardy xabærdæ.

— Qusyn čysyl cydaertæ, fælæ goræ-
tæj nikædæm cæwyn æmæ bælvyrdaej
nicy zony.

— Fesæftystæm, babyn stæm, Tepsyr.—
rajdypta Tebo, — Caværdær kolxoztæ
ærquydy kodloj næ nog xicæudtæ æmæ
næ ujy babyn kodta. Stongæj mælynmæ
ærcydstæm. Bardæ xæram. Fedtaj—
læguærdædty bardæ lasæm, ujy dær zyn-
tæj æftý næ khuxty.

Tepsyr xinymæry bacin kodta, mænæ,
zæhgæ, xabardæ sæ fyddzag guyrænæj
bazondzæn.

— Radzurut ma, uæ xorzæxæj. Æz
mænæ am badyn æmæ bælvyrdaej nicy

Qazuaton kolxozon

(Beslaňqæuy kolxozi)

zonyr nyry qəuuon cardən. Uyj zonyr
ərməst, əmə mənənə na bazar sməgur
is, qəutəj jən nicy ul xauy.

— He... he... Ägajdmta jə bambər-
stat, gorət qəuy təfəj kəj cəry, uyj!—
jə qələs fəbərzond kəngəjə, zahta
Tebo.

— ludadzyg aftənəu,—fəlmənən dzyrd-
ta Tepsyr. Gorət əmə qəu kərədzi
ruadžy cərync. Kəd qəu dədty gorətən
zəxgusty produktə, uəd gorət dər
birə cydərtə dədty qəuən—aly dəz-
matə, instrumentə, masinətə, qyməctə
əmə 'ndərtə. Nodžy fabrikə əmənə
vodty kusdzytə cardy razdər cəuyinc zəx-
kusdzytəj əmə uydonej əftync qəumə
səry mahz ruxsgənəg quydystə əmə
səry mahz ruxsgənəg quydystə əmə
card kuyzərgənən fəndə. Uyma gəs-
gəjə qəu əmə gorət fidyəj, cədis
gondəj kuy cəroj, uəd sə dyuuətən
dər xuyzdər u.

Aftə dzyrdə Tepsyr, fələ uycy quy-
dytən jə səry mahz arf bynat nə uyd-
is. Cydəriddər jə cardy pajdajən əx-
xuys u, uyj-xor, əmə jə fərs dzur-
dzən kəddəriłdər, jə cardy pajdajən
əxxuys cy nə ua, uymən tə jə nyxmə-
dzurdzən. Mənənə nyry quag ajjfəm qəu-
uon xədzərədə produktə, əmə jə fən-
dy, cəməj zəxkusdzytə znagdzinad mə-
kenoj gorətimə əmə cəməj bazar
dzag ua aly produktəj.

Tebo əbpyndər Tepsyry nyxəstyl razy
nə uydis, fələ jəxi nyxəstə rakənyñyl
kəm uydis, uym auyhta jə khux ənə
zahta:

— Fəuaed aftə dər!

Adauda Tebo jə rixitə iur'dəm, in-
nə 'rdəm, kəd dər ujys dauinag nicy
uydis, uəddər, stej dzyrdə darddər:

— Acy nog xicəudta kuy ssydystə,
uəd nə fidydag nicy ujys qyg dardtoj
Cardystəm nəxicən dəbzəx. Nalogtə
uydystə əmə—nyvyl. Äriñ nalogtə
paddzaxadan cərən nəj, uyj max dər
əmbərəm. Lu dzyrdəj quydtag xor, cydis
faron—əndərazy ong. Äriñ uydystəm
əmə aftə uydən darddər dər. Ualyn-
mə dyn rasidtystə, xicənəj kusyn, dam,
na bəzzy, pajda uəu, məguyzindən
əftauy. Iunəjəg card, dam, sarazyn qə-
uy—fəs iumə, kuyst iumə, xərd iumə.
Iumə kuyst, iumə xardz, dam, bərkəd-

dzyndər sty, tyxtə əmə fərəzətə, dam,
dzyhələy nə səfinc. Birə axəm cydər-
tə dzyrdəj. Axəm dug, dam, ərcəu-
tə, iumə cərgəjə, əmə kusyn qəu-
dən bon ərməst 2—3 saxatı, innə rəs-
təg tə, dam, dəxi uydən əmə də
kuyd fənda, aftə jə xardz kən. Birə
dəbəxdzinədə dzyrdəj. Quyntag iu-
əj-jutu zərdəmə cydis, tyngdər ərcə-
uəgkəgti, batrakty, ənəxəzərdətə əmə
aly bosjaki zərdəmə. Xuyssəg sə nal
axsta, nal ləuuydystə dzyrdəj—nyxəs-
tiy, əmbyrdty əmə əndər rədty. Änə
kolxoz nal ləuuydystə. Xicauady ərvys-
tyta-iu əmbyrd kuy sarəzəj, uəd-iu
uydon dygaj khuxtə sqil kodtoj, razy
stəm, zəhgə... Nə uydis, Bibo, aftə?

— Aftə uydis bəlvyrđ,—sdzyrdə Bi-
bo dər.—Tyng zərdjagəj ləuuydysty-
uydon kolxoz arazynyl. Fələ ərməst
uydon nə uydystə, uyj zəhyn qəuy.
Äz zonyr xorz əi cardis, axəmty dər,
kolxoz arazynyl zərdjagəj əi ləuudis.
Uydis dzy ənəxuyrgond adəjməgtə dər,
axuyrgond əmə fəngə adəjməgtə dər,
Dzyrdəj zərdjagəj, zəhgə, kolxoz rad-
dəzən adəmən amonddžyn card.

Tebo ta jə khux auyhta, sahəsy xudt
bakotla əmə zahta:

— Uydis, uydis axəmtə dər. Uydon
ta, bauuənd myl, aəlxəd uydysty.

— Cytə dzurys, Tebo, cy!—baxudtis
Bibo dər—Uydon əbpət əl'xənyñyl
kuy nylləuuua xicauad, uəd xərz bəh-
nəgəj kuy bazzajdzə!

— Bəhənəgəj bazzajdzən, cy kən-
dzən, uəddər aftə uydis... Biuadz nə
dzuryn, Bibo!. Adəm xudəgəj mardy-
sty, mənə, zəhəzə, xicəudtə syvəlləştiy
qast ərqquyd kədəj. Iutə ta aftə dzyrd-
toj, adən, dam, xicən xəzərətəy nə
cərdzystə, fələ əzəs qəuən uydən
iu səragond, jə dərh qəuy sərəj qəuy
bynne. Uym, dam, iuuyldər iumə xuys-
dysty, iu qəddzuly byn—usəj, ləgəj,
syvəllənəj, zəronəj. Qəddzuly quydtag
aftə nə rauadis, fələ əriñ uyj adəm
fesəftysty... Adəm səxədəgəj səxi fesəf-
toj. Nə qəuy is avd sədəx xədzərə bərc.
Uydostə fidydag baiu sty əxsaj xə-
dzər. Sə kusəngarz, sə kusən fos əx-
sənnəz radtoj əmə bajdyrdəj iumə ku-
syn... Dardyl cy dzurən. Abən əzəs

qæu lœud sty kolxozy. Xicænæj kus-džytæ ma dzy is ærmæst iu fændzajy bær.

Rajdydtoj kusyn kolxozontæ, ualddægæj fazzægmæ sekystoj. Cy xor sæm ærcydis, uuj xicæudtæ aluxtoj. Adæmmæ raxaudta kæmæ iu put, kæmæ dyuuæ. Uydædtæj cæræn næj. Stongæj mælynmæ ærcydystæ adæm. Æz kolxozy lœud næ dæn, fælæ az dær gævzygkæj bazzadtæn. Mænæ fyddzag xuytæ cy bardæ næ xordtoj, zavod Terkma kæj kaldta, uuj ælxænæm æmæ uymæj irvæzæm. Barcæ æntyd u, fælæ max æntydy xuyza n næu. Max æntyd ænæniz xærinag u, am ta ca-værdær marg is, æmæ jæ fyddzag iu dyuuæ dony æxsyn qæuy, aftamæj, kæd ma dzy æfsisadæj isty væjjy, uæd ujj dær don axæssy, stæj dzy ujj fæstæ dæ guy-byn dzag kæn. Æxxuys nice u, fælæ

thængtæ dzag dary. Uuj dyn, næ uaøznr Tepsyr, næ card.

Tepsyry qustyl ænæ uajgæ næ uydís, kolxozontæj birætæ xorz kæj næ kystoj, sabotaz kæj kodtoj, uuj bambærzta Tebojy galii nyxas, bambærzta, Tebo soveton xicauadæn znag kæj u, nog card khuy-lympy ti kæny, uydonomæ kæj is, æmæ jyn qyg uydís.

— Zæhma, Tebo,— bafarsta Tepsyr,— dzyrdmæ gæsgæ uæ ajsta xicauad xor-ævi fyldær?

— Cydæriddær ærcydis, uuj assyvtæ, dzyrdmæ dær nal kastis æmæ iumæ dær.

— Uædæ az aftæ næ sequyston. Æz quyston, zæhgæ, adæmæj birætæ fyda-næn nyvyl næ bakystoj æmæ sæm xor biræ ne 'rcydis.

— Tepsyry nyxas rast u,— sdzyrdta Bibo.— Næ næm ærcydis xor xicauady

ELXOTY KLUB

(Fyddzag uydis mæzdžyt)

normejy fag, nærimæ dær dzy nicy raxaudta. Cæmæn aftæ uydis, ujz æzz zæhdzynæn. Calynnæ iu xur arvy astæumæ sxæddzæ is, ualynmæ birætæ kystmæ næ cydyst. Kærædzimæ-iu qer kodtoj: „cæj racu, cæj racu!“ Iuæj-iumæ calynnæ iu dæs xadty na badzrytaigkoj, ualynmæ xædzarej ædtæmen næ cydis Ci jæxi rynçy kodta, ci istæj æfson gorætæ kænæ ændær qæunmæ cydis. Xuymgond nyvyl næ uydis, tyd næ bæzzidis. Tæuinagæj biræ davd cydis. Ujz festæ ruvyn afon. Stavd, xorz avzartæ-iu chydæ dzytæ kodtoj æmæ dzyrtoj:

— Stavd ævzar kulak u æmæ jæ mæry uægur! Lystæg, mællæg ævzar ta ryn qæuy! Lystæg, mællæg ævzar ta mægur u æmæ læuæd, cæred jæxicæn!

Xæmpælgærdæg dær-iu baræj ænæ lygæj fæuahoj... Agronomæ dær biræ rædydyst. Kyst dzæbæx cæua, uymæ næ kastyst, fælæ ærmæst razmæ tyndzyn kodtoj. Dæ razy agronom Tasoltany zonyz dy, Tebo, aftæ-iu fekodta:

— Cy sæ dzæbæxtæ kænut? Razmæ cæut, razmæ cæut æmæ svodkætæ arvítaem! Xuyñ dzæbæx ryvd ærcæua, ujz mæt næ, fælæ svodkætæ arvitynæ mæt kodtoj, gazettæ æmæ xicauætæ sæ kuyd rabpælydaigkoj, ujz mæt kodtoj. Iuyl dissag ta nartxor tonænty uydis. Adæmæ iu nartxærdtæ alyrdæm abyrdyst, sæxi rasaj-basaj kodtoj, xyndzylæg kodtoj, nartxærdtæ kærædziyl æxstoj. Tyndæj æmæ ænæ tyndæj dær cas bazzadis nartxor, ujz jæxædæg afædzy ærdædzy fag uydaid ægas qæuaen. Innæ axæm kartofy khaxt — jæ fyldær sydzyty byn bazzadis... Cy zæhem? Xicauætæ axbos dær biræ uydis — kustystæværd næ bæzzidis, organizaciæ kæj xonync, ujz nyvyl næ uydis. Xicænæj kusdytæ tyxkjæ kuy zæhem, uæd bælvyr, uydæn zærdiagær kuystoj. Fælæ mæna dy, Tebo, xicænæj kusæg dæ æmæ æbpynædær næ kustaj, ædzux nyxasy bædætæ æmæ dzængæda cahtaj, innætæ dær ma khuylympy, kodtaj sa kusynæj.

— Æmæ æz dær æmæ innætæ dær cæuyl qardtaigkam næxi. Cas fændy baku, uæddær dæn xicauæd dæ fælloj assivdzæn. Fæltawnyxasy badyn xuyzædæ... Stæj cæj kolxo z, cæj iumæjag card u? Fyldætæ dær xuymætædzy næ bazzadis

æmbisond: „lumæ dzygkæjæ xicæn sir xuyzæder u!“

— Æz dær aftæ quydy kodton, — zah-ta Bibo, — æmæ galu mitæ uymæn kodton. Ruvægæ dær xorz næ kodton, gubagk kængæjæ dær-iu bavdældtæn æmæ ruvæn arf bacavton æmæ-iu zæxxxy byn kartofy zængtæ fælyg sty. Aftætæ kodton. Kænæ cal xadty mæxi sryncyn kodton! lu xadt ta uærtæ Dærhæfsmæ ba-cydtæn cæjdær æfson æmæ, kolxozy kusynæ bæsty, uym ægas dyuæ khuyrij fæcærtæn mæ xæstædžitæm. Aftætæ kodtoj birætæ æmæ xor dær, kartof dær uymæn ne 'rcydyst. Aftæmæj xicauæd dær æxxæstæj næ ajsta cy jæm cydis, ujz, maximæ dær dzy nicy ual raxaudta. Cy uydis, ujz næxi axxosæj. „Kæmæn dam, kusæm?“ Nyr, bardæ xærynmæ kuy ærxaudtam, uæd xorz rabæreg is kæmæn kusæm, ujz... Uynys, kolxozej dzæbæx ci bakuya, uydænmæ dzævgar rauadis aly dær æmæ cærync sæxicæn.

Bibo, cas galu mitæ næ kodta, ujjas dær sæ baræj nybbiræ kodta, aftæ jæ fændydis, Tebo dær kuyd nyuuadætæ jæ galu mitæ æmæ je 'rgom kolxozmæ kuyd razdaxa.

— Æz kodton galu mitæ, — zahta dardæ Bibo æmæ syl sædyn, fæsmon syl kænyn. Dy dær, Tebo, kodtaj galu mitæ æmæ syl basædæt!

Tebo baxudtis.

— Æmæ syl cy sædyn qæuy. Nodzy fyddær mitæ dær kodton æmæ kændzy-næn, calynnæ acy xicauæd ua, ualynmæ... Akæs ma, dæ xorzæxæj, adæm særguyby æmæ æuuæntæqilæj bazzadyst, xudyn nal fequsdzynæ, zaryn dætæ aftæ. A fastag az ta iuyl ærxaudtoj, cyma syl fæjnæ dyuæ mardy ærcydis, ujja sty. Xuyzy chyrdt sæ nal is, stdzytæ æmæ carm — ujz ma sty... Zæh ma, Bibo, dy dær. Mæguyr card næ kodtaj. Uydæ dæm fos, marh, alcy dær. Kæm dyn sty, kæ?

Bibo baxudtis.

— Æmæ dæuen kæm sty? Dæxicæjæ næ zonyz? Xicauæd dær dzy ajsta, fælæ fyldær mæxædæg ærbajsæfton. Kæj uæl kodton, kæj xærgæ. Isgæ sæ kænync, zæhgæ, kuy ajquystis, uæd syl nal auær-ston. Xuycauæj dæ bauyrnæd, Tepsy,

u khord mæjty dæryh minas kodtam ly bon dær, kuy fizonæg, kuy karçy yd... ædzux, ædzux... Ærbajsaeston se zmæ nyr mæne bardæje mæxi tybpyr kænyn. Xuycau xorz, æmæ ma mæm iu kænyn. Ualyomæ kæd iscerdæm kænigkoj.

— Æz ta iu qug dær nal nyuuahion mæximæ æmæ jyl æbpyndær fæsmon næ kænyn. Næ mæ qæuy. Ucy kuyjte jæ baxeroj, ujy bæsty ual æmæ qugæj cærdzynæn. Ualyomæ kæd iscerdæm kænigkoj.

— Iscerdæm kænigkoj? — fæzmægau sdzyrda Bibo. — Ängælmæ kæs, dæxi ual aftæmæjty rævdau! Ualyomæ stongæj nymmaeldzynæ. Næ fælæ rajdajin qæuy zærdiagæj kusyn. Max galiu mitæ kodtam æmæ bardæ xærynmæ uymæn ærxaudtam, fælæ ma dælæ Khostajy qæumæ akæs—xorz bakustoj æmæ sæm xorz ærcydis aly xor, aly xalsar, xicauadæn dær radtoj, cy jæm cydis, ujy, sæxædæg dær minas kænync.

— Fedtaj sæ? — næuyrnæg farst bakodta Tebo.

— Fedton sæ. Uyrdygæj či ssydis, axæmtæj iu ærtæimæ dzyrton, æmæ ujy dær fend u, uædæ cy u. Dy ta, zæhyn dyn æj, stongæj nymmaeldzynæ, kusynl kuy næ nyllæuaj, uæd.

Tebo jæ riu—baxosta.

— Xuycaustæn, æmæ zæxxystæn, æz stongæj næ nymmaeldzynæ.

— Xuycaustæn dær æmæ zæxxystæn dær, xærinag dyn kuy næ ua, uæd nymmaeldzynæ.

— Ämæ myn uydæn, uydæn xærinag.

— Kusgæ kuy næ kænaj, uæd dæm kæcæj uydæn? Lu bæx ma dæm uydæs æmæ ujy dær ærbajsaftaj æmæ mænæ

læguærdonæj bardæ lasys. Hy, uædæjær, zæch ma, kæm dyn uydæn xærinag?

— Ujy mæcædejz zo ym.

— Zon dæxædejz, fæslu æfxærd kuy 're xæuj, uymæj næ tærsys?

— Äbpyndær næ tærsyn. Kulak næ dæn. Ræstæmbis cæræg uydæn. Äxuxyrist mæm nikuy uydæs. Nyr ta mænæ stongæj mælyn.

— Uædæ æz dær ujy zæhyn, stongæj cæmæj næ mælaj, ujy tyxxæj kolxozmæ bacu æmæ uym kus! Badædt gætzædt! — Æz ænqæl dæn, æmæ dæ ajsdzyst.

— Kolxoznæ? — Ä næ ujy bæsty mæxiuyl töb nyccævyn næ bazondzynæ? — Æz fosy bynaty mæxi ne 'væry.

— Dæuæn dæ bar dæxi, fælæ mænæn mæ fænd ujy u, æmæ acy az quamæ zærdiagæj bakuson. — Æz aftæ zæhyn, æmæ xi:uad jæ adæmy næ safdzæn. Dyuuæ lædžy mæ iu čyssyl abycæu kodtoj æmæ sæ alci jæxi quydymæ bazadis.

Ualyomæ xærinægtæ fæzyndysty stholy, se'xsæn—araqqy grafín, grafíny curærtæ aguyvzæjy.

— Uæu, mænæ mæ kædæj—uædæj araq fedton! — bacin kodta Tebo.

Bacín kodta Bibo dær æmæ zahta:

— Baurynæd dæ, Tepsyr æxsæz mæjæ fyldær uydæn, aftæ æz araq cy ad kæny, ujy nal zony.

Stoholy nicy dissag xærinægtæ uydæs. Bærgæ fændydis Tersyry jæ uazdžytæ xuyzædæ fenyn, fælæ xuyzædæ istytæ zyn ssaræn uydæs ucy ræstædžy. Uazdžytæ zyd ævnæld bakodtoj xærynmæ, æmæ ucy zyd ævnældæj Tepsyr bambarsta, cæj bærc stongdzinad æjjafync acy dyuæ lædžy.

Rast innæ ucy afon, iu ræjdzast bon, kuydær Tepsyr sluzbæjæ sæximæ ærbacydis æmæ jæ palto tyry rahænyl acauindzynæ qavydis, aftæ duar ærbaxostæuydis. Tepsyr bakoda duar. Mæ-

næ jæ ragon xælar—burxil Bibo—læuuuy jæ razy.

— Midæmæ, Bibo, midæmæ!

Ærbaxytsis Bibo midæmæ. Faron jæ chyf dzabyrtæj uaty bynyl zyngæ fæd

nyuvalta, Tepsyj afsin ma quyr-quyr dær kædla, za hæg, axæm anæxsæst aðæ my can an xony Tepsyr jæ xædzarmæ. Nyr nará Eibo khælstærlasta amæsa khuyym æravældia. Jæ khuxy czækhuly midæg uydis cydær, uuj ta midæmað baxasta.

— Tepsyr, quydy na kænys, rajdydta Eibo, — seu tægany-iu uazlæm, xæizænqyzl, bædt anæ cætar kuyd uydais, afsta. Eaðan ylcolon amæ, rest cy xuytæ. Eaðan uazlæm, xæam iuuedis. Æmæ lað mæza dyld að lauuydis, hlyd ærvystamra: "Tepsyra u dzeyfny kænyn cæwy". Næra iu duvny miðag æravældon.

— Eznyg, Eibo, dæ xuynai, fælæ bærdæ nal yaüi, cæj tægæryty koj kænys?

Tepsyr zydra, kolxozynt card kæj fæxuycar is, uuj, fælæ æ bæði aðtæ bærssta.

— Nal særæm, Tepsyr, nal, — rajgæ qalaðaj sdzyrida Eibo. — Pægæny dær næm is, amæ aley dær.

Ucy dzyldimæ Eibo dækhulæj slasta iu dyulaðelvelty kæm cydis, axæm dyrun.

Tepsyr kuyddær fækhæmdæstyng is amæ zahtla:

— Dæ xujn biræ, Bibo, fælæ cæmæn axæm syðabon kodtaj dæxicæn?

— Æmæ ætæst uuj tyxxæj ne 'rbacydlæn, na, Tepsyr, ændær quydlag maðæ uydis amæ bægæny dær aftæmæj radavton memæ... Faron ucy uazal amæ fællad kuy uydystæm, uæd... Quydy maðæ kænys?

Tepsyr yn fæuyrædta jæ nyxas, uuj koj ta cy kænys, za hæg.

— Uuj koj uuj tyxxæj kænyn, — zahta Bibo, — amæ uæd æxsæz mæjy dærhylsyddzag xadt fægæsta dæn araqqæj, bægæny la mæ cæstæj dær nikuy ual fedton. O... xædagaj, iunæg xadt ma myn Tebo banazyn, kodta bægæny, uæd ma ja: bon uydis, stæj uuj dær mæ xuyzæn ærgævzygk is. Jæ bæx kuy ærbajæfta, uæd cæmæj kuytæd, uuj jæm nal uydis... Dissadzhy læg ta kuyd næ u Tebo dær. Jæ bæxyl babasta gæxxætty gægæ, næ bæx, kolxozmæ! Aftæmæj jæ

askhærdta. Bæx kolxozmæ ræ bacydiq ujj jedtæmæ istamæj fæbæræg uydais. Davgæ dær æj niči akodtaid—uycy ræstædzy bæx niči davta. Ævæddzægæn bæx biræthy amætag ssis.

— Nyr ta kuyd cæry Tebo?—afarsil Tepsyr.

Bibo ærdiaggænægau batyldta jæ sa;

— Am dæ razy kuy dzyrda, æz, dan, kolxozmæ dær næ cæwyn, kusgæ dæ næ kænyn. Bavdældis, æmæ, kolxozy kartof lærynan bæzgæ kuy fæcis, uaðai fæstæmæ jæ dzækhulaj xæssyn bajdyta jæ xædzarmæ. Nartxor dær aftæfyddzag æj quydydjæ xordta, stæj kuy scædla is, uæd æj gollagæj xæssyn bajdyta. Aræxsgæjæ kuysta amæ jæ biðræ fæstædzy niči zydra. Fælæ lu xadlægætæronimæ acydis amæ jyl qarahułtæ bæfædysty... Fesælta jæxi. Jæ xædzary jyn ssardtoj uærmy midæg 40 puty kartof, nartxor dær aly ran æmbæxst iædty uydis 50 puty bærc. Sud yl uydis amæ jæ dæs azmæ axastoj, æxsænady fælloj davny tyxxæj cy zakhon ræcdis, uymæ gæsgæ.

Tepsyr baqynchym kodta. Uuj xon adæjmagæj zydra Tebojy jæ læbpujy ræstædzy amæ ærædžiau kuyd afældæxtis, kuyd galii ssis, uuyl dis dær kodta. Tebo faron kolxozy nyxmæ kuy dzyrda, amæ ærtqiræn kuy kodta, za hægæ, kusgæ næ kændzynæn, aftæmæj myn xæri nag uydæn, uæd Tepsyr aftæ ænqæl uydis, amæ fæbærær kændzæn, stæj uæd Bibo fændagyl nyllæudzæn. Fælæ uuj je 'rtqiræn sæxxæst kodta amæ jæxi ærbajæfta.

— Ma jyl qyg kænl—sdzyrdta Bibo.—Æz yn biræ fædzyrdton, fælæ quydy dær nicey ærkodta.

— Qyg yl kænyn, kuyd mæ ragon xælaryl, fælæ galiiu 'rdæm aftæ kæm æxe-cydis, uymæ aftæ qæugæ dær kodta.

Bibo cæuyñ 'rdæm jæ qus adardta, næ mæ ævdæly, za hægæ, fælæ jæ Tepsyr bauyrædta. Kolxozynt card ærmæst iu amæ cæxgær kæj fæxuyzædæ is, uuj zydra, ænæ qusgæ jæ næ uydis, fælæ jæ fændydz Bibo fæxyxæj bælvyrddæzæj bazony qæuuon cardy xabærdæta. Tepsyr fylðær xiuarzondzinady cæstæj kas-tis quydtægmæ. Kæd doxlyr uydis, uæd

dær faron avzærstyta kodta xuyskhæltæ
æmæ davædtæ xærynyl æmæ sæ jæ zærdæ
chæx uydis. Nyr cin kodta, qæuuon card

kæj fæxuyzdær is, uuyl, zæhgæ, tas yn
nal u nyr jæ binontimæ quagdzinad æj-
jfynæj.

Bibo ambærsta, kuyd æxsyzgon u
Tepsyrlæn qæuuon car dy fæxuyzdær a næ
jæ zærdænæ baxyzlis vældaj cirdzinæd,
jæ ragon »ælerinæ auzæicon kæj sty,
uymæj.

Nyxas kænync xælærdtæ. Ualynnæ
stholyf fæzyndis xærinag æmæ nuazinag
dær.

— Uynys, uynys midbylty xudgæjæ,
acamypta Tepsyrlænæ,—qæuuon car-
dy fæxuyzdær maxyl dær fæzyndis. Fa-
ron, kæd ma jæ quydy kænys, uæd næ
ræzy uydis sapony xuyzæn æmyr, bar-
dæimæ xæddzægond nartxory kær-
dzy. Nyr mænæ xæram syhdæg sau dzul,
ævæddzægæn urs dzulmæ dær xæddzæ
kændzystæm.

· Bibo baxudtis.

Bauynæd dæ, Tepsyrlænæ kuy uynghy
kuy fæcæjæcauæ, uæd qusdzynæ kuy iuy
'rdygæj, kuy innæ 'rdygæj zard æmæ
qældzæg nyxas. Næ kuyjtæ dær ta ræ-
jyn bajdydtoj, faron ta ærmæst niugæ
kodtoj.

· Xælærdtæ fæjnæ 2–3 aguyvæjy kuy
anuætloj, uæd Tepsyrlænæ Bibomæ:

— Radzur ma myn dzæbæx, cavær
ivæntæ ærcydis qæubæsty a fæstag azy
dærhy.

— Radzurdzynæn, xuycaustæn,—fæ-
cyrd is Bibo.—Xoræ ivæntæ ærcydis,
xoræ, adæmæn pajda ivæntæ. Faron
adæmælæud uydysty sabotazyl...

· Adæmæj birætæ fælivivæntæ kuy kod-
toj, saigæ kuyt kuy kodtoj, iu dzyrdæj
kuyt khuylmypæ kænynæn aly madzal-
tæ kuy quydy kodtoj, uæd xicæudtæ
uyj xuydtoj sabotaz. Ærædžiau, adæmæ,
bardæ æmæ xuyskhæltæm kuy ærxaud-
toj, uæd bambærstoj, uycy sabotaz syn
sæltæ quydtæ kæj u, uij æmæ faron
uæddzæg, mænæ æz kuyd zærdjagæj ku-
syn rajdydton, aftæ sæ biræ fylðær xaj
bavnældta kusynmæ. Innæmæj ta xicauad

fækhaddær kodta xordædlynæ normætæ
æmæ, normæjæ uældaj isæn kuyd næ ua,
kag u æmæ næ kolxož dyuuæ dixy kond
ærcydis. Cjbpæram u, æmæ brigadætæ
bæjæg kuystyty xæjdylt fidargord ær-
cydysty. Brigadætæ sær æværd ærcydy-
sty, brigadætæ xuyzdær kolxožontæj.
Hæjdæ, zæhgæ, socerys æmæ qazuato-
næj kuyt scyrin is. Æz ræzdrær fæuon,
æz xuyzdær bakuson, zæhgæ-ju kæra-
dzi kuy æristoj, uæd dissagdær cæmæ
bakastais. Biræ čidærtæ uæcdær ængæ-
ron, ne 'reydysty kolxožmæ, Tebojau
galu mytl nyllæuuydysty. Kolxožmæ či
bacydis, uydonaej dær čidærtæ znag-
gad æmæ xalæn kuyt kodtoj. Uydæd-
tæn xoræ fæci xicauad—ænæ rærgom dzy
biræ nal bazzadis—či axæstonmæ baxaud-
ta, či ærvyst ærsydis, iu 30 xædæry
bærc ta æd kark, æd qug sa bynaædtæj
stadgond æmæ ærvyst ærcydysty cærym-
mæ ændær bæstætæm... Aftætæ, Tep-
syrlænæ, he. Bakustum xoræ æmæ xoræ ær-
æmbryd kodtam nartxor, kartof, mænæu
næm xoræ næ zaij, zonyx dæxædæg,
mænæu dær næm casdær ærcydis. Uij
fæstæ zæhaj, æmæ næm xoræ ærcydis
qædur, dzhithritæ, xarbyztæ. Mæ xædæry
pomidor nikuy ma fedton, nyr næm uij
dær fæzyndis. Aftætæ, Tepsyrlænæ, he. Fyd-
dzag nyn fæjnæ čysly aværdtoj, æmæ
tarstystæm, ændær nyn kuy næ ual rad-
toj, uymæj. Ualymmæ kæsæm, æmæ fæl-
lojy bonæn ærnymadtoj nartxor 16 kiloij,
mænæu iu kilo æmæ ærdæg, qædur dyu-
uæ kiloij. Fyldær næm raxaudtaid, bæ-
rgæ, fælæ næ brigadirtæj dyuuæ ænæm-
bargæ quydtæg bakodtoj. Bævdældysty
æmæ qædur nog najgondæj uymæl sarajy
nykkalyñ kodtoj æmæ bambydis. Kolxo-
zontæ syn dzyrdtoj, xuskæninag u qæ-
dur, zæhgæ, fælæ uydona nyxasmæ qusæg
næ fæcis.

Alagyry qazuuon sovety sylgojmægty aktiv (1930 az)

Tepsyrmæ acy xabar styr qygag fækktis æmæ afarsta:

— Zæh ma, ænæ uicy ziangændžytæn uij tyxxej nice uydis?

— Uydis, uydis kuyd næ. Partijæ æmæ kolkozaj dær æpbærst ærcydysty.

Tepsyr bamæsty is.

— Au, ændær uicy? Uydon innæznaggaqändžyty fædyl ærvitinag kuy uydyst!

— Ähhæd syn uydis uij dær... Dardær axæm xabærdtæ. Kartof næm ærxaudta kuysty bonæn cybærðdæs kilojojæmæ alcy dær aftætæ. A innætæ nyuuadzæm, fælæ nartxor zæhæm. Max kustum dyuużjæ æmæ næm rauadis nartxor fondz miñ kiloja fylðær, iu dzyrðæj ærtæ sædæ putæj fylðær uydysty. Ci xæry uyjas xor, æmæ dzy næxi iu čysyl bacal-cædžytæ kodtam—rahy daræs, xædzary dzauamatæ... — Aftætæ, Tepsyr, he. Tægkæ faron dær ma bydryr ævzær saraty rynçyn kodtam uymælæj, uazalæj. Nyr akæs,

axæm stantæ nyn saræztoj æmæ mænæ æcæg xædzærdtæ. Alkæmæn xicæn syntæggond, rahæntæ daræs auyndzynæn, uælvæjnægtæ æmæ ændærtæ. Sylgojmægtæn se bynat xicæn. Uyj fæstæ xærændon... Bauyrnæd dæ, Tepsyr, goræty æz axæm ræsuhd æmæ syhdæg xærændon næ fedton. Is næm klub dær—gazette, čingutæ, aly xuyzon xiirxæfsæntæ. Fætdyr dær næm is. Kolxozañtæ sæ kuyst kuy fævæjjync, uæd uajtahd fændyry qær ssæuy æmæ—hæjd—uærtæ ta fæsivæd zilæntæ kænync. Kæs, ændær ranæj ta zaryny qær ærbajquydszæn... Aftætæ, Tepsyr, he. Som, innæbon bavnaldzystæm uldzyon kuystytæm. Cin kængæjæ æmæ zærdæruxsæj cædtæ sty iuuyldær kuystmæ. A..., ba...baul fequsdzynæ mæ iskæcy kolxozañtæj, næ baukusdynæn, zæhgæ— uyj nal is, Tepsyr. Kuvd nyn dzurync, aftæ næj acy az ta nodžydar fæxuyzæd uydæn card...

Tepsyry ma fændydis nodžydar abady

anyxæstæ kænyn jæ ragon xælarimæ,
fælæ stholæj kuy systadysty, uæd Bibo
nal nyllæudydis, æxsyzgon quydtag mæ
is, zæhgæ. Nal æj bauyrædta uæd Tep-
sy dær, ærmæst ma jyn, jæ khux isgæ-
sy, zahta:

— Bibo, qædur či fesæfta, uydon
tyxdýndær æfxærinag uydsty.

Mænæ innætæn tærsyny tyxxæj adon
æfxærd ærcæuoj, uyj næ zæhyn. Æn-
bælgæ syl kæny, ænbælgæ karz æfxærd.
Paddzaxy xicæudtæm-ju uydis axæm
åkast, æmæ adæmy dzyrdmæ æbpyn-

dær næ quystoj — „Вас не спрашиваво!“
zæhgæ-ju fæqær kodtoj. Am ta soveton
xicauad, adæmen sækxi xicauad, aftæ-
mæj, kæsys uydonmæ: „Symax quydtag
dam, næu. Cy uyn zæhæm, uyj kænut,
ændær nicy!“ Axæm brigadiræ næbæz-
zync nyr, æmgæron sæ uadzyn næqæuy
bærnnon kuystmæ!

Acy dzyrdimæ dyuuæ lædzy raxyz-
tysty parodon duaræj, kærædzi khuxtæ
ma rajstoj, æmæ Bibo tahd khaxdzæfæj
arast is jæ fændagyl.

betonæmddyx geroj

— Styr læg dæ xonync, Gabo, æmæ ma myn radzur dæ cardy xabærdtæ... Kæd rajguyrdtæ?

— Nyuuadz axæm nyxæstæ... Am kusdžytł kuy fæzilaj, uæd dzy mænæj cybyrdær læg ne ssardzynæ... Kæd rajguyrdtæ zæhys? 1910 azy, zæhgæ, zæhync.

— Kæcy mæjy uyd, zahtaj?

— Mæjan dyn nicy zæhdzynæn, mæxædæg dær ej na zonyz, zærdon usy, tæj isgæj afærsyn qæuy, uydon ej iron bærgbontæ banymaigkoj.

Kæm, kæcy qæuy rajguyrd Gabo (Budti jæ ragon nom), uymæj jæ næ færsæm. Zonæm ej. Xussar lyston. Ručy rajon. Sybaj kom. Jæ khæbut saraestæ kom. Zilgæ xoxmæ, jæ qæbys ænæ bary, cyma jæ næ fændy, ravidsta xussary 'rdæm. Dyuuæ xoxy ævvaks bacydystry kærædzimæ, zyny, sæ særmæ chæx arvy sulthy, bynaej ta arf komy, Syba-dony byltyl, xox ræbynty nthæpæn sty ærtæ čysyl qæuy. Dzadzlaty qæu. Cæuyl næ! — rajdzast qæu: kæd dæ khæbut de uuæntyl æræværaj, kænod rast akæsgæjæ, arvy chæx næ fendzynæ.

— Ärtæ azy uælgæs fæxyrton...

— Amardtoj dæ fyðæbonæj, —qazgæjæ æbparyn mæ nyxas.

— Nyuuadz... Uyj tyxxæj dyn ej næ zæhyn. Uælgæs sæcæyun fyddzag skhola væjjij xæxxon syvællædtæn.

1920 azy særðy Gabo, iu kast ma

akodta ævi dyuuæ, uæddær Sylajy æfcægæj Cægaty 'rdæm raxyst jæ binontimæ. Ärdiag kodtoj binontæ. Zaqqamæ kuyd nyxxæddzæ sty, aftæ fedtoj: cy æfcægæj ærxystysty, uym fæzynd chæx mih, kænæ mihi xuyzæn chæx cydær-fæzdæg, dam, uydí uýj. Guyrdzijy mensevikty gvardi Syba-gomy qæutyl art baftytda.

Ärdiag kodtoj binontæ. Fælæ Gabomæ uycy mast nicy bæræg qardta. Uydtæ biræ adæm, nog bæstæ, jæ don Sybajy don kæcy 'rdæm cæuy, aftæ næ, fælæ innærdæm kæmæn cæuy, axæm bæstæ. Nördöy ma biræ cydærtæ fedta Gabo. Kuryrtaty komy — Džizi, uymæ ævvaks ma abyrdzity dær fedta, fændagkon adæmæn sæ fos' ci fæisy, axæm abyrdzity. Uædy ong ta syn ærmæst sæ koj quysta.

Uyj fæstæ Cægat lyston. Khodaxdzyn.

— Bæxgæs iu cydtæn, —zæhy Gabo. Uym dær ta ærtæ azy.

— Mæ fyd nyllæuuyd æmæ falæmæ cæuynyl nyxxæcyd. „Äniu mæ am dzul æmæ mydej kuy xæssoj, uæddær dzy fæcærdzynæn“, zæhgæ iu nykkodta. Fætmæma ta Sybamæ alyhdystæm.

Acyd ta fæstæmæ Gabo dær. Uælgæs-qomæj racyd uyrdygæj, fælæ fæstæmæ qomæ xizyny fag slæg.

— Ssædz puty qæbær xor — uydí mæ myzd. Xyston qæuy qomy ræhau. Næ uændydtæn qædy iunægæj. Xadtæj xadt

Nogiry qæuy zækkusdzyte kæsync styrdær æmæ nomdzyddær gazet „Ræstdzinad“

REVOLJUCIJY AHOMMÆ RACYDYSTY:

	Tiraz	Cal №№
1. „Iron gazet“, (1906 az) . . .	500	10
2. „Nog card“ (1908 az) . . .	800	36
3. Zurnal „Æfsir“	500	14
4. „Zond“	500	2
5. „Kury tyn“	500	3
6. „Çyrysto 1 card“	500	52

CÆJ TYXXÆJ ÆRCYDIS ÆXGÆD

Terçy bæsty inžlary dzyrdmæ gæsge
Æxca nal uydis jæ uadzynæ.
Æxca nal uydis jæ uadzynæ.
" "
" "
Revoljucijy tyrtæj.

Nyrtaegkæ 1934 azy Irystony cæuy ælpæt:

Gazettæ	18
Uydonæj ironau	12
Uryssagau	2
Æmxæddzæ	4

Irystony cy gazettæ cæuy, uydonen sæ iu racydy tiraz
u—60 miny bærc.

Revoljucijy ahommæjy 500—800 bæsty.

iu fætærgaj dæn—nal iu acydtæn qomy
fæste. Fælæ ta iu mæ mady kæuge kuy
auydon, uæd... kæj zærdæ læuuyd!

Næ uyd ændær gænæn. Nog ærcræg
binontæ ua dæ lag xor kæm ssardtaigkoi?

Bærzondðær cy balas uyd, uuyl iu
sbyrydtæn. Bon iærmæ mæ qælæs kuyd
amydla, aftæ zarydtæn.

— Ævæddzægan dæ xyzynæjæ dæ
zærdæ qældzæg kodta!

— Næ, xyzynæ mæt mæ uyd bærcæ
uydi: bira haj tærstæn a mæ, dam, bïræh
qæra jæ rægæ kæny, zæhgæ, zarydtæn,
uædæ cy!

— Acy laþpujan jæ xuixy uedyrdzæ
bon iæma: kuyd færazync ucy zæ
rædæj, zæhgæ, iu dis kætdoj, qæuæj ëi qu
sta, uydon.

Ucy ráid sæ cæuy uydí. Uæræ
sejy ëi axuy kædia, axæm laþpu. Cy
darla: amydla laþputan uyd. Gabo dær
bazydla jæ nom fyssyn. Uyd dær æxxys
uyd bon ivlujuñæ: calyrnæ bælas
laþuz færsyl dæ ncm khaxaj kærdæj, uæd
mæ sur dar jæ cy kæny, uædæ cy!

— Xadzærlæm quæmæ radygaj cy
dañin xaiyny tyxaj, fælæ næ uændy
tæn. Kaj rád uydæn, uydoræj iu isci
ærbacyd aræ iu xyzyn axasta sæximæ.
Mæ nad mæm iu xæcydi:

— Acu iu, acu, kaj rád væjjys, uymæ:
qomgæs cæuys, uyd dæ særmæ næ
kæssys?

— O, a mæ syn kuyd zæhdzynæn, kuy
sam bacauon, uæd?

— Cy zæhyñ dæ qæuy! Iskuy khona
jyl shæd, æmæ dñj kæd isty radtoj, uæd
bæxar amæ racu.

— Æmæ „camæ ærbacydæ“, — zæh
gæ, mæ kuy færsyl, uæd ta?

Fæcyd Gabo qomgæs fæzzægmæ. Zy
madzÿ skholamæ cæuynyl nyxxæcyd.
Nicy rauad uymæj.

1925 azy — Nogirý. Xædzary kuyst.
Fælæ uæddær skhola na cu xæny sæ
ræj. Izærygon kæsyn-fyssyn bazony
axuy. Axuy kænynmæ acæuyn qæuy
æxca. 1926 azy — Groznaj. Kuystadæn
jæxi midæg næ, fælæ særmagond leg
mæ, — kuyst narduataej ëi rajsta, axæm
xælcæn aly bon dær.

1929 azy Sadony.

— Dyuuadæs bony dzy fæcardæn,
næ æxirgygædæj dzy ëi kuysta, axæmtæm,
kuystmæ bacæuyn ænqælæj. Dzæhæly uyd
me nqælmægast. Næ mæ ajstoj — ægæ
çysyl, dam, dæ. Razdæxtæn fæstæ
mæ.

1930 azy fevraly mæjy Gabo Džyzæl
donaræsty bamidæg. Am dær ta kuyst
agur. Am dær ta uycy iu dzuabp:
„Nyrma çysyl dæ“. Læxstæ kæny Gabo:

— Lunæg bon mæ bafælvarut! Kæd
kusyn næ færazon, uæd mæ ma ajsut;
lævar kusyn ucy bon.

Fælæ uæddær næj. Axæm læxstæ kæ
næn bontæ baquynd ast. Uædmæ ta uæ
Gabo cardi jæ zongæ kusdzytæm. Æs
tæm bon jæ amond ærcyd: arvystoj jæ,
beton kæm kætdoj, uydæm, çysyl va
gædætæ lasynmæ. Am dær ta bylysçhiltæ:
— Æmæ aj wagonetkæmæ æxxæsgæ
dær kuy næ skændzæn!

Kusyn rajdypta Gabo. Jæ kuyst — dzag
vagæltæ tunelæm tulyn, astdæj sæfæ
tæmæ beton zmæntænmæ xæddæzæ kæ
nyn. Ast mæjy aftsæmæ wagonetkæjy
fæstæ!

Cydysty bontæ æmæ mæjtæ. Bæræg
næ uyd, kædmæ ma zhordtæd Gabo
tunely xuyly relsyty naræg fændagyl,
fælæ iu bon baxæddæ stytænqæ
lædzy khuyrcdzævænmæ. Nyxdur fæzynd
wagonetkæjy raz, xuymætædzy nyxdur,
uycy iu fezmældæj aiuvars kænæn kæ
mæn is, axæm næ, fælæ, „ænækæron“
nyxdur.

Tunel fegom is uæle, ærkald, fændag
sæxgædta. Axæm ærkald — tunelæn jæ
mardærcyd. Cæj beton gænæn ma uyd!
Siydæg kænyñ rajdytøj, cy uæhd sydzyt
ærkald, uyd, fælæ ma jyn kæron kæm
is! Bynej jæ kuyd syhdæg kænyng, aftæ
uæle byry æmæ byry. „Nyr kæd fæu
dæzæn? Kæcæj feskhyud khædzæ? Kæd,
myjag, suang jæ særmæ dær aftæ uæhd
u, uæd acu, æmæ dy fæu uyd!“

Fædisy kuyst uyd uyd. Fælæ kuyd fæ
dis? Fædismæ biræ adæm axælæf kæ
nyc, am ta 3—5 lægæj fylðær fezmæ
læn næj. Biræ bontæ baxardzæ lystæg sy
dzytæ lasynyl. Razynd, tunel kæm fegom
is, uyd dær. Fælæ ëi uændy! Gom dzæ
bæx skæsyn dær næ uadzy jæximæ. Fæ

kæs, æmæ ta styr durtæ, gybar-gybur-gængæ, xauync dælæmæ. Sæxgænyn quyd khædzæxæn jæ xæliu dzyx, chudta jyl sæværyn quyd, jæ komæj „tu“ dær kuyd næ ual raxaudaid, aftæ.

Gabo uady ong fælasta æikaldy sy-dzyt æmæ xuyr. Uuj fæstæ ta ma cy kuystaid? „Ænqælmæ kæsa, calynmæ khædzæx sfidærtæ kanoj, uædmæ? Kus-dzytæj dyuuæ sbryrd uælæmæ, khædzæx kæcæj ærkald, uyrdaæ. Sbærdzytæ kod-toj. Sbarstoj jæ: jæ bærzord—30 metryæj fyldæ.

— Uydon dælæmæ kuy 'rxyzlysty,—dzury Gabo,—uæd ma sæxicæj læg dær kæm uyd. Inzenertæ uym uydysty ærtæjæ, stæj mæ ærdær xicæudtæ dær, æmæ uycy dyuuæ kusægæn „maladec“ či næ zahta, axæm næl bazzad.

Fælæ je 'sba'radzy fæstæ je 'sfidar kænyn æxsyzgondær quyd. Uycy kuyst-mæ biræ næ bællyd—mælat æm gæb-pævvongæj bætæ. Niči bæjæg kuymdæ. Nyffidær kænyn quyd khædzæxy khultæ, dælænæ kuyd næ ual zhældaigkoj, aftæ, betonæj, relsytæj.

— Æz sxizdzyræn uælæmæ,—zæhgæ, jæ fændon baxasta Gabo, æfæsæmygæ-nægau. Bakæstylæ jæm kcdtoj inzener-tæ, innætæ dær æmæ:

— Nyrma læbypngomau dæ, myjjag dæ sær kuy razila, uæd...—uæd dzy dzury dær nal qæuy, uæd, Gabo, raj-gond u uælæuyl bæstæj.

— Kæcæj razildæn mæ sær, isty myn Sybaj khædzætæj bærzorddær u, ævi-cy?

— Næ nylla uyd Gabo, sbryrd khædzæxmæ.

— Zyn uydi kusyn,—dzuiy Gabo.—Aftæ ænud uydi uæle, æmæ dzy spičkæ dær næ syhdi. Nyr mæxædæg betongæ-næg stæn. Cysyl lebjodkætæj næm læ-værdtoj bedraty midæg beton. Fezmæ-læn dzy næ uyd: khædzæxæby, fidar-dær dæm cy chubp kæsy, uym uælgom-mæ ærxuyss, beton dæ guybyny særtý ærbæs, æmæ, aftæmæj, kuy xuysgæjæ, kuy læugæjæ kus. Bynæj næm kastysty, qæqqædæj næ, æmæ iu isguy sydzyt kuy 'rkaldi, uæd ta iu næm, zæhgæ, ævæddzægæn, styr durtæ fezmælydy-sty,—sdzyrdtoj. Uædta iu max dær ædas-

dær ran ambænstystæm. Rast udisa dzy kuyst uydi. Uælæmæ kuy xizaj, uæd dær tahd-tahd, dur ærauyny adærgæj, fæstæmæ kuy xizaj, uæd dær aftæ. Fæ-læ næ uæddær iu xadt ærcaxsja. Dæle, tunely kuyd læuuydystæm Celæxsaty Gavrilimæ, aftæ nyl uæle khædzæx ærkaldi. Stavd durty armaturæ ne 'ruhita, fælæ lystæg xuyr ærkald æmæ mæ astæ-uæj dælæmæ acaxsta, rast cyma khædzæxyl 'nyndæhtæn, aftæ mæ ærlhæpæn kodta, Celæxsajy-fyrt ta byntondær fæ-bynej. Ærbayadysty næm, mæn uajtahd rakhætæj.—„Celæxsajy-fyrt skhaxut, fæ-bynej“,—qær kænjn æz. Mæ zængtæ ma ænæqæn sty, uuj mæ nal uyrnydta, fæ-fæ uæddær Celæxsajy-fyrt mær æjzyndær rany uyd. Skhaxtoj næ dyuuæjy dær.—Æmæ uuj fæsta adzalæj ne 'starstæ?—færsyn Gaboju, iugær myn jæ xabærdæ, cyma nicy uuj bærc styr quydtæ uydysty, axæm qælæsæj sæ kuy dzyrdta, uæd.—Adzalæj ne starslæn, fælæ,—rast zæhyn qæuy,—tyng zyn uyd kusyn. Dyutæ uyrissadzy kuysta næmæ æmæ fæ-lyhdysty. Mænæn dær dzyrdtoj,—kuydzy mæd nykkændzynæ, zæhgæ, fælæ æz uydon kommæ kuyd bakastain! Innæ rædty rædy kuysty ræstæg ast saxaty uyd, fælæ khædzæx ærkælæn sæværdtoj kuysty ræstæg cybpar saxaty. Uymæj syldær dzy niči færæcta. Nyffælurs iu stæm, xærinag nyn innæ kusdzætæj fyl-dær æmæ xuyzdær læværdtoj, fælæ næm uym, kusægæjæ, xæryñ dær næ cydi. Khæ-dzæxy ærkaldæn jæ tægkæ særmæ kuy sæddæ stæm, uæd dzy uuj bærc sxiz-ærxiz kænyny ræstæg nal uyd. Lu bon dzy cybparæj: Celæxsaty Gavril, Rex-viasvili Aleksej, Dudat Næsthør æmæ æz bazzadystæm æxsærdæs saxaty, dælæmæ ænærxizgæjæ,—sæumærajsom 6 saxatæj izæry 10 saxatæmæ. Xærinag dær næm lebjodkæjæ læværdtoj. Fælæ uæddær fæ-tyx stæm khædzæxyl, sfidærtæ jæ kod-tam, betonæj, æfsæjnagæj. Uycy kuy-sty stæn brigadir, betongænæg, uym raj-ston fyc'dzag premi dær.

Jæ innæ kuystyte, ændær sguyxtytæ myn bæston næ dzury Gabo, uydon æm khædzæx ærkaldy cur nicy kæsycn. Khæddær nesty innætæ. Ærtæ azy dærhý fællad uadzyny bar nikuy rajsta Gabo,

kuystæj nikuy fæcux. Sæ xæ ſzar... Nogir...—30 kilomtry fændag, iu sxtaty cyd avtobusy. Ærtæ azy dæry Nogiry dær nikuy uyd Gabo.—Calynmæ tunel kæraj kæronmæ betongond æmzæ eneksgond fæci, calynmæ tankrety kuystyæ festy, suang aži calynmæ uisojæ nymmarstoj, uædmaj dzy fækuysta.

Uydis ma ujy læſtæ d'er betony kuysty. Nyrlægkæ kusy Gabo brigadiræj, doncy trubaly ærcæuy, uydon cur uæhd xuyr syhdæg kænæn kuysty. Bacyd Gabo partijy æmzærdionty khordmæ (gruppaz sočuvstvujusčix), premitærajsta iu 15 xadty, uydonæj 2 premijy oblaſtonlæ.

Skholamæ cæuyny mæt nal kænys?—fæſſæn æj.

— Calynmæ stançæ aræſt fæcis, uædmæ mæ cæſgom dær næ qæcyd, fælanyr, acy fæzzæg gænæn is.—Cybyr nyxæſtæj fæci jæ kuysty koj Gabo.

— Ænæ uædæ, Gabo, tunely khædzæx kuy 'rkald, ujy uyd 1930 azy, fælæ C. Irystony dæs azy bærægbonmæ ta cyzæhys?—Gabo nyn gorætgondy kluby iu khulyl iu styr fæjnæg acamyda:

— Uælæma bakæſut, dæs azy bonmæ dær dzyqqy læud ne stæm.

Bakastystæm fæjnægmæ. Fyst dzy is uæle styr damhætæj:

fyjjauæj

masinisttæm

Bæston, bæræg æj næ zonync, næ jæ quydy kæync, Viktor ænæ Samion—duuæ æfsmæry, Dýzeldóny dýuæ nomdzyd, sguyst kusædžy. Cysylæ ma uydysty uycy ræstædžy. Viktor cydi fyjjau, xyzta fos. Fyjjau dær fæquydy kæny, uædæ kuyd! Ænæ Viktor dær quamæ quydy kodtaid.—Fos xizyno kærdægyl, kærdæg zayj zæxyl. Fos Særidtaty qæuy fos sty, fælæ zæxx ænæ kærdæg—gyrdiag ældary. Ænæ kand uj næ! Kædæmdærid lær fækonko nmæ væjjy fyjjau, alyran dær aftæ. Fyjjau farsyl is čysyl farsyldaræn kard. Viktoran jæxi kard u. Fælæ uycy kærdæg cy lædzækag rakæny, ujy ta ældary u. Quamæ biræ quydtaegtæ ne 'mbærstaid fyjjau, fælæ uældær... cæviddon, fyjjauæn biræ ræstæg is čysyl quydijyl dær biræ sahæs kænynæn, æmæ dissag næ uydaid Viktory quydy dær.

Jæ særly uyd sæximæ kond nymætخد. Jæxi jæ xuydtäa Viktor, uymæn æmæ jæ jæ mad saræsta, sæxi fosy, Viktor jæxædæg kæj xizy æmæ styr lægtæ xos kæmæn fækærdync, uycy fosy khuymbilæj. Fælæ zæxxæn ta arazæn kuyd is! Ci saræsta, Særidtatae kæm cærync, uycy zæxx? Cy fændy ældar festæd, uæddær adæjmag u, æmæ ma isguy adæjmag xox saræsta?—tæbyng myjjag kuy næ u!

Ældar zæxx jæxi kuy xuydtaid, ænædær nice, uæd uadz, æmæ xonæd, æniu Viktor kuy xuydtaid jæxi ægas qæuy

fos! Fælæ gyrliziaq ældar bavdæld, æmæ, Særidtatae cy zæxyl carlysty, ujy nyuujæ kodta-urrysiaq bændžyn lægæi—Zirnovæi ænæ dissag kuyd næ kistaid fyjjauæ: nyr Viktor jæxi uæryčytæj iu kuy auæj kænid isgañen, rast aftæ. Ævædza, aftæ dær næ. Viktor jæ binntæ æþypn khaddær, uæddær, siunadæj aqizzag fenizkoj, fælæ ældar ta æcca æncad æncøjæ jæ dzybøj cævædta.

„Birætæ ss 'bpæt dær—khuybyr qustæ“—aftæ fæzæhync. Ujy rast u, fælædzy uæddær iu kæna fyldær quamæ khuybyrqudsyndær uoj. Zirnov dzyrd radta: „Xoræj, xoðej, fosjæ dær—dæsen xaj. Æccajæ næ, fælæ sæxicjæ aly xædzar dær ærlasæd Xslebmæ“. Uycy dzyrdmæ gæsgæ Særidtatae aly xædzar dær jæ xosy mækhuyltæj, ja xory kuyristæj dæsæn xaj lasta Zirnovæn, bæx zynæj kæm cæuy, uycy fændagyl dæs kilometry bærc.

Dæsam xaj! Uyæjæ khaddær næ. Uæd ma Bagaty Chicha ta cy gæs uyd?

Kæm is Khuydary, afædzvag xor cy xuymæz dædt, axæm qæutæ? Særdæj fæzzædžy astæu—tækgæ xorquagdær ræstæg. Karst fæci dæ xuymæ gæbpæltæj iu. Kæd mus rævdz næma u, uæddær ærdav xory mækhuyltæj iu, ærnaj jæ kæn sagæjdæj, æmæ uisoyj khuydryæj æmæ ual cær bæston naigænæntæm. Aftæ fækænync biræ xæxxon qæuty. Ujy gænæn næ, uyd Særidtaty. Ærænbyrd kæn dæ xor-

Cəgat İystony pionertə sefad rastoj

İabypın fosyl

*Pioneer MSOJTY KOSTJA zily je 'vdžidgoad
rodmae*

tae iu raimae, gərən rəj—quəməs sə
ældary fəsd:əuin—Baqaty Chicha bany-
maja, cal məkhuyly lesyn çəuy, ujy
sbəlvyrk kəra, staj sə lasgə dərəkə n.
Ujy fəstəs kus. Kad, myjag, de 'xxor-
mag goonguybynty əidi gmaç qusyn nal
fərəraj əmə æxsavylon nykuyldityla
gəngəs xory kuyris dəs fətəlij auon
radavaj cəxi xoiəj,—dəs sydguł Chichaj,

ældary fəsdzəuin, Chichaj khuxtam
baxauad. Xadzary səft dəs fəkəndzən,
dəs khaxtyl nel sləudiyınə.

Nyllastoj Səicilatae Xslebn ə dəsəm
xaj. Fəci uuyl Zirncvy fyddzag fəzzəg.
Fələs cıygkag sərd ac'əm Chichaməs fə-
uərdencər sty, ærtqırañtə dər kodtoj.
Fəzzədzy ta nodžy qəbərdərəj. Chi-
cha sədis cərgəsənəg fəuad Zirnovməs.

Dzuary bon nəs uyd uycy bon. Fələs
adəm qusyl auad Qugomy dzuary
dzəngərədzy cər. Cəuvraqəm əi uyd,
uydon ərambynd sty. Fələs dzuvarən
kuvymərəs bacycysti. Nyiy crg xuy-
cauən kam ləxstə kcdloj, uycy dzuari
ard baxoidtoj: „Cəsam xaj alasın ma
əi bakcma, əxsəny dzyrōyl sajəcəj əi
racəua, jəxi ləsləd əi alasə...“ Çətar
somy dzuarəj.

Uadınəstrazniktəarbamidəgsti fəndz
əməs ssədzaç. Fədisinəs ərəaddəs sty
innə qəuləj dər. Strazniki taly fars
ərtiygyur sty adəm. Qiliə, qamatəs kərd-
təs, fədisonləj ma iu stəmtəm — sxon-
dızın tobpytlə dər.

Uycy ssydən straznicytləs acydysty,
nal baua ndydysti, fələs uəddər ældar
ujy fəstəs jəs kənon bəkedətə: iugaj-dygaj

ərcaxstoj qəvəj 24 lədžy, amidingən-
džytyl kəj nymadtoj, uydona, 23 Bagaa-
təj, iu ta Tedeñəj, uydoniñməs Viktor
əməs Samsony fyd dər. Axəstyly Gury
axəstony bəkədətəj.

Fələs qəu uuyl nəs bəzzadi. Sərvystoj
jəm „zekuci“ (ekzekucia) 30 ləgəj. Sə
bon ci uyd Səridfatən? — xyhtoj 2 məjy
dərhy uycy əfsədy, xədzargaj rad skod-
toj ənə syn ləva rətəj kusart, kərdzyn.
Innə rad ta Cuiñəs cəuvrənuyd, axə-
stylen xərinag xəssənməs. Khuydarəj.
Gurnə!

Əriyndəs məjy fəbadtysti axəstyte
Gury axəstony ənəs tərxonəj, staj sə-
rauahəj. Cybpar əməs ssədəz se 'bpət
nal ərbazcəxtysti—cybpar dzy amard.
uyd. Nal saməkəld jəs xədzaryl Viktor
əməs Samsony fyd dər.

¶ Uycy xabärdta ærcydyst 1912—1913 azy. Uædæj fæstamæ ræstæg taiddær zhoryn bajdydta. Fæstæg xadt ma Zirnevæn dæsäm xaj bafystoj 1916 azy.

1918—19—20 azy Cuyrdystený men-sevikty xicaudimæ tox. Uydon Zirnoväj safyddær sty—ægas Xussar Irystonyl art baftydtøj, zyndžy byn ej fækodtøj.

1920 azy æmbisæj fæstamæ Cægat Irystony. Nogir. Nog ærcægær adæm. Kuy xi xædzary kuyst, kuy ta bydryr qæutu xyrxæj sadyn, kuy Mæqqæly xoq kærdynmæ. Aßta u cybyræj Viktor æmæ Samsyny fændag Džyzældonai asty kuy-sty rajdajany khæsærmæ.

— Kædæj nymæ kusys Džyzældon-aræsty? — færsy partijy syhdæggænæg khamis Viktory.

— Jæ tægkæ rajdianæj, suang 1927 azaej, — zæhy Viktor æmæ jæ dzuabpyl

baftydta—æcæg dyuuæ bony fæstædær: kuyst bajgom næjjan jæ 3-aemy, æz ta rajdydton 15-aemy.

Viktory axxos næ uyd uj. Suang ma mæjy 12-my dær jæxi isyn kodta kuyst-mæ, fælae proscædisy uæng næ uydæmæ ie næ ajstci. Rajdydta kusyn Viktor, rast Dzæudžyqæu xæd kæronçj—fændadzy kuyst. Tahd næ baxæddæz Viktor Purty bynmæ—dyuuæ azy baquyd uycy kuysty. Džyzælgomy, galuærdon fyde-bædtimæ kam ejd, uym Viktor jæ arotel—29 lædžy—uydonimæ aræsta, tæ:sond roq avtomobiltæ kæuyl zhoroj, æxæm fændag.

Baxa ddæz fændag tægkæ ræbynæ, cydysty dzy avtomobiltæ dær. Fælae uæddær fændag aræst næ fæci: sosa fændag nal—ærtuxyn quyd Qobany kom-y xæxtyl æfæsen tælytæ, chubptyæm

Xæxon sylgojmædï zynvadat cardy nyvtæj...

Gæliatag usityæ bærzond xæxtæm uyge:dæntæm faxæssync sixor xos-kærddzytæn. (Astæugkag sylgojmægæn jæ avdan je rahyl)

æfsænvændag. Viktor ja artelimæ rajsta 2-ag bremsberdžy kust. 940 merty bærzændmæ quamæ sxærd kodtaid uælæmæ æfsænvændag. Ucy fændagyl quamæ ssydaigkoj kompressory masinætæ, trubatæ, telqædtæ, relsytæ.

Viktormæ fæsidtyst. Zahto jyn:

— Kæd dæ artel ucy fændag aræzt fæua 18 bonmæ, uæd uyn lævar 50 tu-many.

Ildæg æxsyzgon qæugæ uyd ucy fændag, tahd fæwyn ej quyd. Viktor srazy.

— Fæuydzystæm ej!

— Rajdytam kusyn; dzyr 18 bonmæ uydystæm, fæle nyn fæci 14 bonmæ. Premi rajstam...

— Kuyd uyn bantyst, Viktor, aftæ cybyr æmhuydmæ?

— Dissadžy narduat kust uydí maxmæ. Ualæ ma skas! Fændag komkommæ uælæmæ, xærdmæ cæuy. Fændadžy bynat nyn khaxt tahd fæl. Uyj fæstæ quyd spaltæ æmæ relsytæ xæssyn. Næ narduat kust ta aftæ uydí: zaheæ dzyrdæn: 29 kusædžy axastoj spaltæ, alçi dær in spel. Spaltæ æværgæ acydystæm ræbynej uælæmæ xoxmæ. Quamæ sæ æværðtaigkam, kæradzimæ metry ærægæj ævvaxsdær kuyd næ uydaičkoj, aftæ. Sxæss spel æmæ jæ æræver, uj fæstæ iu či sxæddzæ, uj tæ spel quamæ æræværdtaid metry bærc uældær... He, æmæ iu fæste či bazzad, uj iu je'spel xæssyn baquyd æbpæty uælæmæ—25 metry bærc uældær, či kuyd fæstædær cyd, aítæ jyn zyndær uyd, uj tykkæj æmæ jæ innætæj uældær xæssyn quyd jæ xæssinag. Relsytæ kuy xastam, uæd dær aftæ. Fændag næ jæxdæg skhærdta, stæj ænæ-uj dær, dæxdæg næ zony, —kust-væltærd adæm uydystæm, æmæ nyn æntysti kusyn.

Uj uydí Viktory sguxtytæj lu.

Festy aræst fændægtæ. Ræjdydta ku-syn ræstægmæ tyxdædtæ elektikon stancæj domnaræny sær, stæj uæd—masinætimæ: kompressorty, betonzmæntænty. 1932—33 azty čysyl. ræstægmæ stan-cæj kustyst. Lu xadt betonzmæntæn kusgæjæ, tyxdzon teltæ ssyhyysty, ma-jæxicæn næ, fælæ, kæd isty, zjan æruah-

ta, zæhgæ, uymæj. Dykgag xadt styrdær fydhlyz ærcyd.

— Silovoj stancæj kuyston æmæ myn kæmdær zamikani rauadi, otricatelni æmæ polozitelni tok sæmbældysty. Æz ujy bærc cæmæj zydtion, uydton, kærædzijæn aftæ uængæl sty. Ferdtyvtoj, ssyhy-dysty æmæ mæ cæstytaejnicual auydton. „Bakuyrm is,“—zæhgæ, dzyrdtoj. Gorætæ rynçondyon fæxyussydtæn. Fælæ uædty rynçondyon fæxyussydtæn. Fælæ uæd-

dær masinætæj næ fætarstaen.

Kursytæ bajgom sty, elektronik stan-cæjæn bynduron kusdžytae či bacædtæ kodtaid, axæm kursytæ. Viktor dær bac-cy uydæm.—Kursytæn sæ xicau, stæj axuyrgænæg dær uyd aræztady kusæg inzener — Tamæty Inal. Tyng biræ bax-xuys kodta ujy irædtæn. Uyyrssagau či næ 'mbærsta, uydonaen ta iu ironau amynta. Tyng rabpælinag læg u ujy.

Dævgar uydysty kursytæ či kast, uyd-on, fæle kuyd fæstæmæ fælyhdysty, biræ dzy nal bazza l. Zyn uydí kusyn æmæ axuyrkæny iumæ. Nyffidar is Viktor iu khord æmbalimæ kursytæ. Cæmæ gæsgæ?—„Fondz—avd azy dærly fæ-kus iu ran æmæ æbþyn mæcæuyl saxayu-u, fadat uævgæjæ, ujy æguydzægdzinad u.“ Aftæ quyd kudta Viktor, æmæ nikuy nyuuahtha jæ axuyr kænyn. Uydis fædisy kustystæ 1-æm uæastočy, katlavanæn do-ny byn fæwynæj kuy starstyty, innæ axæm—stancæ læsæny byn kuy fæci (iu æjtægælæ byntondær fæbynæj læsæ-næj), uæd. Ucy ræstædžy Viktor—par-tijy uæng, qazuaton kusæg—fælladua-dzæn bontæ ta ma či nymadta, fælæ, jæxi kustyst radæj, uældaj, ærtæ bonæj—ærtæ bonmæ kustysta iu rad—ast saxaty. Næ nyuuahtha Viktor kursytæ. Fæci sæ-kast, radta texekzamen æmæ ssi masi-nist.

Parti syhdæggænæg khamisy raz, æb-pæt Dzyzeldony kusdžyty raz kuy 'rlæu-uydi, uæd uym dær radzyrdta xærz cy-byræj. „...Dyuuaæ bony bajrædžy kodton. Masinist stæn... Nyrtægkæ kusyn styr stancæuy. Dzyrd radton—stancæ bæston kusyn kuy rajdaja, uædæj fæstæmæ dzy, khæddær uæddær dyuuæ azy bakusdzy-næn...“

Ærmæst dyuuæ lædžy særly radzyrd-ta partkomy sekretar Gokhoj-fyrt. Uydo-

næj iu uydis Bagaty Viktor— „Bagaty Viktor u, fæzminag, xorzæn kæj ravyd-stæua, axæm kommuñist...“

Quydy ma kænys, Viktor: xoxy iu fyjjauv aftæ buc kodtoj styr lægtæ— «os dzæbæx fæxiz, æmæ dæstækuyvdý cyrahdar fækændzynæn.” Ævzær bynat næ uyd fyjjauæn cyrahdar. Aftæ-mæj jæm xæjdæd dær fyldær cyd.

Fælæ nyr, Cægat Irystony avtomomijy dæs azy bonmæ Viktor ssi jæxi qæbpærisæj æcæg cyrahdar, písidžyn næzy cyræhtæ sqauæg næ, fælæ arf Qobango-mæj ægas bæstæjy či ruxs kæna, axæm cyræhtæ— Leniny cyrah daræg.

* * *

Iu nyijaræg madæj rajguyrdisty, iumæ arvystoј sæ cardy uldzæg, iu uydise se ‘sxæssæg, sæ qomylgænæg Bagaty laebputæn— Viktoræmæ je ‘fsmær— Samsonæn. Fyddzag Mačabel-ældar, uj fæstæ uyrissag phamesnik— Zirnov— biræ fæchyrdtoj Bagaty Vasojo tug. Sæ dug uyd aymæ cy auzerstaigkoj. Fyræf-sæstæj uycy ræstædþæg sæ særmaæ næ cydi isguy syl mæguyry bon ærkændzæn, axæm quydy.

— Dængæl xuyjy særmaæ ma dyn sa-hæs cæuy, bæguy! Abuxyn jedtæmæ jæzærdyl nicual festy dængæl xuyjæn. Fælæ adæm, fællojgænæg adæm, æksidgæ agæj uældaj nej'sty. Cardy byndur uydon sty.

· Biræ axæm quydytae iu fevzærdis 15 azygkon Samsony særy, jæ xistær æfsymær Viktor yfijjalædæg æm kuy 'rxaudi æmæ iu særvættu rivæt afon kæjdær fosy dzudžy cur uæzæggærcy xuyzæn uæ-læftauyl kuy xuyssydi, uæd. Æmæ kuyn-næ! Xizy fos, kæjdær fos Samson. Gom ægærcæj uajy sæ fædyl khulty. Xus khohodzi jyn ævdæry jæ mællæg khæxtæ. Fælæ fyldær xadt xus khohodzi dær svæjjy styr bælldzag khaxy daræs. Kæm is khohodzi. Khæxtæ sau gabpar sæværd-toj, fatqultæn sæ pyrx kæly. Khaxy sag-gæmdæ nyskhuydtæ sty, xæfs badæntæ systy. Xur tyng kuy 'rtavy, zæxx kuy sxus væjjy, uæd khæxtæ skhuydtæ ær-balvaysync æmæ sudzag ryst bajdajinc.

— Hej džidi! Uædta myn mæ fyjjauv myzdæj dyuuæ khohodzijadžy kuy bal-xængkoj,— sar bajdajy fyjjau læbpu. Aj-

rox dzy væjjy, fyjjauv myzd khohodzijag ælxænyñæn kæj ne 'ntsy, Vaso, jæ fyd Vaso, cy 'ldærdty cæftæj atar is, uycy ældærdæn dætgæ kæj u ucy tu tym-bylay fyjjauv myzd, uj.

„Bæhnæg, bæhæ'vad, stong, usmæn nad—“ aftæmæj baqomylis uæddær Samson—

Æxsærdæsæmazdzyd—

Lædæty byndzæfxad!

Ægær dær fækafyd,

Ægær dær fæbadt.

Nyssadzy jæxicæn

Ysqælfyndz cævæg.

Uygærdæntæ dasy,

Jæ riuyhd—bæreg.

Cy cængta myl razad?

Cy xosdzau ysdæn!

Eælæ ma!...

Fælæ kæm is zæxx?...

Gurdyzyjy menseviktae... Fyddær jedtæmæ, xuyzædær næ razynd sæ dug Xussar Irystony fællojgænæg adæmæn. Tox... Syhd... Lyhd... Cægat Iryston...

Biræ færaráu-baxau kodta Samson qæuæj qæumæ. Æxxuyrstyry cydi: kæm ruvæg, kæm xosgærdæg, kæm mænæugærdæg æmæ ændærtæj.

1928 azy, janvary mæjy baftydis Džyzældonoræzty kuystmæ. Cy kuystæn bæzzydís? Sydžty kuystæn. Rajdyda sydžty kuyst kænyn.—Ænæ isty kuystyl saxuyr uævgæ myn næj mæxi,— qæbær dzyrd radta jæxicæn Samson. Cy zahta, uj kængæ dær bakoda: iu afædæj çysyl fyldær racyd, aftæ masinisty kuystæmæ baxaudis.

— „Masinæty myzd biræ næ uydis, fælæ sæm bacydæn, kvalifikaci kuy raj-sin, zæhgæ, uj tyxxæj.“

Masinætimæ kusyn! Ærcon zæhæn u: masinæjyl kusyn! Fælæ Samsonæn æn-con næ uydis. Fyjjauæj qulonbæstædzyx yxynæn, khohodzi ræxsyn, uj fæstæ cævæg cæhdyn, cævæg dauyn,— uj jedtæmæ ændær kuyst či næ fedta, uymæn uancontæj kæm baftydaid jæ khuxy cybyr ræstægmæ masinætimæ sa-ræxsyn. Je ma činydžy kuy zytdaid, je uyrissagau, uæddær ma ha, fælæ... .

Dæhæl raxæss, zæhgæ, iu mæm kuy dzyrdtoj uyrissag masinistytæ, uæd iu sæm ræs ærcæjdavton, aftæmæjty arxajdon, —zæhy Samson.

Nyr aftæ nal u Samson. 1931 azy bacydis kommuiston partimæ. Fesæfta je 'naxuyrdzinad. Isy gazet. Kæsy jæ. Kusy 6-æm učastočy partorgæj æmæ gazettæ rafyssyn kodta ægas učastočy či kusy, uydonæn se 'bpætæn dær. U qazuaton. Jæ kustysty phlan æxxæst kæny 113 proc. ong.

lu bon dær nikuy ma fæcux is jæ kuystej, æradžy dær nikuy bakodta.

Ægærstæmæj fællad uadzyninæ dær nikuy acyd, kuy iu yn æmbældi, ueddær. Jæxi kuystytæ ædte ma fækodta ændær kuystytæ dær, fædisy kuystytæ kæj xo- nync, uydon. Khord xædtytø rajsta pre-

mitæ. 1932 azy oblæston konkursy dær uydis, æmæ rajsta premi.

Radta texnikon ekzamen, æmæ jæ stancæjy masinisty bynaty nyværdtoj.

Jæ dzyrd næ fæsjajda Samson: rajsta bærzond kvalifikaci. Khuydajrag fyjjau jæxi qæbpærisægæj, Džyzaldonaræsty „skholajæ“ darddær skholajy næ uævgæjæ, ssi masinist, Purty energi turbintæm či isdzæn, turbintæ či „ifftynddzæn“ æmæ sæ kusyn či kænyn kændzæn,—axæm masinist!

He, aftæ ræzy adæjmag, he aftæ ivy jæxi æmæ jæ cardy uag, fadat yn kuy ua, uæd!

Cægat Irystony mid xæsty, Oktjabry revoljucijy tyrysaty byn, bolsevikty parti sæ razæj, aftæmæj styr qazuaty toxæ saraætjoj C. Irystony kusdžytæ æmæ fællojgænæg sækusdžytæ. Uældaj karz xæst cydis Dygury. Birætæ dzy jæxi nyvondæn ærxasta soveton xicauady særly. Biæe-birætæ fesguyxysty 1917—1920 æzty revoljucion toxty.

NYVYL: Dygury partizanty æræmbyrd (1932 azy fevraly).

cæxærtý

kald

Beslænyqæuy stancæjy raxyzystæm po-
ezdæj æmæ dard lær næ fændadžy koj
kænæm fistægæj.

Max dyuuæ æmbalæj cæuæm Farny-
qæumæ æmæ nyn mænæ kuyd æxsyz-
gon u.

Mænæ nyn kuyd æxsyzgon u!

Rog tasyac zængtæ ueragyl æmæ
qældzægæj nymajync khaxdzæftæ — raz-
mæ ænuvydæj tyndzæg khaxdzæftæ:

- lu-dyuuæl
- Ärtæ-cybpar!
- Äffondz-æxsæz!

Xur jæxi, — sista bærzond æmæ ærynn-
dævta jæ ræsuhd, jæ syhdæg, jæ card-
dædtæg tyntæj. Äryndævta æmæ mænæ
fæsontyl ændzary art.

— Xur sudzy, —zæhgæ mæm sdzyrda
me 'mbal æmæ ralasta jæ pindžak, sæf-
tyda jæ quyry æhnædzytæ. Afta æz dær.

Ärdžy narægæj ærbaxizy rajsomy
syhdæg uddzæf æmæ Terçy særtý mama-
zila-kalt gængæ zhory uælæmæ. Zhory
uælæmæ æmæ riuyl ærbacævy jæxi, afar-
dæg væjjy fyndzy sasir-nuktyl ræudzytæm.
Ræudzytæ uymæj fyr bucæj riuy khultyl
ædtæmæ rakæcync æmæ dzurync susæ-
gæj:

- Uængta rogdærl!
- Sær-bærzonddærl!
- Quydy-darddæryl!

Mænæ nyn kuyd æxsyzgon u ærdzy
særdzygon gauyzyl cæuyn. Kortæ zajæg
xældæ, didindzytæ, kærdæg abuzync

xærdæ, æmæ qusty rævdauy sæ buc
zæu-zæu.

Gudoktæ, parovozty uast, Beslæny-
qæuy kombinaty uynd ænæ zyv-zyv,
kolkozon bydryty xorærzad — kuyd næ
ua adæjmagætæxsyzgon! Kuyd næ ssæn-
doj quydytae dardyl æmæ kuyd næ domoj
nodzy tyxdzindæræj :

— Tox! Änæryncøj tox, ænæ fælmæc-
gæ, ænuvyd, tyxdzyn kuyst socializmy
nog æmæ nog uælazidzinædtyl!

Stæj darddær adæjmag æxxæst kæny
jæ fændtæ. Äxxæst kæny jæ fændtæ
æmæ ciny mäly jæxi nayj, jæxi nayj,
jæxi nayj.

Mænæ ærbajjæftam, 8-9 azy kæuyl
cæuyl, iu axæm gyddzyl læbpu.

— Dæ fændag rast uæ læbpu! — çysyl
læbpu jæ midbylyt baxudt, ændær nicy
sdzyrda.

- Kædæm uajys?
- Farnyqæumæ
Farnyqæuygkag dæ?
- O.
- Änæ Mylyxojoj næ zonyz?
- Zonyz.
- Cymyrzæjy ta?
- Uyj ta jæ fyd u. Sæ dyuuæjy dær
dælæ mæ axastoj — am ne sty.
- Cæmæn sæ axastoj: davæg sty,
iskæjy amardtoj ævi cavær ævzær mi
bakodtoj?
- Cæmæn, cæmæn! Uædæmæ fesguys-
tysty.

Gyddzyl ləbpu nyn bacamypta Mylyxo əmə Cymyrzəj xədzər. Kərtə dualıj bakastystəm. Ləbpu styr balbəlasy təj bakastystəm. Ləbpu sərmə vedramə tony sərmə sxyzti əmə vedramə tony baltə.

— Hej, ləbpu Cymyrzə am i?

— O, zəhgəz, nəm radzyrdta, jəxədəg cəxəradonmə nyqqər kodta Cymyrzəmə. Uajtahd nəm ləzyndi Cymyrzə əmə nyl tyng nyccin kodta.

Bacydystəm micəmə — xədzarmə. Stholyi bəjjəstəm bur axuyrst dzaçdyn əbirilə.

Xorz nə fedtöj.

Raxabar kodtam quydətgətə Cymyrzəjən, — rəcədydystəm fenynmə, obləstyə suyuzdər brigady phlanəf lenynnəmə. Nödžy dzy rakuurdılam, cəməj nyn rövdisa səx kuyışta: xədzərdty, xuymtı, bydryon xədzər.

— Quydədəzliy xyyxəj əz cy rəe bəkəndzynən, — zəhla Cymyrzə əməsrəzəy is idizəq axsyzgonəj. Racydystəm kərtəmə. Kərkəndy raz karçı chitətə pərrəslytə kənync, kərədziyj sərlı xauyntı, zhordlytə kənync. Mənəe ehəvər chitətə dý uva fəxylı: tonycı cyrb ryndytləj səx kərədziyj, rəmync bəzyləj, sləj ta fərləsinc əməm qubıbyr bərzəjə səx in inəməm baqav-baqav bəjdajı, cy-ma quydı fəkəj:

— Cy rən yn nyccəvon, tyrgdər yn kuyd ləissə, aſlə?

Kəsy səm Cymyrzə əmə xudy:

— Kəs-mə. uycy cyvzy-khobpatəm! Mətəj dyn mələy. Isly dyn sə mənənau inspektor, kuyisli nət kuy nə is. Xor syn is fag əmə xərync.

— Xor nəm birə is, — zəhy Cymyrzəkhulumə smonqəjə, — uynut, nyrma je-ridəg u. Ucy paraxatəj jəs fəxordılam, fəvəj dzy kodtam, uəddər ma je 'ridəg u. Xorəj cy 'xa rəjislam, uyrəj rəe iu xəs — avdaj tumany dər balystəm.

— Nə qug jə qaim skhətə zyməg-zymədiy dərih əfsəst uvdı xorəj, xo-saj, taftory xələləj. — Cymyrzə bacamypta, khulujı fəsməcibpar cədżyn-dzyl rəsuhd əfsnajd, kuyristə bast syl-dżyn nartxory xələl, zyməgəj uəldajı či bazzadı, uj.

— Acy az ma rödəj lənəm silos dər, — zəhy darddər Cymyrzə, — skhə-

tam dyuuətə uərmy əməsə sə bacəudzəni 100 tonny. Uadz əmə kolxozonlı fos dər əfsəst uoj addžyn silosaj.

Darddər nyn Cymyrzə fenyn kodta səx cəxəradony. Kərədtə sty kərəj-kərommə binonyg əxgəd. Xorz ərzadysty kartof, qədər, nartxor, nastə, nury.

Əməs, uədəs, caxəm quanmə ua inspekтор cəxəradon, fərsy Cymyrzə əməsə jəs farstən dzuabp dər jəxədətgədətə:

— Quanmə ua fərminag.

— Racydystəm ədətəmə əmə uynıdzy uələmə arast stəm. Cymyrzə nyn amony:

— Nəs brigady cy 43 xədzary is, uydənəj iu dər ənəsə marh, ənəsə qug nał u. Quddzylə, lystə, səhltə, kərəylə, gogytə, qazlı, babyzlı is aly xədzary dər. Kond-nəs cəxəradədətə əməsə xorz ərzadysty. Kərədtə — əxgəd sərysang. Axəm kolxozon nəm nəl is əməsə dəzəbəx, xəriztong xədzary či nəs cəry. Mənəsə sə uynut uəxədətgə. Nyr nə obləsty 10 azy bərəgbonməs cədətə, kənənə nəxsi — nödžy-rəvdədərəj kuyd ərcəvəm bərəgbonmə, aſlə:

Festəm qəvy ədətə, cəvəmə əməsəxəddətə stəm inspektor Corəty Cymyrzəjəy xuytəm.

Ləuuyinc nartxərdtə rənq-rənq syrx əfsədlontə, əməc cyma, styr sarayı cədýndzətə suinag sty, uyyjau stavd kəndyng. Tast qamatənə sə syftə səx kərədziyjyl dərəzəg əvdərəzinc səxi, rast cyma dymgəməmə odtalatə. Cymyrzə bacıyd iu nartxormə, ərbədət jəc cury dzuddədəz, stytətə jyn jəc fərsag, fəstəmə systədə əməjyn kəsy jəc zəngmə. Kəsy əməc ciny uləntə jəc cəsgomyl fəjnərdəm uajync. Kəsy əməc cydərtənəmajy.

Batymbıl kodta iu aenguyləz.

Batymbıl kodta dygkag.

— Ertiykag... Cybpərəm.

Bazzyqqyr sty əstaj azdzyd zərond Cymyrzəj bytlə, khuxəj armydzag səntərs bochoty ərdaudta rochojyl dələmə, fındy fərstı rixity fəjnərdəm azdyxlə əməsə fəlmən baxudti qamatə səryl ərxəcgəjə:

— Cəxərtə akaldystəm, — zəhy nýfsdžyn Cymyrzə. Əxsyzgon u qələ-

Cægat Irystanby xuyzdær kolxozy sərdar æmbal
GUYBIATY ISLAM

sən axəm cınəj dzag, cınəj dymst nyxəstəx əbparyn:

— Cæxərtəe akaldzystəem, — cybpar əfsiry snymadton mənəc acy nartxory.

— Jəc cəst axasta Cymyrzə jəc nartxory xuymtıl əməc zəhy ənəguyrysxojə:

— Cæxərtəe akaldzystəem! Dyuua sədə putəj khaddər xor ne 'rzajdzəni næ nartxory gektary. Əməc nyn axəm gektartəj kond is sədə.

Kəsy Cymyrzə næ cəsgəmdəem, fəl-mən xudtəj xudy, jəc cəstəngas ta næ fərsy: „Cy zəhdzystut, uazdžytə?“

— Adəmən əmbisond xorz usy qədyndzy xuymy ryvdəj fəzəhync. Fələ, axəm usy qədyndzy xuyməj məc bri-gady nartxory xuymtəc cəməj cauddər ryvd sty: gektaryl kərəj-kəronməc acu, uəd dzy næ fendzynə iu syndz, iu ičhi, dək khaz dzy iu dzəhəl kərdəgyl næ akhuyrdzynə. Zəxxý soj — ərməst xorən, ərməst xor cyrəhtau, sau qədəj rəzy. Cæxərtəe akaldzystəem əməc adəm əmbisondən dzurdzysty:

— Xərzryvd-Farnyqəuy ryvdau!

Mənəc-kartof. Cymyrzə cyma, kartofən ənəc kəsgəjəc „əgas cəuaj“, — zəhy, uyjıu əm jəc khux adardta—a.nony maxən.

Kartof didinəg kaly-urs chəx quləd-timə qəddzul ərkodta jəc uələc. Nəj dzy dzəhəl kərdədəj chubp. Fəlmən əməc styr obəudtəx khəpijy fndzəj kond sty idtəg ənuvydəj. Gubagkgənəg Mylyxojy brigadəj Cymyrzəjy amynd-məc gəsgəc cyrh khəpijə zyldi gubagkməc qazuatonəj, əndər jəxi xuyzədətimə erys kəngəjəc, zyldi, aftəc ma fəzilyxorz mad jəc uarzon qəbulmə. Əməc mənəc ərzədi he: jəc cong adəjmədžy condžy stəvdən, fəcydi bərzond əməc xəddzəc kəny adəjmədžy riūmə.

— Əz uyn cy dzuron, —zəhy Cymyrzəc, — uynut uəxədəg. Chyxryjy khus-dizitə-nəc kartofy gubačdžytə. Əntəf bon næ kartofy gubačdžy auuon ləg əddyxstəj suaddzəni jəc fəllad-xur dəc uyngəc dər næ fəkəndzəni. Min putəj khaddər nice xuyzy radtdzəni næ kartofy gektar. Əməc nyn axəm gektartəj kond is cybpor fondz.

Cymyrzæ bacyd mænæuy astæumæ, æmæ, cyma, styr malý fæcnyhyuyl, æz ujjuu ma ja sær čysyl fæzyndi. Æz ærtyston iu æfsir æmæ bæhældton. Æværtyston iu æfsir æmæ bæhældton. Æværtyston iu æfsir æmæ bæhældton. Æværtyston iu æfsir æmæ bæhældton.

— Xucayu cæst æj bauarzæd, —zahy Cymyrzæ, ændær ma xuyzdar kuyd ærzaj... Fækhæddæri, zæhgæ, uæddær zæstaj putæj khaddær næ raditdzæni næ mænæuy gektar. Æmæ nyn axæm gek-tartæj kond is cybpor iu.

Ærxony don cæuy komkommaæ Ærdy Narazgæ. Fælæ mænæ iu ran jaæ fændag fæzdæxt Xussary 'rdæm æmæ iu dzævgar suadi, "færædydtæ" —zæhgæ, cyma fæsæmon kodta æmæ ta fæstæmæ dælæmæ azdæxtæ.

Am Farnyqæuy zæx fækhuy. Æmæ kuyd ræsuhd u dony qæbysy. Dzæhæl xuymætædzy dzy ne 'caræstoj, "Beloc-kuyjy" kolxozy fændzæm æmæ æksæzæm 'rdæm. Kært kæræj-kæronmæ —qædæj æxgæd ad duærdæ. Bælastæ ræsuhd sæværdysti. Kært asteu obau, jaæ særlyr styr sthalijy asteu dzæbug æmæ, æxsyrl, sa asteu —Leniny nyv. Obauy alfamblaj —bandædtæ. Sbad bandonyl, obauy didindztyæ dyl dyngæ kændzsty, æncon ulæf, bælasyl dæxi fæstæmæ auadz æmæ kæs, gazety, činydzy, kænæ qaz saxmættæj.

Sudaz dækuystfællad...

Ræsuhd sosa kond khaxfændag bacydi kluby tægka duarmæ. Nyssyhdæg kodtam khaxxañtaæmæ khaxsærfæntyl næ khæxtæ æmæ baxyztystæm mi-dæmæ. Dzaumædtælasændon. Kæræj-kæronmæ rahæntæ. Ralastam næ ædtæg dzaumædtæ, sistam næ xudtæ, ærcayuh-tam saæ, æmæ bacydystæm klubmæ. Bæudzæn dzy ærtæ sædar adæjmægæj fyl-dær. Byn, car —fæjnægæj kond, færstæ —samandur, ræsuhd cahd —čyræj, plakat-tæj, lozungtæj, partrettæj fælyst. Næzyjæ kond —rudzguytyl kæræj-kæronmæ avæ

æværd. Klub u tyng ruxs æmæ rajdzast, Scenæjyl —Bandædtæ —ræsuhd æværd, Scenæjyl —syrx quymacæj æmbærstæj sthol, jaæ uælæ —radio.

Mænæ kasyl ehau soj khærdt kuy nybparaj, uyjiyu ciny khærdt nyxxauy acy klub fendæj adæjmædzy zærdæmæ. Cæuy dzy adæjmægæmæ badyn æmæ zaryn.

Xærandon dær kluby xuyzæn aiv. 19 stholy fæjnæ 4 khælæt bandonimæ. Aly stholæn dær dyuuæ æmbærzæny: iu —urs quymacæj, innæ —klejonkæ. Qaz-uatony stholtæ —xicænæj. Xærandony aly kolxozonæn dær is xicæn: tæbæh, khus, uidyg, kard, vilkæ, cajcymæn aguyvæ æmæ gyddzyl tæbæh. Xærandony nygyylæn kærony is tæbæhtæ jed-tæ æværæt khusk, æmbærst u urs syhdæg quymacæj. Am æfsnajd væjjync, kæddærildær syhdægæj, xæren dzauma-tæ. Suang ærtædysgæny ong dær xærziftong u cælgænæn, xærziftong sty jas-litæ, xixsæntæ, dony baktæ. Xærandony khulyl kæræj-kæronmæ styr damhætæj fystæj is lozung.

— Kolxozonæ, ænæsajgæjæ kusut kolxozy, qaçenut kolxozon isbon, —uyj u qæzdyg cardmæ fændadzy færaz.

— Æmdzæræntæ sty dix: nælgøjmæg-tæn —xicæn, sylgojmægtæn —xicæn. Æmdzæræny: kæsæn, saxat, sthol, stholy cinguytæ jedtæ. Mænæ æmdzæræny qaz-uatón Qæltoraty Ciprkajy xuyssæn: qædyn syntægyl goban, qæddzul, goban, æmbærzæn, xuyssæntæ æmbærzæn æmæ baz.

Xusyssæntyl badyny dzyrd næj.

Xudinagyl nymad u čhizi xuyssæntæ daryn.

Ciprkajy xuyssæny særmæ innætau, is rahæn æmæ čysyl tærxædžytæ. Rahænyl auyhd —syhdæg xisærfæn, uællag tærxægyl sapon, dællag æværenyl ta dæn-dægtæ 'xsæn porošok æmæ scjotkæ. Ciprka jaæ dændægtæ æxsyn saxuyri am. Axuyr ta aftæ ssi æmæ nya jæ dæn-dægtæ kuy næ nyksa, uæd jæ dzyxæmæ komdzag xæsgæ dær ne 'skænid.

Xærdy razmæ khuxtæ nyxsyn, dzyx ranqævyn æmæ kulturon xærd kænyn —

uj nyffidar brigady. Acy æhdæudtæ ne 'xxæst kænyn—uj u ægad æmæ xu-dinag.

Æmdzærænty uæle rævdz kæny dyuuæ brigady fag abana.

5-æm brigad kærtý ædte saræsta brigady iumæjag æstaj karkæn kærkdon. Üymæ nodžy is dyuuæ xuyjy dyuuæ fysy æmæ dyuuæ qudžy, is yn qædrur kond, uydonaej fæxuzdær kændzæni æxsæny xælc. Uælibyx, cyxt, æxsyr ajk, qajla, dzidza quamæ xæroj brigadontæ.

Biræ uarzync brigadontæ sæ inspektor-Cymyrzæjy. Mænæ ta jyl æræmbyrd sty æmæ syn uj dzury:

— Ærygon brigadirtæ æmæ inspektor-ty æmbyrdy doklad skodta Mylyxo. Birætæ næm xælag kodtoj. Aly qæutæj dzyrdtøj, æmæ sæ iu dær aftæ næ zahta, æz fæstejy bazzajdynæn, Mylyxo æmæ dam, Cymyrzæjy razæj fæuydzystæm.

Uæd æz rakuyrdton nyxas.

— Uæ, dzyxæj, zæhyn, biræ kuy næ dzurigkat. Næ brigady, zæhyn, is 70 kuystqomy. Uydon kuystmæ cæuync æmgubpaej. Uydonaej alci jæ kusinag zony: či, kæd, kæm, cy kusdzæni, cal fællojboncy cy kuystæj bakusdzæni. 70 kusædžy kusync erysæj, tyrnyne qazuatony bynatmæ. Nyr ual dzy qazuatontæ is 39. Max, zæhyn, simuljanttan xatyrtæ næ kænæm.

Uæd dyn mæ færsync, kuyd, dam, kænys inspektory kuyst.

„Cæxær skalæm“—zæhgæ, fædzuryn brigadmæ, mæxædæg ravidsyn kusyn kuyd „qæuy, uj.

— „Cidær ta uæ safy“—zæhgæ, fæzæ-hyn ænæqæn zvenojæn. Uæd kolxoizontæ kærædzimæ bakesync æmæ alci dær jæ kuystmæ tyngdær bavnaly: kusy tahddær, syhdægdaer, xuyzdær.

Ænqæl maçi uæd uj æmæ fyd æmæ fyrtý brigad fæstejy bazzaja! Hæjda-ha,

Farnyqæny kolxo Belockijy 3-ag brigady kulturon stan

ujy kuy zahton, uæd bæstæ æmdzæhdssi. Æmdzæhd næma fæci, aftæ dyn iu elxotag inspektor festadl æmæ qær kæny:

— Fendzystæm, fendzystæm...

— Sbad, zæhyn,—ævæddzægæn, mæguyr, xælæg kodta.

Uæd dyn mænæ oblasty sekretar æmbal Demixovskij færsy,—cy, dam, kænys qamajæ? Au, zæhyn, læg kuy xuyjyn:

— Korty dæbaqqy*, kuy baqæua, uæd. Xa-xa-xa!

Krajy æmbyrdy inspektortæj niči dzyrdta, cælynmæ sæ æz bazmælyn kodton, uædmæ.

Æz, zæhyn, ue 'mæ erysy avzarynmæ qavyn næ læbpuimæ. Quamæ uæ, zæhyn, fæstejy fæuzdon. Kæsæg tyxüjyn bæstæ u. Nomdzdy. Rajstoj Leniny xærlziug. Zyn u. Uydonimæ erys kænyn. Max Kæsædži ma sarættam badzyrdy gæxxæt. Fyddzag iu zæhyn, uæ qædynsæmændzyn uærdædty qyllist æmæ qincej æmyr kodtoj næ qustæ. Æstgaj galtaj, jæ'lsæn alybon sugtaej arty tævdgængæjæ cybpar cahdy kæmæn kodtat, axæm gutædtæj kodtat xym. Maxmat dær uydi aftæ.

Nyr uæm is traktoræ, kolxoztæ, fermætæ, biræ xor, fos, qæxdyg æmæ ræsuhd kæny uæ card,—uæxædæg ejy dzurut. Fæla max dær æncad næ badæm. Max dær, zæhyn, qæbær banyxas kodtam, bajjalinæg uæ kæj stæm erysy. Æmæ, zæhyn, erysy qaqqænut uæxi!

Erysy qaqqænut uæxi—kuy zahton, uæd zaly æmdzæhdæj bacæuæn nal uyd, æz dær uæd nyxas fæcybyr kodton, iu xadt ma ærdaudton zaçhetæ æmæ zahton:

— Max dzyxæj dzurdzystæm khaddær,.. fæla kæsdzystut æmæ uyndzystut næ cæxær. Læg ma fæxuinæd, razzadzy bynatyl æcæg zyqqerys či ne 'skæna, zæhgæ, æmæ kæronbædtænæn ma tymbyl khux ravidyston bærzond sisgæjæ. Æmdzæhd dzy uydi, næ, ujy uæxædæg aquydy kænut.

Aftæ rajdydta erys Iryston æmæ Kæsædžy æxsæn.

Cymyrzæ Pjatigorskæj Ordžonikidzejy gorætmæ aeroplany kuyd sbadtı, uyi fædzury aræx. Qæuy nyr aeroplany xo-nync „Cymyrzæj uærdon“.

Razzy zærond Cymyrzæ.

Razzy Cymyrzæ cinæj æmæ jæ fyrt Mylyxoimæ tox kæny, cæmæj sæ brigad ravdisa, kuyd tox qæuy Kæsægimæ erysy, uyi.

Dæsgaj æmæ sædægaj brigædtæ fæz-myng zærond Cymyrzæ æmæ ærygon Mylyxoyj brigady, kænynç yl axuyr. Æmguybpæj ænæzærdæxudt kuyst kænyn, kolxozen isbon qaqqænyn, axuyrkænyn—he uydon uælaxizdinædmæ uajæn xiðtæ.

Mæn zaryn fændy... Cinæj dzag u mæ zærdæ... Zarag kuy uain, uæd skænin ærvty kæredtæm či ajquysa, axæm zaræg. Æz ne 'rkænin abyrdýtimæ tox y či fæmard, uycy Totradzy zaræg. Æz. ne 'rkænin či tegadis, uycy čyzgajy zaræg. Nog cardyl styr æxsaræj či tox kæny, uydonæn se 'sxardžyndærtyl — Mysojty Cymyrzæ æmæ jæ fyrt Mylyxoyj skænin zælanggænag zaræg.

FÆRNION KHOSTA 1905 az. Poet əməm prozaik. Soveton fysdžity cədisiy uəng, C. Irystony Soveton fysdžity cədisiy pravlenijj uəng əməm cədisiy zurnalı bərnon sekretar. Rajguyrdis C. Irystony, Dygury rajony Seçery. Kast fəsci Məskuyj Karl Libkənety nomuly pediastitut.

Fyssyn rajdycta 1919 azy, jə fystytəm myxuyry fəzyndysti 1925 azy „Nogdzauty gazet“ əməm „Rəstdzinzady“.

1927 azy Niger əməm Qamberdiaty Mysostimə rauahta əmdzəvgətly əmbyrdgond „Uadyndz“. Uyj fəstə jə uacmystəm myxuyrgond cydysti „Fiduədžy“ əməm X. Irystony gazetty.

Uydi redaktor gazet „Bolsevikon aivadəm“, X. Irystony rauahdady xicau.

1930 azy myxuyrəj racyd je 'mdzəvgətly əmbyrdgond „Zəj“.

Irystony fysdžity 'xsən Fərnion Khostajə syldər činguytə niči rauahta nyməcəj. 1932 azy rauahta əmdzəvgətly əmbyrdgond „Bajqusut“ 1933 azy poemə „Ciny dug“, roman „Uady nynər“, 1934 pjess „Xərzbon“.

FÆRNION KHOSTA

qæbatyr cærgæs

(DZƏRƏXOXTY XADZYMURAT)

1934 azy aez Dzərəxoxtı Xadzymuratimə acydtaen Cægaty bæstəmə—Arxangelskmə. Uyj ahomma zydtón čysyl cydærtə acy nylləg adæjmədžy bərzond quydtaegtəj. Nə myxuyry fəzyndis uyj tyxxəj xərz čysyl fystytə. Uycy fystytə nə dædtyne fatat qazuat adæjmədžy cəs-

gom bəlvyrdaej fenynən. Nyr ma fystənəma ərcyd Xadzymuratı idtəg qæbatyr cardy styr činyg, fələ mən uyry, axəm činyg kəj fəzyndzən, uyj. Uyj agkag u Xadzymurat.

Ardygəj kuy acydystəni əməm Məskuyj, Arxangelskmə cy masinə cyd, kuyjy, Arxangelskmə

uyn kuy sbadtystæm, he uæd rajdydton
æmbaryn Xadzymuratyr styr quydægtæ.
Vologdæjy vagon-xærændonmæ kuy ba-
cydystæm, uæd mæ cæstyty raz uydis
axæm nyv. Adæmæj-birætæ sæ xærym
fæuastoj æmæ sæ ærfgyty bynty cæ-
fæuastoj æmæ sæ ærfgyty bynty cæ-
styta Xadzymuratmæ sarresto. Isdugmæ
aftæmæj azzadysty, stæj kæmændær jæ
uidyg jæ khuxæj tæbæhmæ xæraudta
æmæ festad avast. Aivgomauæjærbauad
na lyndzy curmæ æmæ afarsta:

— Xadzymurat na dæ?

Xadzymurat jæ kæsæncæstyta aræsty-
tæ kodta, jæ qamajy særyl fæxæcyd æmæ
jæm skasti xærdmæ.

— O, æz den Xadzymurat!

Læg fyr cinæj jæ midbynaty sahdæj
azzad, stæj dyuuæ khuxy kærædzijyl nyx-
æcxdysty, cybpar cæsty kærædzimæ
kastysty ædzynæg. Masinæ jæ cyd kod-
ta æmar uymæ qygdardta innæ qusdzy-
ty. Qusdzyta xæstægej-xæstægdær bad-
ty. Qusdzyta xæstægej-xæstægdær bad-
ty. Qusdzyta xæstægej-xæstægdær bad-
ty. Qusdzyta xæstægej-xæstægdær bad-
ty. Qusdzyta xæstægej-xæstægdær bad-

— Baxatyr kæn, æz bazærond dæn,
æmæ mæroxkænyñ bajdydtooquydægtæ...

— Åz dæu baly næ uyddæn, fælæ
uyddæn uæ farsmæ cy bal xæcyd, uym.
Uyngæ dæ fækodton ærmæst iu xadt—
Kotlesy, fælæ dæ cyty xabærdty zonyñ
iuylædar. Mæxædæg æz baltikæjag mat-
ros dæn.

— Buzyng, baznyg dæ ryn baxæron!
matrostæ mænmas dær uydis, xorz læb-
putæ uydysty, nyd dær sæ aræx æræmy-
syn.

Dzyrd-dzyrdy fædyl sæ nyxas adarh.
Ærlæuuuudysty sæ zærdyl toxy bontæ,
cardy fyd-ævaræntæ æmælystæggaj my-
sync ivhyud ræstædzyty qazuat khaz-
dzæftæ.

Vagon yly khuymtæj cæstyta aræst
sty Xadzymuratmæ. Quysync susæg ny-
xæsty skhuyddægtæ:

— Uyj, mænæ zyngæ qazuat partizan-
ty baly xicau u?

— Cavar? Xadzymurat?

— O!

— Æmæ cæj ændær xuyzæn ssi. Uæd
kæsæncæstyta kuy næ dardta, bocho-
tæ jyn kuy uyd, ny mæ, ærmæst sæ ua-
gyl dazzoysty jæ rixite.

Xadt iu vagony duar fegom æmæ cal-

Dzæræxoxta Xadzymurat.

dær adæjmadzy uycy æmkast ærbakod-
toj Xadzymuratmæ. Xabar innæ vagæd-
ty kuy axæliu, uæd kæmæn kuyd æn-
tyst, aftæ uadis xærændonmæ Xadzymu-
raty fenymæ. Max cy vagædty cydy-
stæm, uym mid-xæsty kojy jedtæmæ ni-
cual uydis. Aræx quyst Xadzymuraty
tauræhon nom.

Rast zæhgæjæ, mæ zærdæ dardyl ax-
sajda æmæ jyn tærsæ dær kodton Xa-
dzymuratæ. Læg acy bæstæty xæsty
bydryty styr qazuatdzinædtæ bakoda,
adæm æj zonync, fydgultæ-biræ cy næ-
væjjy:

— Cæj com næxi vagonmæ.

— Nyrtægkæ.

Sæ nyxas aftæ adarh æmæ jæ kæron

zyngæ dær næ kæny. Matros jæ bærzæj. mæ acamydta jæ khuxæj.

— Uyj myn uærtæ uycy qædy ærkhuyrtoj kardæj, værz cysyl ma mæ baquyd!

Xadzymurat, ævæddzægæn, bambærsta mæ cæstyngas æmæ jæ nyxas fæcybyr kodta:

— Cæj, æmbal, max ual næ nyxas fæuæm, fælæ ta uælæ, Arxangelsky fenzystæm.

Matros uældaj nyxas nal zahta, fælæ jæ cæstyta jæ zynd, Xadzymurat yn cy fændy kuy zahtaid, uæddær ej kæj sækstæktoida, uyj. Fæstæmæ ma sdzyrda:

— Arxangelsky fenzystæm ænæmæng!

Max racydystæm. Næ fæstæ kast ænæqæn vagon æmæ kuyddær, zyndis næ dyuuæjyl dær, uydystæm khæmdzæstyg. Uædæj fæstæmæ ænoj nal uydis Xadzymuratæn. Calynmæ xærændony badystæm, uædmæ xabar ænæqæn poezdyl aiquyst æmæ ne'rbacydmæ næ kupejy cur ænæqæn khord æræmbyrd.

Uydon uydyst Xadzymura v xæstæg či zypta, axæmtæ. Kærædijy kuy auydtoj, uæd ma kæron kæm uydis—qæbystæ, midbylyt xudt æmæ zyd cæstængas sæmxæddzæ sty. Bacydystæm næ bynaæmæ. Ærbadtysty kupej calæj cydyst, ualæj, innætæ kastysty duaræj midæmæ æmæ iu xadtæj-xadt sæ dzyrd babpærstoj æxsænnyxasmæ...

Kastæn rudzyngæj. Xur jæ fæstag tynæ fyðæltigkon taurahy cægatag næzy qædtæm sbycaya kodta æmæ nal kuymdta nygylænmæ cæwyn. Uyj uydis cægaty zymægon ælulton xurbontæj iu æmæ jæ tyntæ arf mity qazydysty alj xuyztæj. Masinæ cydis, uæzzau ulæfgæje, sabrygaj. Næfæjnæfærsty xussarmæ zhordta urs darijæ æmbærst zæxx æmæ ræsuhd chæx-chæxid næzy qæd. Aræx nyl æmbældysty cægatæj xussarmæ cæuæg poezdæ—lastoj qædærmæg. Kuyd uælæmæ arf mit æmæ næzy qæd bynton dær basastoj ærdzy æbpæt tyxtæ æmæ systy cægatag ærdæzæn ældar. Dymgæ, zilgæ dymgæ kafydis bydryty æmæ mity ryg—ræhæudtæ skhærda dard. Uazal uydi ædte, fælæ uæddær æxsyzgon uyd zærdæjæn ænkhard ærdzy uæzzau xudt.

Æz mæxi nymæry quydyty acydtæn æmæ mæ cæstyty rudzyngæj nal iston. Kuyddær, næxi hæstæjy zymæg mæ cæstytyl ærbalæuyd. Fæsfændag qædbyny ruvas balyhd. Mityl zyndis stavd syrfædtæ. Xadzymurat mæ farsmæ ærbacyd æmæ jæ khuxæj acamydta fæsfændmæ:

— Uærtæ uyrdaem arxæddzæ sty interventtæ. Uymyty uydis styr xæstyta. Am chyfdast u, qæd iuuyldær. Æz mæ xædæg am aræx næ uyydæn, fylðær Dvinajy blytly uydis mæ xæst, fælæ am dær styr xæstyta ærcyd.

Jæ nyxastyl yn baftytda Arxangelskag nyvgænag Davidov:

Biræ amardis acy ran interventty af-sadæj, Syrx æfsady nænguytby byn. Xæst kuy fæci, uæd Anglisæj ærbacyd særmagond læg mærdty iu ranmæ æræmbyrd kænynmæ. Jæ khuxy næ æftyd se 'bpæty æræmbyrd kænyn, fælæ dzy uæddær iu min æmæ ærdædžy bærcyl fæxæst æmæ syn Arxangelsky særmagond uælmærd skodtoj. Uycy uælmærdæn proekt æz skodton, kuy ssæuæm, uæd uyn ej febyn kændzynæn. Abon dær ma dzy darync særmagond uælmærdgæs æmæ jyn fidync æxca. Uyj anglisægtæ, fælæ am uydis cybpærdæs paddzaxady æfsad æmæ se 'bpætæj casfæmard, ujči zony!..

Xadzymurat jæ sær batyldta:

— Biræ, biræ fæmard max adæmæj dær... Uydon xærz iftong uydysty. Sokolad æmæ biskvit xordtoj, fælæ maxon-tæ ta stongæ æmæ bahnæg uydysty. Dzag sty acy qædtæ adæjmædzy stdžætæj, lu æmæ dyuuæ æzdard adæjmædzy mardy næ anyqquyrdtoj ænæbyn chyfdzastyta...

lu cysyl alæuyd ænæ dzurgæjæ, sahæs-gængæjæ, stæj jæ midbylyt baxudt.

— Max dær syn fag fesiæm. Stong næ uahtam næxi. Anglisag konservtæ, biskvittæ, tamako, daræs æmæ alcæmæj næxi sfælystam. Lu xadt næ bal ujy bærc biræ bajsta alcyta æmæ ænæqæn polchy fag uydysty. Stæj læbputæ sæ uælæ uycy zamanajy anglisag daræs kuy skodtoj, uæd sæ iu aræx angelisægtæ fæxuydtoj. Nicy kæny, qaqqænænt sæ uælmærdæ, uadz æmæ sæ zærdyl læuua intervencijy dug, uæd nal færædi-dzusty acy xadt.

— Xadzymurat, cymæ ma quydy kænys innvertenty xædtæxægtý kuyd istoj partizantæ, uj? Kuy cydysty interværtæ fæstæmæ, uad ma sæm cy xædtæxægtæ bazzad, uydón basyhtoj Arxangelskg, fælæ syn dzy isgæ dær biræ bakodtoj partizantæ,— zahta Davidov.

Kuynnæ, stæj! Uyois axæm quydtag. Cægat Dvinajay byltly xæst jæ tægka. Gætæ Dvinajay byltly xæst jæ tægka. Næ læbputæjlyn tæmænæmæ baxæddze. Næ læbputæjlyn tæmænæmæ baxæddze. Qædy sært taxtis biræty anardtoj. Qædy sært taxtis xædtæxæg æmæ æbpærsta bombætæ. Max næxi qædy bafesfaed kodtam xædtæxægtæ. Ærædžiua læbputæj  idær fænd ærbaxasta:

— Xædtæxægæn ærdudy æmæ ærbad-gæ næj æmæ comut æmæ jæ ærcaxsæm.

Com—zæhgæ, uydís næ fænd.

Sabyraj bacydystæm ærduzgæronimæ æmæ uym ærnhyhudystæm. Nyr znægæty æfsad xært xæstæg. Xædtæxæg cal-dær zyldy ærkodta ærdudy sært, stæj jæxi rauhaa æmæ ærbadt. Raxyststy je xuylfæj dyuuæ lædžy æmæ ærbadsty je cury. Sistoj xærd, nóst æmæ mi-

nas kænync æncad-æncøjæ. Max sæm quyzyn bajdydtam aræxsgæjæ. Aræxsgæjæ ta uymæn æmæ gæræxtæ kuy ærcydaid, uad nyn næxi ærcaxstaigkoj znægte. Uajtahd sæ xæd uælqus festa-dystæm æmæ syn skhamandæ kodtam: — “Khuktæ xærdmæ, sabyr!” — Sæ gærzætæ sæ cury bærgæ uydysty, fælæ, mægyurtæg, nal saræxstysty. Luæn dzy jæ aguyvæ, konjakæj jedzagæj, jæ khu-xæj ærxaud.

Xabar stabmæ fequsyn kodtam æmæ xædtæxæg, ængældæn, bæxtæj alastoj. Kuynnæ stæj, quydy ma kænyn uycy quydtægætæ.

Nyxas kænync Xadzymurat æmæ Davidov. Æz ta rudzyngæj akastæn, fælæ nyr xur nal kast. Vagony ird ruxs ssyhd. Siston gæxxæt æmæ ručkæ. Ærbad-tæn mæ bony xabærdtae fyssynyl. Mæ syxægte sa nyxas festy æmæ ma Davidov duary curæj jæ særæj akuyvta:

— Cæj, xærzæxsævtæ raut!

— Xært fytæ fen! — zæhgæ, jyn dzuabp radta Xadzymurat.

Sæumæ radžy masina ærlæuuyd. Arxangelsky. Ædtæmæ kuy racydystæm, ærmæsti uad bazydon Cægatag uazal cy u, uj. Fyr uazalæj mitaj æmbærst zæxxý fæzdæg cydis urs khuyimbiltæj. Adæmadzy komy tæf aftæ biræ zynd, cyma ænæqæn xosy æftaucyl bandzærstæuyd. Khæxtæ byn mit qys-qys kodta. Rustæn sa carm fyr uazalæj nicual æmbæsta.

Arxangelsky vagzal goræty fælejy is. Gorætei vagzaly æksæn cæuy dyndzyr don—Cægat Dvina. Donæn jæ uærx u iu kilometr æmæ ærdædzy bærc. Nydævdæg chæx ixæj æmæ ix yælæ cæ-uync: dzonyhtæ, avtote, fistædzytæ, suang ma myn aftæ dær zahtoj, cyma kæd-dær, iu az, ix yælæ tramvaj dær cyd...

Adæm poezdæj peromæ rakaldyst, alçi æmbældis jæxiöntyl æmæ ciny ny-lidyytoj uycy tyzmæg bæstæjyl. Max dær sæn fæmidæg stæm, aftæ Xadzymurat

cy faci, uj uygæ dær nal akodton. Aly 'rdygæj mæm quystis:

— Xadzymurat!

— Uærtæ Xadzy!..

Suang ragon zærond partizanæj, ærygon bæxtærædzy ong Xadzymurat dis-sadžy xabærdtae. Cí næ zony, axæm næj Cægaty bæsty. Zonync æj iuuyldær, zo-nync yn jæ qazuat quydtægætæ.

Rast max cy bon ssydystæm, uymæn jæ xæd fæstæ bon quamæ bajgom uydaid ænæqæn Cægaty bæstæjy syrk partizanty æmbyrd. Aly khuymtæj Arxangelskmæ cydysty partizantæ. Birædzy ssydis max poezdy dær, æmæ nyr Xadzymurat kuy fedtoj, uad yn qæ-bysta kænync, æz fætarstæn, myijag myn æj, zæhyn, iscerdæm kuy axæssoj...

Xadzymurat çysyl khæmdzæstyggomaujæ jæ kæsæncæstyty ævgta bærzondædærista æmæ paraxatæj jæ khux tily dar-dæj jyn cí arfæ kæny, uydornmæ. Cælynmæ vagzalæj gorætmæ rast kodtam,

uædmæ næ aly fars sævzærd ænæqæn miting, demonstraci. Æxsyzgon væjjj axæm demonstraci adæjmægæn! Zærdyl ærbałæuyd Iryston, qæuzilgæ, iron qæuuon xymætæg xædzar. Uycy xædzaron jæ kærtý bæhævvadæj rauaj-bauaj kæny nyllæg tymbyl læbpu—Xadzymurat. Uyj fæstæ sahæs acæuy Cægaty bæstæjy styr tar qædæm. Cæsty raz festy partizanty bal. Xæst... xæst qædy—zymægn. Næmguyta uazal uældæf ærgævdgæjæ æxsitkænync. Bal sæ særtæ æræmbæxstoj pulemjoty cæxæræj. Systad nyllæggomau burxił—bur næ—syrx xil, dahr rixidžyn læg æmæ jæ riuy ong sdardta jæxi. Uryssagau xorz næ zony, fælæ æmbaryn kæny uæddær jæ quidy: — Razmæ! Kavkazag cærgæstau, razmæ!

Axæm ædasdzinad æmæ qæbatyrdzi-

nad fengæjæ, partizanty bal systad æmæ nyxæj-nyxmæ bacyd znagmæ. Znag sast ærcyd. Fælyhd. Ulæfy partizanty bal. Uycy nyllæg dahr rixidžyn læg næ zyny æfsæny qældzægdzinady. Dæla kæmdær ahusty khuymy bady æmæ jæxi nymæry cydærtæ nymajy. Ævæddzægen zna-dzy fændægtæ bary ragacau. Uycy nyl-læg qæbatyr adæjmægæzilgæjag bæhævvad tymbyl læbpu nal u, fælæ u dard Cægaty qædty syrx partizanty baly xis-tær...

Amældtæj rarast stæm vagzalæj. Fæ-stejy dær ma quysyd arfæjy nyxæste. Xadzymurat jæ khux tyldta æmæ cingængæjæ rævdauen xudt; næ xyst jæ cæsgomæj. Kæd uazal uyd arxangelskag zymæg, uæddær æz uydton Xadzymurat yarm qarm cæstængas. Ærlæuudystæm uazæggony...

Æmhuyd bon izæræj uydis Arxan-gelsky goræty teatry styr æmbyrd. Æmbyrdmæ ærcydysty Cægaty bæstæ-jæn jæ aly khuymtæj, cybpærdæs azy raz-mæ cybpærdæs paddzaxady æfsad æmæ Uæræseyj kontrrevoluciij nyxmæ chyf-dzast qædbytty çi tox kodta, uydon. Ændær mykgag sty acy adæm, adonæn uazal tyx næ kæny, mælæty cæstytaem ta-iu xudgæ kodtoj—ændon adæm sty, qæbatyr cærgæsty mykgagæj!

Ærtaxtysty dendzÿ byltæj, tarf qæ-dy astæutæj, dard bæstætæj. Ærtaxtysty qædty særtæ, mity særtæ, fældzæhdæny astæuty, byrdæntimæ qazuat toxgængæjæ. Ærtaxtysty æmæ æræmbyrd sty teatry styr, qarm æmæ ruxs bazyty byn. Axæm ændær ahuyt næj Arxangelsky. Ænæ-qæn Uæræseyj dard bæstæty tyhd by-dyrtty idtæg zærdiagæj aræst ærcyd is-axæstædty dahr rænqytæ. Bæstæjæn jæ aly kærædtæj quystis qadamanty dzyhal-myhul æmæ, qarædzy xuyzæn, uæzzau-ænkhard zaræg. Arxangelsk dær xasty bynat uyd æmæ dzy paraxat uydysty æxæstædtæ, fælæ teatr ne 'rcyd aræzt.

Dyuuaæ min adæjmædzy ærbadysty te-
atry styr zaly æmæ ænqælmæ kæsync

æmbyrdy bajgomæ. Nyxas kænync sæ kærædziimæ sabyrgaj. Mysyncivhuyd' to-
xy ræstædzy dissag card... Æmbyrd baj-
gom, zal basabyr æmæ qusy æmbyrd
gomgænægmæ. Duarej ærbazyn Dzæ-
räexoxy Xadzymurat. Kuyddær jæ xud
nyllæggomau ærkodta jæ cæstytyl æmæ
guyr-guybyr aræxsgæjæ fæcæj cyd ban-
donmæ. Jæ cuqqa, jæ qama æmæ jæ xu-
dy xuyzædtæ næ uyd ændær ænæqæn
teatry, fælæ uæddær nyllæg kuyd u jæ
as, uymæ gæsgæ ævast næ fæsyn, stæj
sqæl bærzæje sænt tahdgængæ dær næ
bacyd. Fæstag rænqytæj cïdær jæ dzy-
xy dzag uyqær kodta:

— Xadzi-Murat!—Nyxas ænæqæn zal ajsta æmæ æmbyxyn bajdyta. Idtæg

ændzæhdhy bynæj quystysty iugaj

nyxæstæ:

Ægas cæuæd qæbatyr Xadzi-Murat!

— Salam Xadzi-Muratæn!

— Ura-a-al.. Ura-a-a!..

Ænæqæn zal systad æmæ læugæjæ lægkæd kodta Xadzymuratæn. Pionertæ sæ bynædtæj festadysty ænæ Xadzymu-
raty aly fars ærtymbyl sty, dissagmæ ke-
sægau. Xadzymurat uycy guybyrgoma-
uæj, jæ khux tilgæjæ salam radta æmæ

Abo Leskeny qæuy is birm axnyrgond sylgojmægta, æxsæny nomdzyd kusdžytæ, qazuaton kolxozonte.

1927 azy dær ma leskenag sylgojmag uuj bærcyl talyng æmæ æxsæny cardæj ibpærd uydi æmæ næ cyd æmbymæ xicauady ruadžy. Ænæqæn C. Irystonæj æræmbyrysty adæm næ uydysty æmbymæ. Ærmæst leskenag sylgojmægtæ

NYVYL: Leskeny sylgojmægtæ bærzond qædrabynej kæsynç styr æmbymæ.

bardony nynnyhuyl. Zyndis jæ cæsgomyl—biræ cydærtæ kæj ærlæuuyd jæ zærdyl, ujy.

Biræ fæsahæs kodton Xadzymurataen axæm styr arh cæmæn kænync „kæjdæ“ dard bæsty, uuyl, fælæ jyn nicy æmbærstan nyrma. Dykgag bon gazetty fæzynd Xadzymuraty nyv æmæ jæ qazuat quydætgyt kojtaj cydærtæ. Izæraj uazægdoný næz uatty æræmbyd sty Xadzymuraty zærond æmbældæ. Uydysty dzy suang Mæskuyj styr afsædton bynatæ ci asxy, axæmtæ dær. Nyxas bacaj-dah, mysydysty ihvuyd bonta. Xadzymurat jæ lulæ ssytha æmæ rajdyda:

— Qædtag divizijy tætæjrag polkhæj Petrogrady kusdžyty syrx gvardimæ kuy ærbacydtæn, uæd memæ ærbakodton 250 barædzy. Ærbynat nyn kodtoj Moskovskij rajony æmæ tramvajty parcy cardystæm. Kuy iu baquyj bæxdzyn æfsady ser, uæd ta iu næm badzydjoj æmæ max cædtæ uydystæm kæddæriddæ. Pavlovsky dær festæm iu ræstædzy. Krasnovyj dær abyrydystæm... Kerenskimæ dær aftæm minævar, fælæ mæ n'ajsta.

Aftæm iu dzævgar kuy racyd, uæd mæ bal nyppyrx, bazzad ma dzy dyuuæ bærdzy, innætæ fælyhdysty. Nogæj ta bal sarætzon petrogradag kusdžytæj. Kæd mæ bal „xicæn kavkazag bæxdzyn æfsady „bal“ xuyndis, uæddærdzy mæxi jedtæmæ kavkazag næ uyd... Ücyc ræstædzy baly uydis ædæbpæt 25 barædzy. Kerenskiy aguyrta mæn, fystojgazetty dær æmæ mæ bolsevikta bambæxstoj Kronstaty. Ujy fæstæ Mogiljovty jedty xæstyæ mæ æbpyn ærædžjau ardæm ravysto. Anglisæmæ innæty nyxmæ. Am kuyd uydystæm, ujy uæxædæg fedtat.

Aftæ æncad-æncøjæ dzury jæ quydtægtæ Xadzymurat, cyma mænæ fælmæn vagony badtæmæ jæ zærdæjy dzæbæxæn racu-bacu kodta Uæræseyj aly khuymty. Aftæmæj ta biræ xædtyt kast mælæt jæ cæstytaem, fælæ nicæmæj tarstis æmæ aftæ sabyr dær uymæn u jæ nyxas. Uymæn sty xuymætæg jæ dzyrdæ, ædas jæ cæstængas.

Jæ cury či badt, uydon ædzynæg qu-sync nyxæstæm. Næj aftæ zæhæg „rast næ dæ!“ luuylæ zonync Xadzymurat či u, ujy... Nyxas ajsta ændær.

Æz uyddæn Xadzymuratly partizanty baly suang kæronma. Biræ uyd idæg dissadžy xabærdæ: næ baly cardy, fælæ mæ zærdyl ærlæuuyd Ust-Vagæj. Ujy uydis styr qæu. Chymaratæ æmæ bacæuæn kæm næ uyd, æmæ qæd qæsuæn jæ aly fars ærtixsti uynqæg khuxdaranau. Interventte front fidar kodtoj. Ust-Vagæj ravzærstoj fidary bynatæn. Sarætzoj dzy beton æmæ dur blir.dazæ. Ærbadysty dzy Sotlandag æmæ Anglisæg afsædætæ. Cæumæ bacæuæn fidar sæxgædtoj syndz tælti biræ raznqaytæj. Ædzux qaqqædtoj qædy, fælæ nikuyçæj nicey zyndis. Qædy chyniaraty æxsænty ærbacæuæntæ kæm nyd, uydon fidar kodtoj aly ænaqinon tæltæ æmæ bombaætæj. Æræværdtoj aly rædty fælgæsdzytæ æmæ zahtoj: nyr nyn tas nal u...

Xadzymurat dzyrd rajsta stabæj, Ust-Vagæmæ kuyd balæbura aftæ. Radtoj ma jyn listæg æfsad dæriæ 25 barægmæ, fælæ fistædzytæ ralyhdysty ragacau.

Sbadt jæ bæxyl, jæ čysylær bæxyl, æmæ arast jæ baly razæj qædta æmæ chyfdzæstyty. Xadzymurat dyuuæ bæxyl dardta Cægaty fronty, lu dyndzir, ræsuhd anglisæg, syhdæg tug bæx, innæ ta xuymætædzy nyllæg, gyddzyl næximæ myzyq bæx. Kæd iu znadzy quydis suryn læhz bydyrt, uæd baly razæj zhordta Anglisag ræsuhd uyr, na uædæmæ qædty, kænæ chyfdzæstyty cæwyn qæuy, zæhgæ, uæd-iu sarh babpærsta myzyq bæxyl. Anglisag uyrty bydyry dyngæ dæn ne 'jjæfta, myzyq bæx yæfs dær næ æmbylæta chymaraty cæwynmæ. Acy dyuuæ bæx yædzux dær uydysty Xadzymuratæ jæ farsmæ æmæ iu baquadzy ræstæg kuy iuyl abadt, kuy ta innæuyl, aftæmæj xæcyd znadzy nyxmæ.

Qædmæ kuy baxyst bal, darddær kuy næ uydis cæuæn; chyfdzæstytyæ fændag bynton kuy æræxgædtoj, uæd Xadzymurat jæ bæxæj ærsyst æmæ næzy bælas yæncøj slæuuyd, jæ sær æruahta uyr-dyngæ æmæ jæ nyxy ænchyldæj zyndis, cavær dær sahes ej kæj domy, ujy. Ærædžiau jæ sær bærzond sista, jæ ritæ adaudta æmæ qældzægæj fæqær kodta:

— Tærsægæ ma kænut, kavkazag cærgæstæ! Max qæd æmæ chymara næ bagæstæ!

uyromdzæn! slasut uæ kærdtæ æmæ lyg
kænæt khaliutæ, kalut sæ bacæuæny,
stæj bæræg uydzæn!

Bal æmzærdæja fevnældta æmæ uaj-
tahd bacæuæn khaliutæj bajdzag. Fistæg
lægæn dzy uydæ bacæuæn, uyrædta jæ,
fæla dzy bæxtæn uæddær bacæuæn næ
uyd, bynnæt sæ lasta.

Xadzymurat ta iu čysyl asahdæn:
stæj uæd bacamytæd jæ æfsædæn:

— Rajut qiltæ æmæ bæxtæ xæsgæ
bakænut pyxs fændægy!!

Bal sæxxæstkdota jæ razdzæuædžy
fændon. Bæxtæ baxizyn kodto chyfdza-
sty, stæj innæ chyfdzasty... Xadzymurat
čysyl bæx tærqusau gæbpyta kodta iu
khuybyraj innæmæ æmæ balæn jæ ra-
zæj cydis.

Mænæ qædgæron iu læg fæsyn. Bal
fæsyld fæsfædmæ. Dyuuæ barædžy ba-
uadysty auuadty æmæ dyuuæ lædžy ær-
caxsto:

— Ci stat, cy agurut am!

— Stæm Ust-Vagæjag, æmbyrd kæ-
næm dyrhæ.

— Am xæstæg iskuyst sty Anglisæfad?

— Næ fedtam.

— Comut uædæ maximæ!

— Cæmæ?

— Uyj fæstædær bazondzystut!

Myjjag dzyrdræssedžytæ kæd sty, zæh-
gæ, dyuuajy dær bal jemæ rakodta. Cy-
syl falder kuy bauadysty qædy, uæd dzy
dyuuæ dyndzijy kuydyd ræjyn rajquyst.
Bal kuyjty rævdysta. Læværtæ syn aly
dzæbæx xærinægtæ, fæla kuyjtæ sæ ræjyn
na uahjo. Uæd Xadzymurat fædyzær-
dyg, kæd myjjag æfsædton kuyjtæ sty,
zæhgæ. Radta dzyr:

Æxsæg næ, na uæd sbæræg uydzy-
stem, fæla sæ argævædt.

Uajtahd dyuuæ kuy jæ mardy zæxxxy
dærhytæj læuuydysty. Bal jæ cyd kod-
ta razmæ. Qæumæ kuy bæxæstæg, uæd
uyj ærlæuuuyd. Arvystoj razmæ bæræg-
gændžytæ. Xabar ærbxastoj: qæumæ ba-
cæuæntæ æxgæd sty syndz teltæj. Uydis
bacæuæn bajgærstoj. Alyg kodtoj telty

æmæ fændag skodtoj qæumæ.

Bon chæxtæ kuy kodta, uæd baly
qus-qus acyd Xadzymuratdy dzyr:

— Sabyrgaj stgæ ut. Bæxtæ cur qaq-

qændžytæ is Cæuæm Ust-Vagæmæ. Mæ-
læt, kæna uælxæzidzinad!..

Bal varast. Fidærdty æxsænty bacydy-
sty. Fæstag xidyl kuy baxyst razzag xaj,
uæd mæjdæraj rajquyst qælæs:

— Ci stat uyi, ærlæuuut!

Dzuabp dzyrdtæj næ radta bal, fæla
aly ævzægtæj suasydysty pulemjottæ.
Blindazty syl ralæuuuydysty uydæn dær,
Isdugmæ næmguytæ zhælydysty ixuaræ-
gau... Xadzymurat æræmystsædton
xindzinad:

— Urs bandittæ, nyr uyn acæuæn nal
is, uæ aly fars ærtyxstystæm, fæltæ uæ-
xi radtul—acy nyxæsty fæstea blindaz-
tæm bombætæ æbparyn bajdydtoj. Bon
fæchæx. Blindazty fyddzag rænq feuæhd.
Xadzymurat ærcaxsta blindazty bal. Ua-
cary rajstoj 9 lædžy, 2 pulemjoty æmæ
semæ dyuuæ anglisag pulemjot æxsædžy.
Anglisag pulemjottæj, æxsyn niči zylda
balæj, æmæ dzæhæly læuuydysty. Uæd
Xadzymurat zahta dyuuæ anglisagæn

— Slæuuut uæ pulemjottæj cur æmæ sæ
azdæx uæxiontæm, rast kuy næ æxsæt,
uæd uynut,—jæ kardy særly fæxæcyd,—
uæ særtæ uyn alyg kændžystæm.—An-
glisægtæ ærbadystyæmæ zærdiagæj æx-
syn bajdydtoj sæxionty. Xadzymurat syn
sæ curyærværdæ qæqqænæg. Bal dard-
dær xæcyd. Fæmard balæn jæ komissæ
æmæ caldær barædžy. Quystis Xadzy-
muratæ qær:

— Razmæ, kavkazag syrx cærgæstau.

Bal, kæd bira næ uyd, uæddær xæc-
gæ tyng kodta. Uældajdæz znægtæ Xæ-
dzymuratæ koj kuy ajqusto, uæd sæ alci
jæ sær æfsnajyny kojyl ssi...

Xur dzævgar arvy astæumæ kuy suad,
æmæ æxxuys kuy næ zyndis, uæd Xæ-
dzymurat sflænd kodta fæstæmæ cæwyn,
fæla cy amalæj acydaid, uyj næ zyda.
Kuyddær znæg bazydtaid, aftæ čysyl sty
jæ adæm, aftæ jyn auadzæn næ uyd...
Uædta jæ særly sæværd nog fænd æmæ
zahta qæræj:

— Uædæ kæd nal is, uæd uæximæ kæ-
sut! Artillerijæn fændag! —Jæxædæg jæ
balæn bambarynkodta, cæwyn kæj qæuy,
uyj. Bal uycy æmtymbylæj qædy fæml-
dæg. Se mæ rakodtoj uacajrægty dær
æmæræxastojxæcængæræzty. Aftæmæj rair-
væst bal khæbpægæj. Uycy balæburdæj

Dzæræxoty Xadzymurat ja partizanty balimæ Cægat Uæræsejy.

Urs sthalyje bæræggond u Dzæræxoty Xadzymurat.

znagæn ja nysf sast æmæ-iu sædæ kilometry bærc acyd fæstæmæ".

Nyxasgænæg kuy fæci, uæd xudæn bylæj bakast Xadzymuratmæ:

— Aftæ næ uyd?
— I?—zahgæ, ja afarsta Xadzymurat
— Aftæ næ uyd?—zahgæ, ta jyn zah-
ta nyxasgænæg.

— O!—Æz čysyl khuyrmagomau dæn
æmæ qærdæræj dzur.

— Cy kodtoj dæ qustæ?
— Nicy, mænæ mæ bæx kuy fæmard,
uæd mæ iu quis dær bakhyrma.

— Æz uycy xabar xorz kuy næ zo-
lyn, radzur ma jæ dæ xorzæxæj—zahtha iu
ærygon læbpø.

Xadzymurat khæmdzæstygæj radzyrd-
ta xabar:

— ... Xæsty tæmænmæ bacydystæm.
Sarmadzany næmguytæ xæstæg xauyn
bjadydtoj. Jaræbpyn, cy xabar u, zæh-
gæ,—zahton, qædy kuy stæm, uæd næ
æmæj uynync. Am, ævæddzægæn, næ
qaqqænæg iskuy is,—zahgæ,—mæ zær-
dæ axsajdta. Akastysty, aqaqqædþo læb-
putæ, fælæ nikuy æmæ nicy! lu bælas-
mæ femdzast dæn æmæ jyn rast jæ tæg-
kæ chubypyl, caværdærsau ændærg auyd-

ton. Dzæbæxdær kæsyn, æmæ læg ra-
zynd. Læbputæ aj acamydtan æmæ jæm
auadysty. Rast uycy ræstdædju sarmadzany næmyg mætægkæ cur fexæld. Mæ
anglisæg bæx mæ byny ærxaud, mæ lu-
læjy qæd jæ tægkæ ræbynyl ataxt, me-
'rfydz tug ærkald æmæ mæ qustæj ni-
cual fequyston, uædæj fæstæmæ mæ iu
qus nal quisy xorz.

— Aftæ, aftæ Xadzy, fælæ jæ kæronmæ
næ zæhys,—sdzyrdta jæ baly či uyd, uj.

— Kæronmæ ta jæ dy radzur,—uj-
dis Xadzymuraty dzuabp.

— Bæx kuy fæmard, jæxædæg kuy fæ-
cæf, uæd læbputæ sæxi æruahoj. Aftæ
sæm fækast, cyma Xadzymurat dær fæ-
mard. Sæ bynætty slæuuydysty æncad,
birætæ kæugæ dær kodtoj. Xadzymurat
isdigumæ nicy sdzyrdta. Tug jæ cæs-
gomyl cydis paraxat suadonau. Jæ khux
jæ buaryl ærxasta, stæj ævast festad
æmæ fæqær kodta:

— Cæmæ slæuuydystur, næ uynut urs
æfsady „fason“, sarmadzanaej kuyd æx-
sync mæ lulæ? Mæ bæx myn tahd!—
Læbputæ jyn jæ čysyl bæxy ærbalastoj
æmæ jyl sbadt. Bal darddær xæcyd
æmæ xæstæj uælaxizæj racyd...

Uyj fæstæ nyvæstæ dardæj-dardær
cydysti æmæ Xadzymurat qazatidzi-
nad ærtivæntæ kældta aly nykasy dær...
Sæ zærdyl ærlæuydis ixy uælae Xa-
dzymurat y bal, aif mity svuysgæje, urs
æfsadimæ kuyd xæyd, uj Xadzymurat
sqæl kæugæjae klinmandæ kuyd kodta,
pulemjotæ jævedæ kuyd ævsta, stæj
iunægej siabnæ kuyd flexabar kodta
æmæ ursyti fæstæty kuyd ærzylæ æmæ
sa kuyd alizyn kodta. Jæ æfsad mity
kuy abyrydysti, uæd s.e kærcyte æd-
tej nyualtoj æmæ ursyta, kærcyty æf-
sad xongæje, pulemjotæ uyrðæm sa-
restoj. Urysuta kuy falyhdysti æmæ
aljæ ja kære kuy aguurdta uæd kærcy-
te sxyrnatæ xuyñhtya razyndysti...
Xadzymurat ursytæn sæ fæstænæ sædæ
kilometri bacdy æmæ uyrðygæj chul-
berthy, sajdantzænæ qæzdguyty artard-
ta ad mulk æd ios... lu xadt ta znægtý
telefonimæ baiu æmæ inælar Petrenko-
imæ nyxas kodta:

— Ci d're zæhys, či? Petrenko? inælar?

— O, stab... Petrenko?

— Æ næ da cy qæuy?

— O.na, Xadzymurat ærcaxsæm max!
Næj, uymæj nice rauajdzæn, Xadzymur-
at næ jærdæg ærcaxsta!

— Ärcaxsta zæhys?

— O, cytdzyn inælar Petrenko!

— Uæddær qæbær læutu... æxxuys uyn
ærvitlyn.

— Petrenko! Dy ma xyndžylæg nyu-
uadz... demæ či dzury, uj zony?

— Ci?

— Kavkazag Cærgæs Xadzymurat! Dy
dæxdæg dæj axst kuy dæ, uæd kæj
axsyn kænys? Kuydzy fyr? Xadzymurat
axsyn kænys? Dæ khuxta cybyr styl!
Æz dæm mæ cærgæsty arvyston, fælæ
kæd læg dæ, uæd axsyn ma bakom!..

— Næj, næ rauajdzæn dæ fændon,
Xadzymurat! Dæ cærgæsty bazyrtæ dyn
næ biræhtæ askhuydtæ kændzysty!

— Kæd dyn dæ biræhty balty nyxmæ
tigerty ræhæudtæ næ bauadzon, uæd
iu astæ fækæs!

— Inælar telefon ærværdta æmæ
acyd. Uædmæ Xadzymuratæ æfsad sxæd-
zunguytyl ærxaudta æmæ kuyrdta:

— Xadzymuratæ mæ ma alasut, æn-
dær uæ cy fændy, uj myn bakænut!
— Com, com stabmæ, uym dyn zæh-
dzysti, cy qæua, uj,—acy nyxæstimæ
læoputæj tædar tobpy cægatæj inælaræn
jæ sintæ ærkhyrda. Inælar skuydta:

— He, cy mæguyr bon myl ærkodta,
he! Am mæ anarut, Xadzymurat mæ ba-
xærdæn...

Fændyr scahta qældzæg mars, bal jæ
razæj ratardta inælary æmæ innæ uacar-
ty. Bæty xuyr-xuyr æmæ fændyry cahd
cindzinady zaæginæ baiu sty æmæ
arauny dard qædy xixty. Uacartæ sær
gyubyej cæuvnyc razej. Petrenkoj cæ-
styt'l uajj Xadzymurat: jæ khuxy tuæj
axuyrst cyrh qama, jæ dændægtæ darh
æmæ cyrh, jæ uælae tigvry carmej uæ-
læftau ænæ aftæmæj asyççty særly lau-
uy .. ænqælmæ kæsry Petrenkomæ. Axæm
quydytæ zærdæj aly tas uahtoj æmæ
iu inælaræn jæ zængtæ jæ byny bædy-
dzyst kodtoj.

Xadzymurat badtis staby iu khuyym
æmæ ænqælmæ kasti jæ adæmmæ. Äger
ærgæmæ kuy cydysti, uæd jæ iron xudy
séhilæj sista lulæ—ædzux dæj æj nym
dardta— stæj jæ æxsargardy særæj raj-
xældta jæ tamakodon çhissa æmæ lulæ
tamakoja nynnadta, stæj jyl zyng baf-
tydta æmæ dyndmta tamako. Dzurgæ nice
kodta, fælæ-iu ræstagæj ræstagmæ jæ
kuyræty dzybpæj jæ saxat sista. Zyndis,
jæ zærdæ jæ adæmmæ tyng kæj æxsajy,
uj.

Ualynnæ kærtæj bæxti khaxqær ærbaj-
quyst. Xadzymurat rudzyngæj rakast æmæ
ta jæ bynaty sbadt, fælæ ænkhard nal
uyd fyddzagau. Jæ balæj iu stabmæ bacyd
æmæ zahta:

— Xadzymurat, dæ dzyrd sæxxæst kod-
tam: Petrenko am is!

— Midæma jæ rakænut!

Petrenkoj midæmæ bakodtoj. Ahuy-
stæn jæ tægkæ astæumæ kuy baxæddzæ,
uæd ta læxstæmæ fæci:

— Xadzymurat, æz kæddæriddær mæ
æfsady raz dæu xuydton fæzminag qæ-
batyr... æz dæ mærdty uazæg... Äxsæg-
mæ fækæn, kuyd gænæn is, aftæ tahddæ

Xadzymurat jæ ærfguyty bynæj biræ
fækast innælaræmæ, stæj sxudt jæ mid byly;

— Hy, dæ birahty baltæ cy festy?
— Æz dæ mærdty uazæg, æxsgæ mæ
sækæn... D, qæbatyr adæjmaz dæ, ra-
gej dyn quvston dæ xabar...

Xadzymuratæn jæ sær razmæ cæxgær
fækhul æmæ jæ cæstytae xærdmæ fesqæl
st:

— Kuydzæj guyrd, cytæ dzurys uj?
Sylvællon, kænæ, mæ qædtag xony? Af-
tæmæjty mæ sajys? Ursæfsædton qæbær
kuydz! Æz fællojgændzyt qæbul dæn
æmæ dæu xuyzædtæ mæn asajyn næ
baferazdzysty. Uycy nyræstæm dyn nyr-
tegækæ,—jæ kardy sær, i fæxacyd,—dæ
sær ralyg kændzynæn æz!

Petrenko fæfælurs æmæ dzuzyn jæ bon
nicual baci. Staby kusdlytæ sexi bab-
pærstoj Xadzymuratæmæ jæ aiuvars
kodtoj. Petrenkoj rakodtoj aendæ: ahuy-
stæmæ. Xadzymurat jæ aly fars ambyrd
kodta jæ æfsady æmæ semæ nyxasyl fæ-
ci. Petrenkoj kuyd ærcakstoj, ujy dzur-
gæjæ sæ xudyn nal uyrædtoj læbputæ.
Nog xæs rajsta bæl æmæ darddar kod-
ta jæ quydtag. Xadzymurat cydis razæj
jæ nyllæg myzyq bæxyl. Mysyd jæ an-
glisag uyrsy...

Cægaty front fæci. Cybærædæs pad-
dzaxady intervencion æfsad basastysty
æmæ tahd-tahd badtysty nafty sæ baz-
zajædtægtæ. Arxangelsky nogæj sært-
lytyva soveton syrx tyrysa. Xadzymurat
jæ balimæ Arxangelskmæ næ bacyd, fæ-
læ jyn stab kuyd bacamynta aftæ, saxon-
ræj æxsæz kilometry faldær iu qæuy læu-
ydy. Kodta „dokladtæ“, jæ æfsad æværd-
toj qast-izærtæ, jæ qus dardta kontre-
voljucijy bajzajædtægtæm. Aftæmæj ær-
vysta jæ bontæ, fælæ cærgæs tyxsgæ kæ-
ny jæ tæxæntæ jæ bar kuy næ væjjync,
uæd.

Bajgom, 1920 azy, posly front. Quy-
dis lædzy qæd æmæ æxsar. Xadzymurat
jæ xudy sçhiljæj sista jæ lulæ æmæ
dzy tamako mynnadta. Qædyl ærbadt
æmæ quydytæ kæny. Jæ cæstytyl au-
diis Sred-Mexrengæ. Uæd uyd bæræg-
æxsæv. Je fæstdæ ænæqæn æxsæv uy-
dysty cindzinady; qasty, kafty, nost æmæ
kærdy. Æmbisæxsæv sxyssydystry fælla-
dæj. Xadzymuratæn xuyssæg næ axsta
æmæ qæugæronmæ ævvaxs iu mæguyr
ædzy uaty khuymty racu-bacu kodta.

Cyma uycy æxsæv cydær ærcydaid, af-
tae jæm kastis. Æræsæv æmbisæj kuy fæ-
fyldær, uæd kærtæj cæjdær uynær auad
jæ qusyl. Rudzyngæj rakast æmæ fedta:
dyuuval baradzy urnalardtoj sæ bæxtæ.
Qæqqænæg synæj uyd, ævæddzægæn.
Qæqqænædzy amardtojæmæ seimbældæm
fexsidxt kodtoj. Xadzymurat uycy iu cæ-
fæj rudzyng ratytda æmæ uyrdygæj pu-
lemjoty ruxs rauahta. Gæræxtæm bal raj-
qal æmæ znadzy asyrdtoj. Razynd urs
partizanty bal—Rakitnikovy bal. Biræ
ma sæ fæsyrdtoj fæstejæ, fælæ sæ nal
ajæftoj...

Lulæ schiry æmæ ta jæ sær batily.
Ærædžjau zahta:

— Ujy kuyd uydæn? Æz am badon?
Cæwyn qæuy!

Innæ bon jæ adæmy barævdz kodta.
Xabar fæqusyn kodta æmæ bal fændyr-
dzæhdgæjæ masinæjy shabd. Sæ fændag
uyslej polsæj frontmæ...

Biræ qæbatyrdzinædætæ ravidsta Xa-
dzymurat acy fronty dær. Jæ bal bæliu
is fyddzag bæxdzyn armiimæ ænæ sær-
magond operacitæ æxxest kodta iunæ-
gæj. Æbþyn fæstag Gajy æfsady fæstæ
ujy dæ Germanmæ baxaud. Næj, næ
fælæuuuyd qæbatyr cærgæsy zærdæ æmæ
kæd cæf uydis, uæddær ast bony fæstæ
ralyhd uyrdygæj ænæ dyuure khuyrimæ
fæstæmæ ærbaxæddæjæ jæ cuqqajy mi-
dæg Uæræmæ. Nogæj ta jæ baly
æræmbyrd kodta æmæ innæ æfsadimæ
Maxnojy suryn bajdydta. Maxno pyr-
gond ærcyd. Front nikual is. Is ma re-
voljucijæn znægtæ Kavkazy. Kæst cæuy
Kalaçy aly fars. Xadzymurat xorzbon
zahta jæ adæmæn æmæ racyd jæxædag
iunægæj Kavkazy frontmæ. Bæslænyqæuy
iu khuyri afæstjat. Nyuuad Zilgæmæ jæ
xæstædzytæ, je r'vadæltæ auyynnæ, stæj
kuy syzdæxt fæstæmæ stancæmæ, uæd
yl xabar sæmbald—Kalak, dam, ist ær-
cyd. Kavkazy dær front nal is. Xadzy-
murat jæ lulæ sdympta æmæ fæstæmæ
ænæ dzurgæjæ Zilgæmæ azdæxt. Xædzar
nal is. Ragæj nal uyd Zilgæj. Calynmæ
uj xæcgæ kodta, uædinæ card bynton-
dær raivta. Cy bakæna? Qæuy jæ cæ-
raen bynat. Næj jyn uj næj. Jæ cuqqa
ralasta, jæ dystæ balistæg kodta æmæ
qæugæron saræsta kauyn khuym.

Jæ kauyn xædzary cæryn bajdydta sa-byrgaj. Kæd armæj mæguyr uyd, uæddær jæ zærdæ ænkhard na kodta, dardta jæ zærdæ fondz azy dærhy cy syrx tyrysaty byn fætox kodta, uydonyl. Jæ kauyn xædzaræj quystis jæ zaræg.

Dzuræg næ uyd Xadzymuratyt tyxxæj, æmæ jyn jæ xabærdæ lystony næ zydotj. Card æncad-æncojæ, fælæ iu xætæj-xadt jæ masty khus jæ byltæj kuy

Nyr bambærston aftæ biræ cæmæn uarzync Xadzymuratyt Cægaty bæstæjy, uyi. Nyr bambærston dæsgæjdta jæm cæmæn cydysty, uym kuy uydystam uæd, dard cægaty bæstæjag kolxædzontæ, uyi. Æmbaryn, sæ syd æj cæmæn xonync, uyi. Xadzymurat mæguyr adæmy nikuy baqygardta, aftæmæj, syn æxxyts ta tyng uyd, se 'fxærdzyty syn karz æfxærdta. Æmbærsta syn sæ ristæ, sæ quagdzinædtæ æmæ se 'vzag. Næj axæm syvællon Cægaty bæstæjy, „Xadzymurat“ nom ci næ fequysta æmæ uycy nom ærzmysgæjæ arhæudtæ jæ zærdyl kæmæn

akald bondžyntæm kæsgæjæ, uæd iu jæ tymbyl khux batyldta bærzond sisgæjæ. Nyrtægkæ Xadzymuratyl cæuy 59 azy, fælæ nyrma zæronð næma u. Æfæsdeton xætæly sidt jæ qustyl kuy auaja, uæd ta cædta u toxmæ. Næ isy jæ riuæj cyt-džyn syrx tyrysajy orden.

Uævgæ dær cal xadty uydis ordentæn nysangond...

ne' rlæuuydysty. Syvællædtæ sæxi æcæg qazuałej ravidisynmæ kuy fæqavync, uæd aftæ fæzæhync:

— Æz Xadži-Murat dæn!

Biræ bonty dardzysty Cægaty fælloj-gænæg adæm æmæ revoljucijy znægtæ se zærdyl Xadzymuratyt nom. Acy nom fællojgændzytæn uydzæn syrx partizanty uælaxizdinady nysan, revoljucijy znægtæn ta se 'sæfty nysan.

Fæltæræj-fæltærmæ quysdzæn zilgæjag mæguyr læg revoljucijy qazuat cærgæsy nom Dzæræxoxta Xadzymuratyt nom.

BRYTHJATY ELBYZDYQO. (1881-1924).

Iroq teatr byndureveraq, iron fyddzag dramaturg. Rajgurdyd kuyrditay komy Daileg-qasay. Ja card aegasaj dær radia iron teatr sarazynen. Brythjaty Elbyzdyqo dyramon uacmystæ abosy ong dær sty iron teatr repertuary hundur.

Brythjaty Elbyzdyqo xuditii nacionalisty uava-ræj „uæraæsedzautyl“. „Dyuua xojy“ ta ragon æhdæuditiæ tox kodta. Fæla fæstædær 1905 azy revoljucijy ændævdæj. Xazhiy“ ævdisy iron adæmy awirqau tox uyrasy imperializmy nyxma, tauy nacion ssari-bary toxys idejata amæ uymaz sudzy iron dzyllin jy zærdæ toxma.

1906—912 azy reakcijy æstædiy syrd ærcyd ja rajguyaæn bæstajæ, ujy fæstæta ja ærcavastoj amæ ja takodtoj æstædony (1907-1908 azy)

Jæ fæstædær fyslyty acyd na-æg nacion khyndæg problemætæj æwpæt fælløjænæg dzyllatty ssribar kænyng farstytem (Iragdi „Amraan“) Brythjaty Elbyzdyqo je tagkæ fyssædzy qauyt sfidarmæ kuy axæddæ, uæd ja cardy fændag askiluyd—anard tuberkuljozej 1924 azy.

NAMSÝRATY DÆBE

fervæzyngænæg

Goræt Petrovsk nyssabzr... Nyqqus. Nal cýdis iu sybyrdt. Nal zyndis uyngty iu-zinaælæg. Ærmæst stançejæ pixlæjdæj xerdmæ cýdis sau æmræcdze chux fæzdæg, dymgæ jæ uældæmæ khul kodta goræty'rdæm, jæ razaj jæ xosta æmæ jæ pyrx kodta goræty særma.

Zyldis, tezho kodta goræty, uynqty, cæxæradæty, uæladzguuty caværdær styr tasdzinad, fælkæ uymyly nikaijy arda aæmmæj, jæ riuy arfma, jæ zærdæmæ kænia n nybbærydaid, jæ cæssygtæ kæmæn fe-mæxsyn kodtaid, jæ uængtæ kæmæn nyritizyn kodtaid.

Uæd byrydis uazal, uymæl, talynq phadvaltæm, rynçyndædtæm, æxsantæ kaleñ chajtæm æmæ uym ardta, uycy rædtæm

dzy či nyllyhd, uycy xuyzdzyd, æmrizædzy ryzt kænæg adæmy dzgyguryty.

Goræty astæu iu sti phadvalty bæd-tysty, cæugæ dær dzy ækkæst næ kodtoj, axem adæmy dzgygur, æmæ ænqæl-mæ kastysty styr bællæx ærcavunmæ. Fælkæ sæ tasyl baft, dis nodzy ændær tas. Izæry cybpar saxatyl atytda phadvalmæ arast döndzon t-uba æmæ tavyd cyxey-rægæj bajdypta kælyn phadvalmæ. Næ uyd uælæmæ, uymæ slidzæn... Quydis bauyromyn trubajy dony. Fælkæ jæ ba-uyromyn uydis styr zyn. Nadtoj dzy xæchiltiy tyxt durta; fælkæ sæ iu uæzzau dony ælqyvd raxasta cyxeyrædzy razej.

Don sxæddæza phadvaly ad ejimadzy fad-qultæm. Cyd uældær. Uæregtæm sxæd-

dzæ... Fæuale uærægtæj... Ærmæst ma saxaty ærdæg æmæ uæd bajdzag uydæn phadval donæj, jæ byny anorddzæn lægtý, sylgojmægtý, syvællædty, acy arf ran-mæ jæ ud færvazyn kænynomæ či ærbaxsta, uydony.

Fælæ jæ uærædzy særtæj uæddær ska-lyn nal suaxtoj. Araxstdzynðær lægtæ, dzy bathystoj, Manja, zehgæ, iu sylgo-madž, midægkag iubkæjy txyt dur, cyx-cyræg ej kuyd nal raxessa jemæ, aftæ jæm phadvaly khulæj saræstoj æfsæjnag lædzæg.

Qomyltæ uærdzytæm dony lœuuydysty, syvællædtytæ badtysty sæ madæltæ æmæ syvællædtytæ. Aftæ cydis ræstæg. fydæltu uæxsdzytytl. Aftæ cydis ræstæg.

Phadvaly sarimæ, khultæm skæsgæjæ,

aly adæjmadžy quydyjy dær ævzærydis: „Nyrtægkæ nynnærdzæn caværdær dis-sag tyx, bankhuysdzæn æbpæt zæxx dær, ærkældzysty mænæ acy cartæ, khultæ, nyrtægkæ æncad či lœuuy, uydon, mæn-sæ byny fækændzysty æmæ myn askhuyn-dzysty, ma cardy tag æmbisyl.

Goræty innærdygæj uyndzy-sis, æxsæntæ kalæn chajy æmbærzæn. Darh asinyl badyne fyd, mad æmæ se'naqom svællædta ærtæjæ. Chajy æmbyd smag... Ænud... Æntæf. Nal færazync... Kæwynç svællædta. Tyxsync. lu sæ bauadzgy, fælæ uæddær næj uælæmæ sbyræn.

Ci zony, uycy zyn rannæ sæ či nyttardta, uycy tæssag nynnærdzæn, kuyd-dær sæ sær sdaroy chajz, aftæ, æmæ sæ

Guyrdztony menseviky æfkærddzinad kuy nal nyuuyrædtøj guyrdziag fællojjændzytæ, uæd systadysty sa mensevikon xicauady nyxmæ. Uydonæn feoxusykænyomæ acydis Dygury 1-ag revolucion otrjad æmæ baxzti karz zymædzy, ærtqiræny mæjy Geby æfcægyl. Otrjadi xicau uydis æmb. Tæ-khoty Dzendar, politkom-æmb Eleq-ty Geuærgi, revolucion xæston sovety sardar æmb. Lasti æmæ ueng—Gobedžasvili.

NYVYL: Dygury 1-ag revolucion otrjad guyrdziag qæu Gebily soveton xicauad ræsdyt boyy (1921 azy ærtqiræny (fevraly) mæjy).

GÆDIATY COMAQ (1882–1931). Poet, belletrist, dramaturg, kritik, zurnalist, tælmacgænæg. Rajguyrd Ganisy, Qudy komy, mæguyr xæxon xædzary – iron kurdjatdžyn xædzayr poet Gædiaty Schkhaij xædzary. 1903 azy Comaq kast fæci Stharapoly seminary æmæ ujy fæstæ bacyd Iurjevy (Derphy) paddzaxadon universitetmæ.

1905–6 azy syrd ærcyd universitetæj, studently zmæstyly kæj bacydi, ujy tyxæcji. Jæxi ta fæsteomma ajsyn kodin, fælcæ ta je nogæj rabparstøj amæ ja afædz æmæ ærdæg ærestdoný fæddarloj, stæj jyn + azy xasty tærxon ærcyd. 4 azy jyn raivløj cæræbonnumæ sybyry kuyd cardaid, æmæ tærsoneej; Fevraly revoljuci je kuy suzhd kodta, uæd Comaq syd jæ rajguyræn bæstæmæ æmæ qæbpærissón kivst kodta suveton xicauud æræværynl. Eserty partijæ racyd bynton.

1919 azy uyd mensevikon Guyrdystony emigracijy æmæ uym bacyd kompartimente. Soveton xicauud kuy ærlæwyd Terçy bæsty, uæd Comaq uydis styr bærnnon bynætty: „Ræstdzinady“ redaktor, XSSR, Adrukskomy xædivæg, Cægat Irysly Axuyr-Irtasæg Instituty direktor, Cægat Kavkozy pedinstituty direktor, kæcyjl bazzad jæ nom.

Comaq nyuwahta styr literaturoon byn. Ja zyn-gædær uacmystæ: „Os-bæhatyr“, „Amonondæ cæudzytæ“, „Fyðæltý namys“, „Cardy fajlauvæntæ“ (æmdzævgæty æmbryrdgond) æmæ ma nödzy biræ. Comaqy uacmystæn is fidar socialon æxast seman resuhð ærvædzy qæd. Ja fystylæ myxuyrgond eydysty aly myxuyron organty. Myxuyrmæ cædtægond cæuy jæ uacmysty æmtgæj rauahd–cybpar tomaej.

gæbæzagj fæxæsdzæn, sæ mærdæ dær syn kuyd nal ssaroj, aftæ, fæjnærdænm.

Stancæjy særmae laeuwyns styr rynč-nædtæ, sæ kærtly chiu zmælæg næj. Middægæj xuyssync rynçyntæ. Luæj-iutæ dzy nice æmbarync sæ nizy tævdæj, cæhdync sænttæ, a næmbargæ dzahultæ kænync fæjnærdæm, qær kænync, nætync, kænync ænæmbargæ zardzytæ...

Jæxi ma či æmbary, uycy rynçyntæn bynton mærdon fælurs-chæx eydysty sæ nizdomd cæsgændtæ. Uydon æmbarync styr tasdzinad, nyrtægækæ bæstæ kæj nguguygyr kændzæn, kæj barizdzæn zæxx, kæj fæxæsdzæn caværdær styr tyx fæjnærdæm rynçyndony æd rynçyntæ... Fændydy sæ alidzyn uycy fæsæj, bambæxsyn.

Fælæ nizdomd lænæh uængtæ næ kæsync sæ kommæ, næ færazync sæxi xærdmæ sisyn. Uyngæg kæny tæssæj zærdæ, qarync cæssygtæ nizdomd læmæh cæstytaej æmæ qarm khuybærdtæj tulync uaduhtyl.

Ju turkag acærgæ, sau-char, fælæ fælurs sylgojmag raxyzt syndæggaj ja syntægæj. Dzojdzoigængæ slæwyd jæ khæxtly... Fændydis æj, ævæddægæn, gó-ræty astæumæ acæwyn, nyxxizyn cærgæ kæm kodta, uycy phadvalmæ, ja čysyl sidzær syvællædty ma fæstag xadt fænyn, ja qæbysy ærbanuærdyn æmæ uynimæ iumat fæsafyn... Fælæ razylid-sær, atartæ sty cæstytaej, chilau nyzyldysty ja alfambraj cydærriddar uydil,

uydon. Fæcudyd ta iu fars. Axaudta phalatajy ærdtigv pholyl dælgommæ, fælæ jæxi cæj bærc tyng nyccavta, ujy dær nal bambersta.

Aftæ tas tezho kodta aly rædty dær nuersta adæmy ja byny æmæ sæ æmrædzy rizyn kodta. Fælæ cavær tas uyd, ujy?

Axodænaj fæstæmæ katajgænædzy zmæld kodtoj urs æfsady xicæudta. Den dízzy bylaej aræx cydysty bærzond, xærz-kond, xærz-xuyz ælyvd dymæg, ælyvd barc baextyl Petrovsky stancæmæ urs æfsady phagondízyn alicteræ. Cyt dælgejæ cyðær qysun kodtoj, stancæjy maursyty xicæudtej cy zyngædærtæ bæzad, uydonen. Zðæktysty fæstæmæ sæ bynaætæm, capuakel uajgæjæ. Aly ærbacæuædzy fæstæ dær ænkhardæjæ khardær, mæsty xuyzejæ mæsty xuyzdær kodtoj xicæudtæ æmæ sæ cæsgæmdtyl batlis caværdær tasy ængas.

Ærmest dzy qældæg uydis ærygon, sqæl bocho, xærzkond alicer Voronov. Ujy axodænly banysta kæmdær sæn æmæ srasyg. Je qobpæg sau cæstyta ærdtytøj, syvallon cin kuy fækæn, ued kuyd ferdtivyc je cæstyta, aftæ xudan xuyzæ. Qær kodta... Zarydis... Ælhysta bolseviçty madæltý zemæ sæm kodta ærdgiræn.

Æfsady xisðær xicau Beliçko jæm kodta mæsty, ja dændægtæ jæm qys-qys kodtoj, kæj banysta æxæm tasy saxat, ujy tyxxæj. Nodzy jemæ uydis zongæ raðej, vælaræj jyn cardis ja qæzdyg-zæxdzy fildimæ, zdyla, Ukrainej Kavkazmæ dær ja rasyggænag æmæ ænæhdauðidnady tyxxæj æbpærst kæj ærcyd, ujy. Aftæ mæsty jæm kæj u Beliçko, ujy jæxædæg dær æmbærsta Voronov. Jæxi nymæry sastis ja rædyyd. Qavydis Beliçkojæ xatyr rækurnymæ. Bacyd æm iu xadt xæstæg. Cyt yn rattgæjæ dzy rukyrdæa dzyrdy bar.

— Gospodin bakhon, xatyr bakaen... Bæstydtæn iu xædzarmæ æmæ dzy ssardon sæn. Nal æm bauyredton mæxi, æmæ—kuyd uyns, aftæ...

Ujy nyxæstæ kuydær zahta, aftæ jæsta, uyrðæm kuyd fæmidæg is, ujy. Åxsargard kuy felvæsta binontæm, ued

syltæ chæxastgængæ fælyhdystv fæj-nærdæm. lu ta sæ rudzyngæj cænæra-donmæ agæbp kodta, kæd yn ja bærzæj asædtynej tas uydis, uæddær. Ujy nyv ja zærdyl kuy ærbafstydis, uæd jæxi nal bauyredta æmæ nyppryygk kodta...

— Cæugæ æmæ nyxxuys. Dæ nost ssæwyn kæn, staj nyxas kendzystæm dæ rædyydyl, —mæstyjæ jyn dzuabp radta Beliçko.

Acyd Voronov. Zyldis je 'mbældtyl, nyxas syn kodta, xudtis ænæmbargæ, rasydzy xudtæj. Fælæ niçi xudt innætæj ja xudtlyl. Uydon iuuylær uydysty mæsty æmæ tarst xuyz.

Xuryksæsæny'rdgæj, axodæn afon, xæstæg kænyn bajdydjoj syrx æfsad Petrovskmæ æmæ ærbalqyvtøj ursyty. Suangma sixormæ dær sæ nyf dardtoj syrx æfsady fæstæmæ asurynyl, fælæ sixor kuy sis, uæd æfsadsy xicau dzyrd radta gorætæc acæuyn æmæ dendzÿzmæ baxi-zyny tyxxæj.

Tyngdær bazmælydysty uæd ursyta. Amadtoj vagædty xælc yproduktæ. Ærvystoj sæ dendzÿzy bylinæ, dzag sæ kodtoj, nauity æmæ sæ lasto jæ dendzÿzy bylæj dendzÿzy astæumæ xæs'ægdær.

Xuythinaty Mæxæmæt,—dæsny masinist—je sæft uydta ursyta, uymæn æmæ syn bon izæmera uydta sæ fyð-mitæ uydta, kuyd æfxærdtoj adæmy, kuyd na itoj alicteræ sæxi saldætty dær, axxosdzynej dær, ænæ axxosæj dær. Kastis sæm zułdzastæj æmæ næ færæzta, mæsty sæm kæj u, ujy xuyz bambæsyn. Ujy tyxæj dæj Beliçko dzyrdta:

— Acy xuyjy qybylæn dær je 'smudæntæ, ænældæn, uydony 'rdæm aræsty. Kæmæj ja aivdæua, ujy kuy uaid, uæd æj afsnajyn kænin. Aftæ ædasdær uaid...

Rajsomæj jæm Beliçko badzyrdta æmæ jyn bambaryn kodta manevrtæ kænyn kæj qæuy, ujy. Ævæddzægæn, Beliçko xorz æmbærsta Xuythinaj-fyrtý zærdæ. Beliçko jæm, ævæddzægæn, aftæ ædzynæg uymæn nykkast jæ xuydzæstyta, cymajæ anyqqurynmæ qavydis, æxæm mæsty kastæj. Ævæddzægæn ravzarynmæ qavydis, cæmæj jyl dyzærdyg kodta, ujy æcæt u, ævi næ, ujy, stæj qæbæræj zahta;

BAHËRATI SOZUR 158⁺ - 1923 Dyzury kur-dialdżyn revolucion poet, manqyur za xusaq. Rajgurdy Čyrystonqas, Cəzal Irystony. Kest fəci qəuuon rajdəjan skhola.

1908 azy paddzary əfsədnə kəj nə akymnd-ta, ujy tyxxej əmbəxstis paddzary xicəvəndəj. Dyzury xəxly raxau-haxaugənqəjə, lyddaz sadt rajydışa fysyn.

İmparaliston xəxly zaməny uyd iron bərdyn polzy əfsədton. Ləuuyd İmparaliston xəxly nyxmə, ralyhd paddzary əfsədəj.

1917 azy uydı parti „Kermeney“ fyddzag ueng-təmə-iu. Oktjabry revolusioni fyddzag kontej fəstəmə—aktivon kusaq sırqvardion əməc syrx partizan.

Bahərati Sozury zərdiyətə birə myxuyr kodloj gektografyl əməc səc zarydysti 1917—1920 azy sırqvardion əməc syxpartizantlı xəston həlty.

Bahərati Sozury revolucion axəstdızın, entuzi-azm əməc revolucion romantikəjə dəddizn səfəldystad birə əxuya kodla Irystony mifləg Oktjabry r. voljuciyy idejatə cərdi midəg səzət kənynən.

Myxuyry midəg Sozury əmdəvəgətə fərziy-dysti 1925 azy gazet „Rəsədzinady“.

1926 azy racyd jəc rəvərgə 'mdəvəgətə əm-birdənd „Zərdi duar“.

C. Irystony Atıyr Irlasəq Institut bəzədən kodlu myxuyrmə jəc əbəpət fystyty əmbəyrdənd.

— Acy kabinetəj dyn acəvən is
ərməst dyuuə ranmə: kənəc də paro-
vozmə, kənəc ingənmə... Ravzar.

Asahəs kodlu Xuythinajy fyt Mə-
xəinət. Isdugməc cəxgər zəhynmə
qıvyd „nəcəvəudzynən... əntə fərəzgə
dən“, „zəhgə, fələc təgkəc uycı saxat
aqudy kodlu, uycı nyxasəj horz isty
bakənən kəj nəj, nuyl. Bambiləsta,
uycı „nəcəvəudzynən“—əj ingəny duar
bakənənəj uəldaj kəj nicy bakənən is.

Razdəxt fəstəmə əməc ənzəbary sxyzt
parovozmə.

Fəssixor ursytən səc təsdiñad fətyx-
džyndər. Arxajditoj təhddər manevyrtə
fəsünyl. Fələc ta syn Məxəmət bəm-
baryn kodlu, kəj bəfallad, kəj nəl fərəzy.

— Kuydzəj ey kuydz rajgurdy, ujy!
Ənqəldən, təsdiñad təxidžyndər kuyd
kəny, ujy bərc jəxiyil fylidər ərvəs-

syn bajdydta əməc nal komy, — zahta Beličko, xabar kuy fəquysta, uəd, əməc jəm arvusta aficer Fredbery: „fədəxəst səxxəst kənəd, kənnod iu əj amar“, — zəhgə, axəm dzyrdəj...

Məxəmət əməc jəc əxxuysgənəg İva-
nenko ləuuydysti parovozi raz zəxxyl
əməc sojədəzək xəchiltəj sərftoj səc
məzuty qəstər khuxtə. Qavydysti acəvün-
mə, xicauadəj səc kuyd niči ual ərbəjia-
fa astə, fələ nə uydıs parovozən dər
nyuuadzən.

Uycı rəstəg vagədty auuonaj fəzyn-
dis bərzondgomau xərzkond ləbpu-ləg
aficeri dəresy.

— Cəmən keuut əncəd? — bakoda
səc məstə fast.

— Gospodin aficer, bəfalladystəm, nəc-
bon kusyn nal ... — dzuabp rədətə Mə-
xəmət.

— Szizut parovozmæ tahd! — fækodta mæsty qær, jæ galii khuxæj parovozы асистәм асамонгәрә, raxizæj ta jæ li-vory xuympyræj livor lasgæje.

Dissadzy fyx skodta Mæxæmæty zærdæj mast. Jæ cæstyta fæqobpqæg sty æmæ færdtytøj synzdý khuybaerdtau. Jæ æfsærtæ mæsty zændæhd aerbakodtoj kærdziyuł. Jæxi jyl nyccavymæ, jæ bony jæ akennyrmæ, jæ khustæj jyn jæ dambaca skhaxynnæ æmæ jyn ej jæ sær-ryl ænætarñihædæj avd casy nykkænyrmæ baqævtysta kodta, fæla næ uyd uyi bakæna. Lægej-lægma jyl fætyr uydæd, fæla alj fars zmælydysty ursyty sal-lættæ, qaqqændztytæ, alicertæ, æmæ næ uydus uydonæj ægasæj aircaræzen.

Bakast Mæxæmæt Ivanenkomæ færsy-ridæm æmæ fedta, uyi cæsgomyl dær badts axæm mæsty ængas.

Xuyzdær gænæn næ uyd. Baxyztysty parovozmæ Mæxæmæt æmæ Ivanenko. Sæ fæstæ, jæ dambaca jæ khuxy dargæjæ, skyst Fredber. Dzyrd radta kusyn kuyd rajdoyer, aftæ. Parovoz æzzauqærttau „sqox-qox“ kodta, skaldta mæsty-xuyz satæg-sau fæzdædzy pixlæjdta, nyu-uasyd. Fenkuhsy whole jæ bynatæj æmæ acyd fæstæmæ...

Xur nyugylænmæ biræ nal uyd, uædmæ næ bancadysty manevrtæ kæ-nynej.

Quysidis stancæja ærmæst uycy parovozы uasyn, vagædty gybar-gybur. Las-toj dahr vagædty xalgændtæ, æbpærstoj sæ fændagæj fændagmæ.

In xadt Mæxæmæt parovozy rudzyn-gæj kuyd rakst fændagnæ, aftæ jæ qusty auadis dambacajy gæraxy qær. Fæ-kast uycy'rdæm...

...Sauchar, kuystdom xuyz læg, ku-sædzy daræsy, jæxi færsy'rdæm baxasta rasydzy xuyzaen, æncad hæugæ wagony xæcænyl fæxæst jæ iu khuxæj... Jæ sær xærdma sysqæl kodta, fæstæ'rdæm ej akhædz kodta, fæstæ riuyl razmæ raxæ-cyd. Cysyl ræstæg aftæ læugæ azzad. Fæcudypta ta fæstæmæ, badzoy-dzoy kod-ta æmæ wagony khulyl jæxi bancoj kod-ta... Syndæggæj sista jæ tymbyl khux, mast æmæxæddzæ xudt bakodta æmæ sdzyrda tyxdzyn nyxasæj:

— Lædzy fyd xortæ... Amardtat mæn,

fæla mie quydtæg næ amardzystut... Smæx card, smæx quydtæg amældzæn...

Fæcyd dykgæg gærax. Acv xadt ej sexsta stancæj trotuaryl Beliçkoj dæ-lejy ey dælbukhon luuydis, uyi Ma-lejy nykas askhuyd æmbisyl. Ju ster ma batyldta, cyma jyl byn'-z abadt, æmæ uyi syrda, aftæ. Tægkæ nyxv komlojmæ uad-ly fæjnægæj rusyl khædzæmæ, dæz-tæ gaengæ, ærlÿhdæs kalm' xuyzen ludzy lystag læsen. Jæ uerdlætæ fædydah sty jæ bynv, æruhta syndæggæj ja xi, jæ khux ærbryd asiny xæcænyl, etjæ ued ærsaudta byntondær toma bæfæl-dænt jæ mard buar vageny bymce.

Nodly tyngdær sabuzla Mæxæmæty mast:

Uymæ kæsynyl fæcis, jæ uylif masty ulæntæm qusgæjæ, æmæ aqydy kodta-æmæn ej amardtoj, uyl. Hæle jæ ba-zyda ærmæst ærtæ bory fæsta. Uyi uydus ku-dzyty orgænizacyj arvyst la-g. Aguyrota, kusczytan stancæj vagædty ey seker æmæ ssad uydus, uydany. Fæla jyn sæ Beliçko næ lævardætæ æmæ jyn ban-baryn kodta, sudzgæ sæ kæj kæ-nynç. Uyi fædyl æm karz sdzyrda æmæ..

Uycy kusædzy amardy fæstæ racyd çy-syl ræstæg. Vagædty kuyd æværyn kod-toj, aftæ æværd festy. Dyuuyn dyuuæ va-gony xælæg ærmæg, tobpxos, dinamint, æmæ piroksilinæj dzagæj æværd ærcy-dysty, uælbyly ey styr benziny baktæ uydus, uydony xædbynna. Sæ alj fars æværd ærcydysty sædæ vagædty alj xuyzon tavartæj se 'dzavæj.

Philan aræst uyd aftæ, æmæ quamæ ursylæ, gerætæj cæugæjæ, ssudzoy dard-dær vagon. Calynnæ sæxædæg adæd uoj, uædmæ art sudzgæ ærbacæudzæn xæ-keg ærmægæj dzag dyuuyn dyuuæ va-goninæ... Uydon kuy fæxæloj, uæd fæ-xæsdiysty fæjnærdæm sæ xæd-særmæ æd-benzin ey styr baktæ is, uydony. Uæd ssudzdzæn æbpæt goræt dær æmæ dzy minuty ærdægmæ zæxxi khaxæntæj uældaj nal bazzajdzæn goræt bæræg, nici ual bazondzæn, uycy ran ma kæd-dær xædzærdætæ uydus, adæm dzy car-dysty, uyi dær...

Fæcis izæryrdæm. Xur ma jæ fæstag tyntæj tugæj axuyrsty xuyzaen saxuyr-sta qulædætæ ævræhty.

Uycy rostieg syrx ælsady fyddzag sarmadzany næmyg ærxaudta vagædtæm dær-lædæf, stançej fæzy æma ærra galau srajlyda zaæxx. Fæxæld dyggag næmyg uymæj čysyl ædt-ædar.

Goræty ma ël bazzadis (zajgaæ ta dzy bakoðtoj alidzyny sadat kainan ne lisi, axæm maguyrlæ), uydonyl cyma lorz areyd, cyma biraæ a nusti lori. Ima kæne fækastysty, nycy cindzinad syl sambald, aætæ æxsyzgoi syn uyd. Biær ðærtære se quydy kodta:

-- Ci zony, ayilægkies... nyctegħieq nynnærdzysty qajnejty dyuyn dyneu vagony, gorætaj nici ual airvażza... Xuythinajy-fyrt Mæxamæt að paroż, styr æxsyzgoi tħad koningaq quy tadžy" aelsoñ arvystoj Kaegentmæ. Kuyddær paroż saeuon is, æmei sa zerdæ fedardtoj mas nisitæ art ual fer dzysty æmei i yuuyun dyuun vagony stanca jæ alasynaj tañ pal u, ujy, uæd art han-dærti j kærojnag vagony...

Ucy vagony uydus bæmbæg.

Ujy fæstæ dzyrd radtoj æmae ma stan-cajey cy lugaj ursæfsædtontæ baza-żad, uydon tħad-tħad ajstoj saxi den-džyv'rdem se'mbaeldtæm.

Xuythinajy-fyrt Mæxamæt stanca jæ čysyl kuy auadis, uæd fæsabyrdar kodta parovozy cyd æmae jæ aushta xærz syndæg.

— Cavær tħadkæninag quydtagmæ næ ærvitryc Kaegentmæ? Ujm syn kuy ricual quydtag bazzad?.. Kuy niċi ual sse is uym... aħżei aqydyta kodta Xuy-thinajy-fyrt jæxiny mæry. Nodžy fatyx-džyndær is jæ abony dyzjerdygħidzinad. Parovozy bauyrædta bynton.

Jæ midbinyat mæst tyf-tyf kodta paroż, „čyf-čyf“ — cæ zydis, æxsidt kodta cyma kædæmdær jæ għendixx tætyda, ujja.

-- Kuyd æmbarys, acy ærvyst næknej rakordtoj, ujy? — bafarsta æxxuysgħenag Ivanenko.

— Cydær xindzinad dzy is,—dzuap radta Ivanenko, jæ saumil cæsgom Mæxamæt mæt kom-komme nycarazgħej, æmae jæm ædżzynag nykkast.

Mæxamæt jæ fistæggond nuardżyn conġaqi alqyvta xæċċen. Paroż „nyq-qox-qox kodta, nyqqærzyd, satæg-sau

fæzdiedžy piknejdtæt webpaersta ja: trou-bajje jemix tħad id-ċydnej fu-kemm rezy-dis stanċi minn.

Stanċejji ual zyndis zmiebagħ duri. Ær-mej syhdysti styr erremnej nory, sakarri, pyryndi, bæmbædžy u mal-windu axx-xażżeġ vagħadta. Kodha ħajjal dyngax xasta jemix: cyrrex pihedda zonja aktu zyndis, cyma caviera dher džiġi tħalli u uħ-dan radav-hadu kodta ja: uħda syrx ævzaż-żu. Art xestaq baxxu qiegħ-żeppi minn-żorr. Syħiġi vagħad-dan. Syħiġi vagħad-dan, syhdysti telefoni qiegħi, ja-dysti zejt il-ħajjal ħażi kieni minn-fenċ-ċi. V-ermek ma dyuux fondiex-żi minut, amax uæd cy ġew lu minn-żorr. Ax-xismaddi kienor ær-ċeċċa, v-gevorataj ryg dær ual bazzejt-xem xex-

Ucy syħol dardmien kuy auydla Mæxamæt, u að d-darodżaf fu-żu rrejha paroż. Aqqudy kodta — cy baxxandata, uyl. Fa-stamæ parovożen et-tarren æmae aftæmaji airvazzan uydzi. Fælk ujji ta kuyd?.. Ucy æbpæt adæm kien sə-finc ænæx æxxuysgħen-naqgħej, uyd-ygħej airvazzu kien dæ iunad dži sər!.. Lydon nien se bon nice u... Uæżen ta, kæd dde udæn tas u, uæddox dær bon, ēi zony, bauydżan sər ferveżlyn kænny. Asahħas, aqqudy kodta, tasdzinad cæj bærc bar l-awwida, ujji bærc ħażi ræstæg. Tyngħdar... tyngħdar mid-ġejj bix-xod kien kodja tasdzinad æmae nyfs.

Uymæj razmæ dær ærvnar-ġieg kodto dendžiżzy rdygħej dær, syrx ælsaddy r'dygħej dær sarmadżantæ. quystis toħbiptu għerx-xebha sħieb kħarr-kħa.

Quydytæ dardyl aż-żu rd j, fælk se-zħordi ræstæg cæstfæn-kihxu l-dau uydus cybyr.

— Axiz, azhor æmae i-kendaq baiġġi kien uyev vagħdættem!.

Ivanenko ænæziva-eg aż-żepp kodta parovożi asinnej. Čysyl artu „għuchulat“ s-safty għappi tħalli, aż-żorrda strel-kien.

Art baxxedda dyuun dyuuæ qajnejt tħalli vagħinnej, ærvitx-żi tħalli sħekk kod-ta jæ syrx xevzag.

Fyddzag serit skodta jæ ærvzag xæstegħdær sud-żgħi vagony eren frestaq va-

gony khulyl, fæla jæ rog dymgaæ as-
khæltu iu fars. Ærmæst ma quydis cal-
dær sekundy... Uyj fæstæ art fæstæmæ
ærbaivættaid vagonyl æmæ nynnærjaid
bæstæ...

Fæla arty dygkag fækburdmæ adard
sty tæssag vagætdæ. Aivhuydtoj arty
astæuaej.

Arf ulæft nykkodtoj Xuythinaty Mæ-
xæmæt æmæ Ivanenko, styr ciny, mid-
bylty xudt bakængæjæ, bakastysty pa-
rovozy art ruxsmæ kæradzime. Dzu-
ryñ sæ nice qu d. Æmbrestoq ænæ nyxa-
sæj, acy styr tasy saxat sæ cin cœyul u, uyj.

Fæla talyndžy, gorætæj kuy audasty
cysyl, uæd, sæ ræzty ataxt dendizy
rydygæj proektoryru. Uyj xæd-fæstæ
fæcetyl tobptyt khært-khær æmæ parovo-
zyl sdzyhal-njy hul kodtoj nænguytæ
Æxsyn bajdytoj parovoz innærdygæj
syrxtaq dær, uydon næ zydoty poezd
cavæt u, uyj. Tasy ran udysty, styr tasy
ran... Fæla Mæxæmæt basxuysta xæcæn,
fætahddær kodla cyd, sæxædæg ta ær-
xusyxdysty thaþæn.

Dyuuaærdygæj nærydysty xotyxæ, dyu-
uaærdygæj xostoj nænguytæ, udys styr
tas, fælaædædær parovoz art kuyd
syhdis, aftsæ syhdis ciny art Mæxæmætæ
æmæ je 'imbal Ivanenkojy zærdæt. Ci
zony, nyr u tæssagdær sæxi utdæn, ci
zony, dinamityl kuy sæmbæloj nænguy-
tæ, uæd fævældzysiy vagætdæ, fæjnærdæm
fæxæsdzysiy se alfæmblaj cydæ-
riddær is, udyon, fælaædæz nyr mard
fæwynæj tas u nijngaj adæmtæn næ, fæla
ærmæst Xuythinaty Mæxæmætæn æmæ
Ivanenkojæn sæxicæn. Uyyl kodtoj cin.

Saxat cydæ fæste dyuuuñ dyuuuñ tæs-
sag vagony udysty Petrovsk gorætæ
dyuuuñ evd kiloinetry, aitædædær æmæ
bydryy leuuydysty talyndžy. Bydryy leu-
uydis dissadzdy tasdzinad, fælaædæz uycy
tasdzinady uym nijlæuydis tix, uymæn
æmæ dzy tas nikuzæn ual uyd.

Binton talyng uyd slancæ, fæstæmæ
jæm kuy ærbaxæddzæ sty, uæd. Bauyræd-
toj, raxyztysty. Mæxæmæt fedta, zæxxý
„dyuuaæ siradžy xaly” sudzææ kuyd cy-
dysty khædtææ-mædztææ kængæjæ. Uydon-
mæ kuy bacyd, jæ khaxæj axuyssyn
kænyningæ, ærmæst uæd fedta jæ xæd
razmæ kæj læuuydis ursytæj ci baz-
zæd, axæn bronepoezd „Oleg” zæhgæ.
Cysyl ma darddær cæuyngængæjæ, uæd
yl parovoz skhuyrætdaid jæ xi æmæ, nyp-
pyr uydaid.

Uyj fæstæ kuyd rabæræg, aftæmæj
Xuythinaty Mæxæmæt jæ khæxtæj cy
sudzææ „sinadžy xældtæ” axuyssyn kod-
ta, uydon udysty piroksiliny fitiltæ.
Aræst udysty bronepoezd „Oledžy”
bynæmæ. Uycy fitiltæ s.hd cælykyt byn-
mæ kuy baxæddzæ uydaid, uæd fæxædædæ
dinamitæ æmæ fæxastaid fæjnærdæm
„Oledžy”.

Ænæ 'nqælædžy axæm quydtæj jæ ar-
my kæj baftydis Xuythinaty Mæxæ-
mætæn, uyj jyn artæ æxsyszgo, udys,
æmæ abon dær ma ænæ styxægæjæ ra-
kænyñ næ færazy, uycy xabar.

Dyuuaæ sguyxtdzinady fædyl fesæft
bon izærmæjy uæzzau kuystæj fællad,
bajdzag zærdæz cinæj, kodtoj uængtæ rog.

* * *

Tarslyty uæddær ma ad em ryztysty
æm-rizedzjy Petrovsky gorætæ. Tæssag
aivhuydta dærdætæ, jæ tas ma bazadi.

Rajsony Xuythinaty-fyrt lasta bæh-
næg, æxormag, fælæ tyxædzyn revolucion
nyfædzyn syrx æfsidy. Stancætæ... Bud-
kætæ... Belæste... Sebpætæl dær auyh
dæz lenuydysty stavd danhætæj fyst
gæxxædtyta:

Ægas cæred ne færvæzyngænæg Xuy-
thinaty Mæxæmætæ! Ægas cæuedæ æhpæt
fæll ijgenætzty irvezynænæg sovetly
sæuyxæg syrx æfsidy!

ræz, iryston!

(DÆS AZY BÆR ÆGBONMÆ)

Ræz, Iryston! Ræz næ bæstæ!
Razmæ cu—dæ fændag kond.
Ruxs, bærzond ysty dæ xæstæ,
Dar dæ tyrysa bærzond!

Akæs alyrdæm: dæs azmæ
Aivtaj bynton dæ xuyz,
Socialiston cardmæ razmæ
Fidar khaxdzæftæj cæuys.

Xæxtu tæhdzhorgæ dædtæ
Dombaj turbinty cævync
Æmæ arvy dard kærædtæm
Elektrón ruxs xæssync.

Xæxtu ruxsdzinad kæm n:e uyd,
Card iu qizæmar kæm uyd,
Uym nyr nog dune ærlæuuyd;
Kond dzy skholatæ ærcyd.

Kæd fyddzag afxærd, mæguræj,
Qædmæ fæsivæd lyhdi,

Uæd nyr nal lidzy abyraæg:
Zondyl axuyryl yssi.

Kæd tærihædtæg dældžinæg
Uyd næ xæxxon syl fyddzag,
Uæd nyr rajsta, he, jæ činyz,
Ssardta ruxs cardmæ fændag,

Kæd fyddzag zæxxy gæbæzty!
Iutæ innæty tytoj,
Uæd nyr zæxdžyntæn næ bæstył
Radžy fesæfti sæ koj.

Bydyr traktortæj æbparyc.
Kolkoztæ tyxdžyn kænyc.
Xuymon adæm qazync, zaryac,
Koryl, fosyl tox kænyc.

Ræz, Iryston! Ræz næ bæstæ!
Razmæ cu—dæ fændag—kond.
Ruxs, bærzond ysty dæ xæstæ,
Dar dæ tyrysa bærzond!

NIGER (DZANAJTY IVAN) (1895). Poet. Sovetton fysichty Cedisv uang. Noguurd Ualladzhyr komi, Syndzary, Cegar Irystony. 1917 azy fæci kast Ärydny Seminary. Uyi festa uyd axuyrgæstæg Nary. 1920 azej fastama kysta aly kusen-dælty. 1927—1930 arzma kastis CKPI literatur æmæ sevaldzy sajady. Uyi festa kast fæci uycy instituton je aspiranturæ dær.

Fysyn rajdyta 1913—14 sztej, mysuwy ryeyd fidoz; zvol 1921 azy. Mysuwyngond areydysty iæ fys-ylo „Uren zordzta” (amhyrdgondy), „Rustdzin-daly”, „Xuzzerin”, „Ziu”, „Abony”, „Gidluudiy”, „Lit-raturiç ipozitony”, æmæ „Max Dudzy”.

1927 azy inne rualto; umdzævgæty amhyrdgond Niger. Qamberdiaty Mysost æmæ Færnion. Ton i restadiv iæ eudzan mysuwy-ri je æmædzævgæty temi-yigond.

Nelir je fysynoy tyddzæ zaman uydis Xetæg-kate Knostuy epigon, kud xæsson mæguyrty fændyrdzalda. Nelæ je ræzyedzinad kud dardær eyd, aste rovta iæ s'felydstady axast dær.

N I G E R

u fadat-arazæg!..

U fadat—razæg!

O! O! zyndgond.
Zäh'n ej æz qæræj...
Qæræj... Kaj sajyn nyr?
Cæmæn?
Qæræj...

Sæntie cachdyn, særæj.
Uædie ey, ej, ændær?
Kædæm quysy mæ qær?
Kædæm, kædæm?
Fylðær fæuæd—dæumæ,
Næ Iryston...
O, Sar fæua mæ sær:
Æmæ dæunæ uæd aly bon sæunæ
Næ unsædzy qær der
Kuy fequysy dzæbæx.
Dæ aræntyl æmbojny læg,
Kuy 'rzildæni, ævællada!, dzæbæx —
Læg,—fistægæj, ræuæg!..

Dy dæ uyj, dy,
Mæ dixyl, istori,
Dæ uæzæj bampyldi mæ guyr.
Uædæ cy uyd ændær:
Mæ riuy sudzy ait,
Æxsidy tug, mæ tug
Fæjnærdæm tarf fælgæsyn æz,
Nyhuylly arf mæ cæstængas ædzux
Jæ riuy ærdæn.
Æz pælæz
Mæxicæn baxuydton jæ tyntæj xuræn.
Ssydtæn æz bærzond, bærzond.
Særibar—mæ sidt.
Fælæ mæ dzuræn
Næj.

Byrsy, ssændy zond,

Mæ zond,—lædžy zond,—tyhdy razmæ.

Fælæ cy?!

Gobi... gobi—næ,
fælæ mæ dzyr...

Næ, næ: fækænyn dzurgæ dær
ue farsmæ,

Mæ iubæston adæm.

Ærmiest næ quysy dard,

Symaxæj darddær yn

Næ uyd caeuæn mæ dzyrdaen.
Istorij fændæj tyxslí jæ ræzly card.

Æmae cy u istori, cy?!

Kæj aræzt u.—zachæd ma, cæj!

Næ sœværdi lædžy fyrtý færcy?
Uædæ kæcæj æreyd, kæcæj!?

Læg uyd,

læg uyd
jæ arazæg, jæ kænæg!

Uydis fæltær,—fæuclaxiz jæsædæg.

Nyuuarsta tyng lædžy

æmæ jæ 'znadžy g

Yskodta uyg lægæn. Fydnitæ

Fækodta aly ran jæ sag.

"Ir" adæmæn yxliyndsty sæ iutæ,

Cæcæn, Mæqæl, Kæsæg, Uyrys...

Kæron syn nal is, nal,

Cu, se bpæty myn mys!

Dunejyl adæmtæ, ævægætæ cal is, call..

Fædæn dzy iu khordæj æz dær.

Æryd istori xorz jæ chyfkhæxtæj mænyl.

Fæxiæn mæ'vzag. Dard mæ qær

He, uymæn ne quysy, he nyr.

Fælæ is dug ulþætan dær, uyg zon!

U ivgæ alecy dær ærdzy.

Ærzylid dug. Jæ: bartæ rajsta am iron,

Jæ bæsty card æxsidy 'mæ fycy...

Dæs—aztej ne sty biræ,

Ærcydi cardy biræ: ivd armæst.

Istorij kusæg u nyr iran.

Ærdtivy, xurau, dardmæ dær jæ eæst...

Æz zonyñ xorz: mæ bajzædtæg mænæn

Qæraej, xorz qæraej kæi dzurdzæri dzæ-
baæ.

Ir, Mæqæl, innæta—uydzysty lag lymæn.

Sæ: fændag razmæ: u

ræsuhd zæmæ uæræx...

O, ræzut, cæj, næ bæstæ 'mæ: næ: eæ-

uæ!

Xædær u Ir fællojzænæg dæs uzy.

Uæ fidæn azta uvi

dætæuædærij ærcænaænt.

Æmæ uydæni uyz:—

kæsul ma—xur næm qazy!..

U fadat arazæg!

Mænæn

Næ ajquyst dard mæ qær:

Mæ fadat bar næ radta.

Næj gænæn!

Symaxæn u, uydæn uæ dug ændær.

Fællojzænæg dzyllæ æbpæt

Uydzysty, zonyñ æz, æmævzag som...

Mæ nyxæstæ iu syn fækænut uæd.

Uydzynæn semæ zondæj... Zæhut iu syn

mæ noin.

c i p o

(POEMÆJY SKHUYDDZAG)

1

Xuyssvnc nyr ma
 Sæuuon ændary rælitæ.
 Nyngæj arvæj
 Bonværnon kresy.
 Berdžyn ærdtivag
 Sadony cyrahtæ
 Nykhuyldtoj bonnæ.
 Cæstyta: fæsyn!
 Æncad u sadon.
 Xædzærdæ: ægomyg.
 Dæ qus se iuej
 Ne 'rcaxsdæn uynær.
 Ærmest ænæ 'rlæugæ
 Dælæuæz, komy.
 Don, urs fynk kalgæje,
 Næ uyrony jæ qær
 Cipo ma uæd xuyssyd
 Jæ qarm xuysseny
 Tarfej.
 Cæsgomrj sojau
 Raqardta jæ xid.
 Jæ ulast üyd uæzzau,
 Kæcæjdæ
 arfaej.
 Kuyrdy dymenau
 Isy riu jæxi.
 Jæ hylte dzuryne
 Ximidæg cydortæ.
 Bycau kæny.
 Ævæddzægæn,
 Kændar.
 Kuystnar kuy 'xsaja

Rajsonmæj dæ zærdæ
 Uæd bæzyl addzyn
 Ne 'rlæudzen
 Dæ sær.
 Nyuulæfyd. Yskast.
 Jæ sær ma sudzy.
 Xuyssæg nyr ma
 Jæ cæstyta: kæsy.
 Jæ uaty rabadt.
 Bakodta jæ rudzyng.
 Uymgæ sæuuon tæf
 Midæmæ xæssy.
 Xuyssync ma uaty
 Je 'mbældta dyuuæjæ.
 (Kuyd xorz u, zony,
 Rajsonmæj xuyssyn!)
 Cipomæ dær.
 Jæ dzaumædtæ kængæjæ.
 Mælætau kast
 Sæ rajqal kæny,
 Zyn.
 „Sæ uængtæ ryst,
 Fællad, quydytæ kodta,
 Læg rajsom radzy
 Xorz kæny
 Fyræj.
 Myjjag æguystæj
 Lodyrlau sæ bontæ,
 Nyxæsty badgæ,
 Ne 'rvitync dzyrdtæj.“
 Sæ curaj racyd
 Aræxsgæ ædiæmæ.
 Jæ riuumæ chiry
 Rog uældæf zydaej.

Sadony qazuzton saxtjor
GABETY CIPÓ

Kæs, ryndztyl tauy
Xury tyn jæ tæmæn,
Sæ særmae arvyl
Auyhd fiuau —
mæj.
Kæsy Cipo,
Jæ zærdæ cinæj qazy,
Kuyd xorz u ærdz,
Kuy systaj radzy, uæd!
Æxsævy sahaesty
Sæuuon dymgæ fælasys,
Fælidzy særæn
Talyngau jæ mæt.
Zæhon uyn am
Æz iu čysyl uæræxdær.
Xuyzdær cy is,
Cæmæj iu læg tyrna?—
Xærændon
Sadonæj dzæbæxdær,
Næ bæsty nikuy is,
nyr ma!
Uyndæj æræværin
Inturisty*) jæ razy,
Fælæ qarujæ
Razynid khuynðæg.
U dixgond fonzd xajyl.
Kæm dzy uaj,
Uyrdæm baxiz.
Myjjag kæd isdžitæ
Cæmæn, zæhgæ,
Færsoj,
Uæd syn zahon—
Næ dugmæ iu baræn
næma is,
Cæmæj æmxuyzon
Se 'bpæt dær xæroj!
Cipo jæ xajmæ bacydi
Æmræstæj,
Ystholy farsmæ
Bandonyl ærbadt.
Ærdzxuyz ærdlivag
Didinæg bælæstæ
Uældæfy kodtoj
Rog æmæ xærzad.
Uyd ma dzy caldær,
Badtysty ædtædær.
— Ægas ærcu, Cipo!
— Uæ bon kuystbækad, uæd!
Kuyddær jæ dzyrdæj
Baruxs is jæ zærdæ...

*) Fæsaræjnag turistly xærændon.

Æltingam sudy:
 — Raxess mi, eaj, aerd.
 — Zegortaj ma raxi...
Æltingam ider erzyt.
 Rydding dekady
 K. Sørensen et al.
 — Kænder i...
 Kændig i...
 De uyl ta fundz...
 Autvældby, et kæst.
 Zembla y... mæder.
 Kændig i... dæmyne.
 Kændig i... mæder.
 Dæm...
 Ovndig i...
 Tæm...
 Yndig i...
 — I... mæder.

/ ottawam i...
 — Et mæder byn... mæder dæm...
 — Et mæder byn...
 Et dæm... mæder i...
 Et s... mæder i...
 Vægda... y...
 Se q... mæder dæm...
 Tyd... mæder... mæder.

Nyr ma se hryttet.
 Z. idher m... hlynn :
 "Mijer mæder?"
 Kuy mæder m... d... yrd?
 Lydlyt... se ry...
 Dæm... t... hlynn : hlynn,
 Nykaz... y...
 Aly idher bælyrd.
 Cæstyld... qazy...
 fænd... dæm... -je... a... sed.
 Nyne... se in...
 Alik... se ey...
 Zintar... myjne...
 ræd Petyr tyrt la lura,
 Je bæsty... mynen.
 Dæse mæd le... u...
 Illa seren u...
 Kuding ne ræjdzen.
 Mixa domhaj.
 Ne jem... mæssyn.
 Ær... fin.
 Dægke... myn, ëi zony,
 Felliha...
 Neu Petyr bakustum...
 U... u...

— Evzartzia afte
 Je 'mbelity je særty,
 Je zærdæ stræs—
 Næ razyndi kæmæh.
 Rævdzaj kuy raxyzt
 Xusdony¹⁾ kh... særzej,
 Fyrchinji uæd
 Nymlafyd være...
 Dæ tyn... tuy sba... reh.
 Uy... der med tyn... væjjyl.
 Cipo nyfsten
 Uy... ze roslj... xassy.
 Ig... serry... le... ed p... han
 Kærd ge j...
 Æmrestæj
 Savly... quyrake ssyd.
 Byraulde 'vzary
 (tselbpet verz næ... v... jyne).
 Mastylo... lu saxtjor.
 Cipoj... ræmme 'ritaxt:
 — Edzox daer afte
 Xærzla... xest fævæjlyncl.,
 Cipo... jem dzury:
 — Kuyrdtaem q...eu... zahd.

2.

Nyuuasyd gudok.
 Aeyd qer, nærgæjor.
 Saxtjortæm sidy:
 — Kusynmae cæut!
 Cydysty...
 Dæse daer ærbacydi
 Cædtajge:
 Kædtag xølaſ, pindžak,
 Cyryqquye 'mac xud.
 Je klu... uærtæ
 Innetan kærbilke,
 Je sier bærzund
 Domhaj la gau
 Xassy.
 Cæsgomyl qazy
 Raisomy... chex irdge,
 Cæstyld... xurau
 Cardy ein kæsy.
 Je ri... xærdnæ
 Kædtog xædonv isy,
 Uæxsdytæ 'ndymbyl,
 Ron bædtæn—fætæn.
 Ja: iu bakast
 Lægren qaru ævdisy

¹⁾) Saxtjortæm se xulydz doræs kæm fæsus kæv, uj.

Jæmu baxudt—
 Læbpujen fag mætaen.
 Cipo jem bakast,
 Baxudt æm:
 — Æru ma!
 (Fælæ ja xædæg
 Bacydi xæstæg'.
 — Mae zærdie kuræj ruxsdær u
 Dæ cury ..
 Yskhæry qazgæ 'mxas
 Jæ zærdæly fæzdæg.
 — Dægka jæ radt
 Fag jæ xæs næ radta
 Æmæ ta uj dær
 Bakusyn qæuy...
 * * *

Ærditvægjæ
 Xur ræhtrem tynty kældta...
 Cipo dær ujau
 Cindzastæj hæuu.
 Æmbary Dasæ dær,
 Xudy jem jæ byltaj.
 — Ærkusdzystæm,
 Æxxæst uydæn
 Næ xæs...

* *

Ædtæder čidær
 Saxtjorty æmbyrðæj
 Ysdzyrðta xudgæjæ:
 — Cipomæ ta ma, kaes?!

3.

Yzhordta khlet.
 Saxtjortæ saxtæj xizync.
 (Zyn radtaen u
 Æmdza-vgæty se nyv).
 Ci uyd xuylodyz,
 Kæmæn jæ cæsgom chyf.
 Ærmæst ma ursæj
 Dændægtæ ærditvync,
 Ændær dzy nal is
 Cæsgomæj bæræg.
 Erdojy færsty
 Aftæ skæny sæg.
 Kæs ma sæ iu ta
 Donlast u byntondær—
 Cæsgommæ xudæj
 Don chygk-chygk kæny.
 Cydær æj bazonyn fændy.
 Jæ uængtyl rævdz
 Ysxæcydi bærzonddær,
 Saxtjorty 'xsænty

lu farsmæ tyndzy
 Uældær yssydi—
 Vægædty xyncty.

4.

Saxtjortæ bajdydtoj syldær.
 Dzyrdtoj æmidxedzdæjæ, qæraj;
 — Khlet æriut maxen, eaj!
 — Max fændzæmmæ!
 — Frælu, æz dierl..
 Bynej dær innætae dzyrdtoj,
 Ðzængterag cahto;
 — Max-x-x dær!..
 — Tahd...
 Næ kodta telefon æneoj.
 Khlet dær rævdz dynuærdæm taxt...

5.

Khletmæ baxyzti Cipo,
 Baxyzt Dasæ dær.
 Rævdz æm babpærstoj saxi
 Nodzy 'ndærtæ dær.
 Khlet yssid, tædzy jæ don;
 Festhælfst saq bæxau.
 Dzing, zæhgæ, fæcydær bon.
 Talyng, sau saxa...
 Khlet taxy cyrdæj cyrddær,
 Niuync tarvætzæ.
 Talyng zærdæjy kuyddær
 Riuy balvæsta.
 Xi khux ne 'rcaxsdæn dæ cæst,
 Talyng, arf saxty.
 Xadtgaj ferdtivync ærmæst
 Uyngtæj*) cyræhtæ.
 Fælæ ma fækæs uæddær,
 Cæst sæ ne 'rcaxsdæn.
 Uajtahd festdzynæ dældær
 Nogæj tary 'xsæn.

6.

Nyxxæddzæ khlet,
 Fællad bæxau nyrrizy.
 Ærlæuuyd ruxsimæ
 Kærtý 'mvæz
 Æncad.
 Duar baigomi.
 Cipo byraeutæ isy.
 Jæ fædyl Dasæ
 Qældzægæj æruad.
 — Cipo, fælæu,
 Æz dær fækæson,

*) Gorizontæj.

Æri ma se'mbis
Byræudtaen mænmæ.
— Æz sæ mæxædæg
Iunyi dær læxæssyn.
Dy ta æræsnaj,
Razæj ual caugæ...
Ændærtæ nodžy
Raxytli cybparæj.
Jæ kuystmæ aléi
Adardta jæ nyx.
Mæn dær lændy
Æmdzævgæly æxsaræj
Dzæbæxæder
Ravdisyn sæ tyx!

* * *

Kæs, næreg uyng
Dærhæj-dærhæs.
Cyræhtæ
Jæ festo kalync
Sau usau cæssyg.
Sædzdzysty chiyi
Rançej ran
Dæz khæxte;
Kæcæj ta ivyldzæn
Ystyf fændagau ryg.
Fæjnærdæm akæs,
luuyldær xuynzhytæ:
Strektae, ortæ...
Sty zæhynmae zyn.
Dældær ta gezenek—
Fæjnærcygæj færdsžytæ.
Qæuy Cipojy
Uydonyl byrym.
Byrynczag talyng,
Dasæ ta kuyd uændy,

Ærmæst ærdtlyv
Kærbikæ čysyl?
Dzyrdain—
Axæm zyn cæuænty
!æ zærdæ ne 'sxæsdzæn
Čyzdžyl..
Yslæst Cipo.
Zaboj uæræx,
Lægætau.
Syhdæg, æfsnajd.
Ærmæst dzy don tædzy.
— Myjjag nængæfson u?
Jæ cary jyn felværda...
Kærbikæ 'rsaxta.
Byrauyl xæcy...
Næ cux kæny
Jæ dyndžyr xæs jæ særæj:
Nyuuahtha dzy
Æmbældty uajdzæf fæd.
„Bærag uydzæn,
Kæj ta fenoj
Ævzæraj“—
Dzyrda jaexinymær,
Uældæf kuy suahtha, uæd.
Nyuuulæfyd.
Byrau nylvæsta toxmæ.
Khædzæxy basahd
Byrauæn jæ fyndz...

* * *

Cipojy saq
Qazuaton toxmæ,
Zabojy khultæ
Tarst xuyzæj nærync.

KHOSIRATI SÆRMÆT. 1900 az. Kritik, bølletrist, zurnalist. Soveton fysdiyty eadisy uæng.

Zurnal „Max dudzy“ bæron redaktor. 1925 azy kost fæci Zurnalistikæj paddzavodon Institut Mæskuyj. ÆK(b)P ueng. Bolshevik myxuyry kusy 1920 azæj fæstæmæ; gezettae: „Kermen“, „Bednota“, „Ræstdzinad“, „Tox“, „Surz Digeræ“, almanax „Ziu“, zurnal „Max dug“, rahnidadat: Centrildat, „Ræstdzinad“, „Partizdat“ æmæ end.

Irystony proletfysdzyt orgænizaciij fyddzag arazdzytæju Mæskuyj (1924 azy) æmæ fæstæder (1925 azy) C. Irystony.

Literaturon kuystæj uældoj C. Irystony partion-soveton razamyndady alyhuizon kuysty 1920 azæj fæstæmæ. Myxuyrgond cydls Irystony soveton periodikon æbpæt myxuyry.

ÆHUZARTI GEORGI

mæ rajguræn hæu

Orsdoni kommæ Ærginarægæj
Xodgæ fæccæur. Dzæbæx ej uinun.
Xolkuri kholæ, kujgældzæn khæxæn
Urdug læuuncæ kinddzon kizgudtau.
Ihældzæg ogæj chæx ku daruncæ
Xodun ængæsæj Khora-Orsdonmæ
Nekæd kastæncæ aboni uængæ.
Aboni se 'xsæn tubparti astæu
Mærzabegi xaj-xuasgærcæ adtæj,
Omi ku zinnuj cubpærtehon hæu.
Phælan æværd si,—je Khora xunnuj.
Khiræj cahd færstæ ræsuhd zinnuncæ.
Ræsuhd hæungtæ—dærhæj-dærhæmæ.
Uæ onæj dældær i hæugæroni
Kolxozi ci jes rævdzæ æfsnajdæj

Fonsi bunættæ, sæ bon xuæ i æntæ,
Uæd sa iskhæltæ kud rævdzæ æncæ.
Dærhæj-dærhæmæ i lihz buduri,
Sæ gomoritæ rænhæj-rænhmæ,
Ænæ jeu fæccox æsqæri xuzæn
Cædtæ ku æncæ næuæg fæzzægmæ.
Sæ kosæn dzauma khæbæli uængæ.
Rævdzæ æfsnajdæj calcægkond æncæ.
Sæ rævdzæ ævard zærdi ross ku æj.
Uæddær hængti ku neke zinnuj.
Cæuæg si næjjes!.. Kæmi æncæ adæm?

* * *

Xæstægdær kænun, fæjjimæ qærtun.
Mæ rajguræn hæu ændær ku fæcæj.
Næ bal æj je nur ragi kud adtæj,
Qubadti zænxæ, Qubadti bæstæ.
Kæmi xattæn jeu mingi biddzeuæj,
Bæhænval ogæj ænæ xælafæj.
Uæsigæs ogæj uæsi qurbædtæn
Kæmi næ uahton Qubadtæj tærsgæj.
Hudi ma kænun, kud jeu nadtoncæ:
Uælbæxæj jeu næ æxsæj cavtoncæ.
Mæ lidæ 'rdzoru(j (xuazdær sæ zonuj):
„Jesgæd mægurmæ ræsuhd fons uogæj,
Sarhi bæxbæl jeu jesge rabadtæj,
Ræsuhd xædzaræ ka iskænidæ,
Xuzænæn ronæ ka nibpædtidæ,
Se 'ngkætej dær tærga kodtoncæ...
Ke din uahtoncæ sæxecæj lægdær!
Ka 'rlæuuidæ mingi sæ nixmæ:
— Marun æj hæuj!.. Tærun æj hæuj!..
Æ sabitæ jeu i darh hængti
Nixxæleu æncæ karki badældtau.
Fæjsorioncæ med æxsævigon.

* * *

Qubadtæn, zæhuj, sæ jeu qumajag,
Gujman ku xundtæj, bæzærxug læquæn.
Ixuærsti cardæj næbal færazta.
Æ zærond madæ kæugæ jeu badtæj
Æ sabi furt jeu æd togærxæntæ
Ku ærcæuidæ zujmon æxsævi.

Qarabuhatæn sog jeu ku lasta.
Qantemurtæn jeu æskhættæ særfta.
Ku næ bal adtæj æ bon Gujmanæn...
Ku isusturæj. Meltæ ibæl jes.
Uæd jeu xadt, zehuj, xumæ kænunmæ
I Qantemurtæn,—uæzdan mugkagæn
Ku randæj Gujman llasi xæddzæ.
lseftihtoncæ cubpar khambeci.
Xumæ kænunbæl ku ærlæudtæncæ.
llas, mæguræg, zærond læg ku æj,
Ænæ qaruæ æj, æ bon næbal æj,
Raxuæstæj uæddær khambecti særbael.
Gujman — bæzærxug, bædæjnag læquæn
Gotoni khoxtæ ku rajaxæsta.
Ku fæhhær kodta: „Hej cobp, buli!“
Uæd festhæltæncæ cubpar khambeci,
Zærond llasi razzægtæj sæ jeu
Ku isräxusta ænauærdonæj.
Geten xædonæ khambeci sinæj
Ku næbal kumpta isæftaun dær.
Zærondi bauær ænæ qaruæ æj
Luonti astæu æ car fegomæj.
Otemæj, mægur, fæuuæhdæj tuxxæj.
Ku næbal adtæj æ bon isistun,
Uæd æj baxasta Gujman uærdunmæ,
Ær æj. ævardta, don in ku dardta...
He uæd sæ særhi ku ærbalæudtæj
Æ sau sauloxbael qobbæhtæ kalgæ
Sæ uæzdan xecau—Mæxæmæti furt:
— Ci kuj, ci xæræg, cæmæn badetæ,
Nur mæ auædzæ ku ne 'rcudajæ?!

Otemæj æxsæ ku fæqqel kodta,
Cælq-cælqæj sæbæl ærlæudtæj bunmæ.
Gujmani zærdæ artau issuhæjtæ,
Ku næbal cudæj æ fætæn reui.
Æ tog isfunxæj, ku isiradæj.
Æ særí huntæ ku isqel æncaæ.
Æ dændægutæ iskhæs-khæs kodta.
Qohanchi hædæ ku rajaxæsta:
— De'rcud kud adtæj, Maxamæti furt,
Næbal odzænæj otæ dæ fæccud.
Qohanchiæj uæd idard ralvasta,
Æ bæxi barcæ in rajaxæsta
Otemæj in jeu ku nillævardta.

Fæhhæla æj uæd Mæxæmæti furt.
Æ sau sauloxbæl nizzir-zir kodta...
Raxaudtæj bæxæj-sær-buni fæcæj...
Isdzorun æ bon ku næbal issæj.
Ær ibæl xattæj Gujman æ khæxtæj
Rabadtæj in uæd æ sau sauloxbæl.
Æ zærond madi kæugæ niuuah...
Fællihdæj idard æxe bafsnajdta.
Issæj abæreg æ mægur bonæj
Xætænti xattæj, xauænti xaudtæj,
I badeljatæn fidbiliz adtæj.
Æ ragon æfxuærd nekæmæn uahta.
Jeunæg adæjmag — beræ fættuxtæj.
Mægur æj jeunæg, kæmar fædzdza?
Ka imæ 'rcæua ænxus kænunmæ?
Æ farsnæ jesgæd, cæj, ka balæuu?
— Me'nsuvær, Gujman! — ka imæ sdzora?
Qumajag adtæj æ nom Gujmanæn.

* * *

Isæjjerdtoncæ duuadæsemæj
Nijjaxæsunmæ rauæni ogæj.
Ku ma fehal æj æ tar funæjæ,
Ku ma iskodta tumbul tox uæddær.
I tobpi cæftæj, idardæj æxstæj
Alli pazbunæj, alli iuongæj
Æ tog ku kaldiæj, xæl-xælæj uadæj,
Ku næ qan kodta, æ caf ma ista.
Æ fur mæstæj ma æ khoxti fidtæ
Ku istonidæ æ dændægutæj.
Fællæboride, fæggæbp kænidæ...
Ci rajaxæssa, ci ma rakæna?
Iuong iuongau ku næbal kosuj.
Iuong iuongbæl ku næbal xuæcuj.
Duuadæsemæj æ falæmbulaj
Uæzdan mugkagi uæzdan fæsevæd
Isdzorioncæ ihældzæg ogæj:
„Sag nin lærætmæ nur ku ærcudæj,
Oj ku agurdta, omæ ku cudan
Cæjtæ max ba'j taræj ramaræn!“
Æ caf qurtæj in, togæj dzag ogæj,
Ærælvastoncæ — „Xorxæj dæ maræn!“
Æ sau cæstítæ bærgæ ma 'szildta.
Æ dændægutæ iskhæs-khæs kodta.

Duuadæsebæl kud fættuxæ ua?!
Næbal ej æ bon, ci ma sin kæna?
Ænosi dortæ, ænosi xuænxtæ
Ku nikkudtæncæ, ku nimbuhtonæ:
— Gujman ramardæj, Gujman næbal jes...
Ci ma kændzian, ci ma odzinan?
Ænæ xecauæj kud cærdzian?

* * *

Zærond Gidannæ, jeunægi madæ,
Æxe ku tudta, æxe ku xuardta;
— Dæuæn ku cardtæn, mæ odi gaga,
Kud mæ niuuahraj dzæhæl-jeunægæj?
Ci ma kændzænæn ænæ dæu, Gujman?
Kud ma cærdzænæn beræhti astæu?
Mæ zærond sær ma kumæ fæxxæsson?
Kumæ fælleldzon, kæmi ærcæron?
Ka mæ bauadzdænæj æ xædzaræmæ?
Æ duuæ rosi, æ zærond reutæ
Ku niccaelq kænuj æ tumbul khoxtæj.
Æ cæsti sugæj æxe ku æxsnuj,
Æ ors særæj uæd æ særí huntæ
Bændzuggaj tonuj zærond Gidannæ.
— Buni kizgæj mæ cæmæn niuuahraj?
Æz dær din sæumæ dæ buni ræxis
Ku raxæsdænæn l-darh hængti,
Æ dzæh-dzæh hæubæl ku ihusdzænæj.
Otemæj, mæ bon, beræ ku cæron,
Faqæraji xatt beræ ku kænon,
Ænæ darægæj Digori astæu.
Ærsabur ej uæd kæun—neunæj.
Æ fæstag tuxæ, æ fæstag qaruæ
Æræmburd kodta zærond Gidannæ:
— Ci kænon madta, mæ uarzon adæm!
Ma fæxxødetæ me'verqau kudtbæl!
Ku bajzadtæn æz sumaxti astau.
Ænæ darægæj, ænæ fæxxuæcæg...
Tæxoduj æma iskurdiadæj
Mægur adæmmæ, sumaxti astæu
Ku rantesiðæ jeu uæxæn igurd,
Ka rajsæ jesgæd i-badellatæj
Mægurti æfxuærd, mæ jeunnægi tog".

* * *

Isqærttæn uædmæ Orsdoni kommæ.
Iskafta zærdæ bilæj ku 'rkastæn.

Næbal æj mæ hæu æ ragon xuzi
Ku næbal daruj æ ragon daræs,
Næ bal si cæruj uæzdan mugkægtæ,
Næbal zinnuncæ oni xædzærdtæ.
Næbal kænuj sin neke sæ koj dær.
Ku næbal zinnuj „Majræn bælasæ“.
Ku næbal zinnuj „Eljaji bunat“.
Ci fæcøj kenæ Taziji mæzgit?
Neke bal kovuj omi xucaumæ
Ku bajzadæncæ saxe bæragæ.
Neke bal cæuj lamaz kænunmæ
Neke bal cæsti'j mæzgit nur axit,
Nur si xonuncæ kolxozon iskhæt,
Jeumæjag fosæn jeumæjag bunat.

* * *

Khiræj cahd færstæ ræsuhd zinnuncæ.
Ræsuhd hængtæ dærhæj-dærhæmæ.
Cæuæg si næjjes... Kæmi æncæ adæm?
Uæd uællag sinxæj ku racæuncæ
Uælæ dugæjdæj i-suvællændtæ.
Fondz anziggændtæ, avd anziggændtæ
Alke je'mbalæn æ khoxbæl xuæcuj.
Æmxuzæn dræs, kud ræsuhd æncæ,
Næuæg cardi roxs, næ æjjevgutæ.
Cæugæ-cæungæj uæd ku nizzardtoncæ
Fæcøj sæ zarun, isqærdtæn sæmæ...
Sæ axurgænæg sæ farsmæ cæuj.
Rajston in æ khox, næ sinxon kizgæ,
Færstitæ kænæn næ kærædzej...
Næuæg xabærdtæ, næuæg hudtægtæj...
Ku rafarston æj ihældzægdæraj:
— Sæ madæltæ'mæ sæ fidtæltæ ba
Kæmi'ncæ anæn auæxæn boni?
Nixxudtæj he uæd mæ dzoræg æmbal:
— Æz dær ma ami zinæj ku badun.
Oni sabitæ ku hæuaj kænun.
Randæncæ jetæ ajsomi ragi
Fadaui særnæ, Sobpæri lihzmæ,
Æmburd kolxozaej xuasæ'ntaunmæ.
Idard budurti bæzgin dæræntæj
Rauælæ uncæ china lasgutæ,
Murdtun kærdægæj dessag ku æncæ.
Adæm ihældzæg zærdæj kosuncæ.

Æz xuæzdær koson, razdær fæuuonæj
Eris kænuncæ kæstær fæsevæd.
Sæ xodun, zarun ku nijjazæluj
Zærond Gothe sin niffarsag kænuj.
Sæ xuasi rugæ, kærdægi buhæ
Mehau cæuncæ bærzond xuænxlæmæ.
Olæfti zaman qajtar kizgudtæ
Ku ærcæhduncæ sæ ustur fændur.
I-fæsevædæn sæ ærdzæf hær uæd
Ku nijjazæluj hædtæ, budurti...
Xestær fæsevæd ihældzæg æncæ,
Kæstærti cinæj ræuæg kænuncæ,
Jeumæjag kustumæ razmæ bursuncæ.

* * *

He, Khora-Orsdon, mæ rajguræn hæul
Don din fællasæd dæ ragon daræs,
Dæ ragon æhdau, dæ ragon xuzæ.
Nur dær ma mænæn zærdi nez fæuuj
Ku ærimjsun, ragi kud adtæ.
Næbal imisún, næbal hæuncæ
I-ragon ræstæg, i-ragon æhdau!
Don sæ fællasæd, art sæ basodzæd,
Onæj max astæu sindzæ ærzajæd,
Fidbiliz æncæ næ næuæg cardæn.

1934 anz.

GULUTY AENDYRI. 1892 az. Poet *əmə* tælmægænæg. Soveton fysdžty cædisy ueng. Rajduyrdis Mæzdædžy—Černojarsk stanicæjy. 1914 azy kast fæci. Ārydnay dinon seminary, 1928 azy kast fæci Leobogradu Paddzaxsdon Universitet (literatuura zajed).

Fyssty rajdyda uyrssag ævzagyl 1910 azy. Jæ uacmyste myxurygond cydysts gaz. „Terek“ *əmə* ændar bynætton gazetty. 1923 azy Berliny racyd je'mdzævgæty *əmbyrgond* uyrssag ævzagyl „Noč besonnje“.

Guluty A. u gazet „Ræstdzinady“ zæronddær kusdžytæj iu. Jæ iron uacmystæ myruyr kodta „Ræstdzinady“, almonas „Zluy“ *əmə* zurnal „Max dudžy“

Jæ revoljuciehommažen zamany uacmysty axast u individualizm, simvolizm. Jæ fæstagðær æmdzævgæty raxly konkretion sovetonu tematikæmæ.

A. G U L U T Y

kolxozon bydryy

(ÆMDZÆVGÆTY CIKL)

Vrangel, Kornilovtæ
Zæxxý xuyssync,
Skuro, Denikintæ
Sastæj lœuync.

Dutov, Judeničtæ...
Næj syn kæron,
Atad mykgamnæ
Se 'mdzæhdhy bon.

Fælyhdysty aztæ,
Ārmynæg is xæst,
Soveton cædisy
Nyr nal axsy cæst.

Sæuuon xur, qazgæ,
Næma ærdityva,
Ārtæx kærdægyl
Xuyssyd æncad.
Kolxozy brigad
Jæ kuysty bacyd,
Qazuataj kusy,
Jæ kuyst—bærkad.

Soveton cædisæn
Ændær u jæ uæz,
Kolxozon dzyllætæn,
U cardy færæz.

Kolxozon dzyllætæ
Āmbarync dzæbæx:
Qæzdyg cardmæ, razmæ—
Sæ fændag uæræx.

Sæ fændag sæ bar u,
Sæ fændag—sæ bar,
Næ zonync sæxicæn,
Fyddzagau, ældar.

RUVÆNTY

Dzæræxtý čyzg dær,
Jæ cædžy razæj,
Āmbældtæm sidy:
„Cæj tahddær, cæj!“
Xæmpælgærdægæn
Jæ byndzar tonync
Jæ fæsta 'mbældtæ
Cægon dæsæj.

Bickoty Qallæ,
Khuyzbynty Ljubæ,
Merdenty Kose,
Safi, Saxar...
Fællad næ zonync
Næ qazuatontæ,
Sæ kuyst—sæ khuxty,
Sæ tyx—sæ bar!

Sæ ryvd kæronmæ
Fællad u abon,
Sæ zæxxý aræn
Ærci xæstæg.
Byrsync cægontæ
Socerys kuystæj,
Æbparync kærdæg
Færsmæ cærdæg.

Æstyldi xur dær
Bærzond sæ særmae,
Fælgæsy arvæj,
Kæny æntæf.
Qazuaton byrstæj,
Socerys kuystæj
Kolxozon zæxxæn
Cæuy jæ tæf...

* * *

Dzængæræg dardyl
Jæ qær fæxasta:
Uyj sixor afon
Nyllumuud nyr.
Dzæræxtý čyzg dær
Jæ cægontimæ
Fæcæuync stanmæ,
Fændag—cybyr.

Sæ qældæg nykas
Cæuy uældæfy
Sæ zylang qælæs
Cæuy kæmdær.
„Fækuystam biræ,—
Dzyrtoj sæxicæn,—
Dzæbæx nyn bantyst,
Ærdæg—fyldær!“

Dy ta cy kodtaj?
Cæmæn nyllumuys
Dæ kuysty særhy,
Kæmi dæ tyx?—
Nahuæ ærfarsta
Qævdynytý čydzhy,
Kæmæn næ uydi
Jæ kuyst qædtyx.

Dzyrtoj æmbældta::
„Jæ sær færysti!“
„Fællad u abon,
Cy fændy—dom!“
„Znon qasty uydi!
Næ uarzy kolxož“
„Fændy jæ qæumæ,
Lodyr—jæ nom!

Qævdynytý čyzgyl
Æmbældta xudy, i,
Mæstæj jæ marync:
„Dæ aræn—sahd!“
Qævdynytý čyzg dær
„Rynčyn dæn“, zæhgæ,
Særguybyrgængæ,
Fælidzy tahd.

...Fæci æxsævær.
Sæ fællad uažync
Kolxozy uængtæ,
Kolxozon tyx.
Čyzgæj, læbpujæ
Ævællad kafync
Fændyry qastmæ,
Læuunc qædtyx.

Uælærvty uajy
Chæxbyn dendžyzy,
Zæxmæ kæsgæjæ,
Ænuson mæj.
Fælmæn nyxxudy
Jæ kæsdær xotæm,
Syrx ysthalyæm,
Kæron syn næj!

Xuyssy nyr brigad
Jæ tarf synæjæ,
Xuyssync næ xæxtæ,
Qygdaræg næj...
Sybar-syburæj
Æxsævon dædtæn
Cæuy sæ zaræg
Kæmdær færsæj.

Nyxxuyssyd dune,
Fælæ næ xuyssy
Brigady æncoj,
Brigady cæst:
Kæsy qarahul—
Kolxozon adæm,
Kolxozon xuymtæ
Jæ mæt ærmæst...

XORYL TOX

Fæcæuæm nyr ændonæj
Næ kuysty arfmæ max.
Næ tyx æmæ næ bonæj
Nyffidar is næ khax.

Næ qaru maxæn—biræ,
Næ tærsem max ryntæj,
Næ tærsem max yznagæj,
Je znaggady kuystæj.

Næ tox u maxæn xoryl,
Qæuy sovetty tyng,

Yznægty ujy nyssædtdzæn,
Nykkaldzænis syl zyng.

Quysy næm dard cægatæj
Qazuat æmbældty zard.
Uydony xory toxyl—
Næ cin æmæ næ card.

Cæuæm, cæuæm ændonæj
Næ kuysty arfmæ max.
Næ tyx æmæ næ bonæj
Nyffidar is næ khax.

QARAHUL>QAQQÆN!

Bærzond kæsænæj
Kæsy qarahul,
Jæ aly færstæm
Zyny bydryr.
Kolkozon tyllæg
Æanaxuyr zad u,
Jæ bafsnajynmæ
Cædtæ u nyr.

Uym nogdauty khord
Mænæuty zilync,
Sæ lunc sahæs,
Sæ sæjrag koj—
Yznadzy davdæj
Kolkozy tyllæg
Ærca ua qaqqæd,
Kænync fælloj.

Særdygon xur dær
Uædmæ fæcæu,
Xæxtu uælety
Fætuly rast
Nyr sau dendžyzmæ,
Æxsæv xuyssænnæ,
Ærvity xæxtæn
Jæ fæstag kast.

Qarahul, qaqqæn,
Ma kæ fynæj,
Znaggady kuystæn
Bafsynæj næj.
Znagæn jæ kataj—
Kolkozy xuyym,
Uym u jæ zærdæ.
Jæ sæft u uym.

KOLXOZY XUYM.

Maxæn næ zaræg—
Kolkozy xuyym,
Maxæn næ daræg—
Kolkozy xuyym.

Max či qyg daræ—
Rajsdzæn tærxon!
Či næ fælvara—
Je 'sæfty bon!

Razmæ fæcæuæm,
Znadžy byrsæm,
Razmæ cæugæjæ,
Nog tyx xæssæm.

Maxæn næ zaræg —
Kolkozy xuyym,
Maxæn næ daræg —
Kolkozy xuyym.

BOCITY BARON. 1901 az. Port. Sovjeton fəsdöyt; eadisý uung. Rejgyurd C. Irystony Uvaladızyr rojny Tilý qəsuj, Jə fyd uydı Myzury fabriky kusaq. Baron kast fəzi skəsəny kust fəci C. I. Axuyred-latasq. Institutiy nşpiraturu.

I Fyssyn rajdydt 1925 uraj fəslama. Jə uacayışla myzury god eydysti gaz. „Rostdzhadý“, „Aryzon Bol'sevicý“, zur. „Literaturuyl Qazniotony“, „Fiduudý“ aməc and.

1932 azı myzuryaj racyd je mədrəsəti amlyardıgynd. „Təxy fəjləuantı“. Jə ucemistliy uşaq tətqiqatı u səcəratı, zərord duncimə tox.

BOCITY BARON

chæjy komy

Ysqasy don Chæjy donyl,
Käm babasta jəxi.
Mæjruxs æxsæv uym bandonyl
Æruahon æz mæxi.
Mæ razy uyd næzy bælas,
Ægomygæj læuuyd.
Ræsuhd xixtæ—jæ galiu fars,
Jæ raxiz ta—ælvyd!
Cy jyn dzuron mæ sahæsty,
Cæmæj zony nyxas?
Dyuuaæ tyxy jæ khabæzty
Arf bauahoj uym tas.
Kærædzimæ nyxæj-nyxmæ
Nyccaræztoj sæxi,
Sæ farsmæ ta dzyxæj-dzyxmæ
Ændær næzy fæci.
Ræsuhd næuuyl dærhæl-dærhmæ
Uælæuæzty fæcyd.
Yskastæn yn jæ xæd særmae,

Jæ xixty chubp næ zynd.
Jæ pux xixtæj sykhadzyn mæj.
Nymmil kodta jæ cəst.
Jæ sær-særæj, jæ qazynæj
Bæræg uyd u—æfsæst!
Uyj innæjau næ badomda
Tymyh æmæ fyd niz.
Jæ uidægtæj fag badadta
Chæjy komy quymyz.
Jæ komkommæ Ysqasy tox,
Guymiryjæ læuuys.
Bynton dær dzy khuymajy tox,
Rynçyn næzy kæny.
Cy jyn dzuron?! Cy jyn zəhon?!
Cæmæj zony mæ dzyrd.
Mæxicæn dær mæguyr mæ bon,
He, aftæ uyd mæ guyrd.
Syvællonæj mæ madly xsyr.
Næ badadton æz mæ fag.

Mæ zarædžy chæxsnag zyr-zyr,
Næ arðta uæd fændag.
Mæ khabætyl ændon cærgæs,
Jæ dzæmbytæj xæcyd.
Mæ zarædžy ændon qælæs,
Æfxærd riuæj næ cyd.
Nyr dissægtæ, æmbisændtæ,
Mæ zarægma fækas—
Mæ bærzæjæ ælxuyj chæltæ,
Kuyd rasquldtæ cærgæs.
Jæ mardžytæ, sæ zardžytæ,
Mæ aly fars kænync.
Næ čydzhytæ syl kaddžytæ,

Sæ fændyrtæ cælidync.
Æz buznyg dæn ændon dzæbug—
Zærdæbynæj dæuæjl!
Ændon dæ dy, ændon, mæ dug,
Dæuyl zaryn qæræj,
Mæ bærzæjæ qædtag cærgæs
Dy rabpærstaj mænæn.
Mæ zarædžy zylang qælæs,
Mæ mælætmæ—dæuæn!

Chæjy sanatori.

didinæg

Ualdzygon xur bon. Uyd uældæf æntæf.
 Pælæxsar syrx dioina g qazy.
 Slasta jæximæ, la uyn æz jæ razy.
 Kaly styr dissag addžinag tæf.

Ærdlivync jæ syftæ kuyd tuldz sugæj
 art.
 Sæuuon uad æj cadæg ænkhusy
 Æmæ mæm jæ xuylfæj zyny æmæ quysy
 Rajdzast, qældzæg—ræsuhd ualdzygon
 card.

„Tæm-pæ-pæ tæm-pæp mæm fequyst
 ævast.
 Nogdzauty uadyndzy uasyn...
 Tihæj sæ tyrysa æxsidavau razynd
 Azdæxta ximæ uuj iuuyl ængas.

Xærz čysyl syrx tyrysa syvællædty 'fsad
 Jæ razæj æxsidavau xasta.
 Jæximæ lædzy aengas lasta,
 Sæ didinæg, kæcy styr toxys 'rzad.

Qældzæg ualdzygon bon. U bæstæ æntæf
 Æmæ iusyfon didinæg qazy
 Fæjlaugæ mæ cæstyty razy,
 Kaly styr dissag ualdzygon tæf.

Jæ iu syf ærdtiv ykud tuldz sugæj art
 Çysyl uad æj cærdæg ænkhusy.
 Æmæ mæm jæ xuylfæj zyny æmæ quysy
 Ænuson qældzæg, rajdzast ualdzygon
 card.

Leningrad.

q a m a

Fæstag tærkongænæg tyxmijæn æmæ
 \fxerdæn,—
 Dæu, qama, saræsta kuyrdadzy læg æn-
 don!
 Åxsæv dær uadtæ dy jæ cæstytyl fyd
 \ lægæn,
 Fyng yl æmgærdtimæ dæuæj ysthælfyd
 bon!

Åergom, je sussegæj cy fisynæj, cy dug,
 Ræxystaj znagæn dy jæ zærdæjy, jæ
 condzy?
 Åmæ mæcyd, mæguyræg, uj jæ
 rondzy...
 Sont kaldis sau mæryl jæ tug...

Fydaeltæ cardyst dæ nyfsæj iu særíbar
 Åmæ sém ne sræzyd ældar æmæ pad-
 dzax!
 Lyhdís dæuæj fyd mykag tudžyn xíbar

Dæ tasæj aræsta gænax!
 Uyd, qama, nyfs dæuæj Khostamæ dær
 styr
 Åmæ jæ qaqqædtaj æmburdy dy fyd
 lægæj,
 Kuyd dzyrdta uj næ bartyl uym tyz-
 mægæj,
 Fysta „Iron fændyr“!

Årætivgæ 'ndon! næ zydtaj dy xatyr.
 Næ zaman sadzy dæu qæbatyræn zæb-
 padzyl!
 Bærc æmæ ronimæ uælmærdty, je fæn-
 dagyl
 Åftystoij ir dæ nyv sæ cyrttyl styr!

Fælæ fæcis dæ dug dær, qama nyr!
 Næ dzyllæ nyr fyd mi gændzyt 'fxæry!
 Tugisædžy xæstæn kæron æværy,—
 Åmæ kænæm dæuæj nyr max—dzyvyr!

QAMBERDIATY MYSOST. (1909—1931). Aerygon sys-
dýten sə tægkæ kurdiatdýndzertæj lu. Rajguyrd Cægat
Irystony. Kærdzyny—qæny 1909 azy. Fyssyn rajdyda id-
tag ærgonæj 1919—1920 azy, uyrissagau.

Jæ fyddzag æmdzævgætæ fæzyndysty uyrissagau gazet
„Terecy”.

1923 azy bacyd fæskomcædismæ æmæ kysta pionerl-
mæ. 1926 azy rajdytoj zynyn jæ fystytæ iron gazettæ
æmæ zurnalty. 1927 azy rauahta Færnlon æmæ Nigerimæ
iumæ æmdzævgæty æmbrydgond „Uadyndz”. 1926—29 æmæ
axyr kodta Mæskuyj, silvady rabfaçy. Fysta uyrissag
pionerty gazettæ æmæ zurnalty æmdzævgætæ æmæ ra-
dzyrdtæ. 1929—30 azy kysta dzæudzyqæuykgag gazet
„Vlast Trudajy” redakcijy literaturdæxojy særhlæuuægæj.
Ræscta æmdzævgæty æmbrydgond „Gin”. 1931 azy,
i dekadry amard tuberkuljozæj.

A S Æ X T O K A T Y

dyuuæ dunejy

Tuly, tuly zæxx ædzuxæj,
Xur æm dar, dæræj kæsy.
Xusy 'xsæzæm xøj puxæj
Card fejlauæntæ xæssy.
Dune, dune! zærord dune!
Dy nanajy xuyzæn dæ.

Nog guyrd læbpu dyl dzæbugæj
Cardæn arazy nyvtæ.
Dy nyddixte dæ xarbyzau.
Arvmæ suælgommædæ cyg.
Nog dunejæn dyl tymyhau
Aræx radymy jæ ryg.

SSRC soveton fysdžyty fyddzag sjezdy bon,
Æbpæt dunejy proletarty nylsdætdæg styr
fysæg æmæ lymæn,
SSRC soveton fysdžyty axuyrgænæg
Revoljutij qezuaton uadslidluæg,—
Maksim Gorkijen Cægat lystony soveton
fysdžyty, kusdžyly æmæ kolxosonty nomej
zurnal „Mas Dindžy“ redakci arvity —
Salom!

soveton fysdžyty fyddzag sjezd

15-æm avgusty bajgom uydzaen soveton fysdžyty lyddzag sjezd. Styrtæj styrdaer—næ proletaron fysæg Maksim Gorki sæ razæj, aßtæmaj æræmbyrd uydzsty næ bæstæjy aiv nyxasæj nyvæftaudzylæ (художники слона). Ucyc æmbyrdmæ biræ fæsarænjag revoljucion fysdžyty dær færbacæudzsty. Sjezd rairtasdzæn soveton aivad æmæ literaturæjy sæjrag fændægtæ.

Soveton fysdžyty iugond cædis sara-zynyl dyuuæ azy dærhy cy orgænizaci-on kuyst cydis, uymæn jæ kæron u sjezd. Uyjimæ ma sjezd ævdisy soveton bæstæjy kulturæjy tyxdýn ræzt æmæ uymæj politikon æhdauaj tyng axady. Mæng nykas næ uydzaen aßtæ zæhyn, æmæ ærmæst socializmy styr bæstæjy, kæj is axæm

sjezd æræmbyrd kænnyñ færæz—æm-guylfæj ræzæg, idejon æhdauæj æbpæt dunejy tægkæ razdzyddær,—ævzong literaturæjy byndur æværdžyty æmæ araz-džyty sjezd.

Ärkæsut ma kuyd u literaturæjy uavær kapitalizmy bæstæty. Aßtæmaj ta uym sæ kulturæjyl biræ sædæ aztæ racydi, biræ sædæ azty dærhy aræztoj æmæ æmbyrdtæ kodtoj kulturon xæznatæ, is sæm biræ aly xuyzy axuyrgændtæ, fysdžytæ, poet-tæ. Asteu ænuson tau styr ærtytyl uym sudzyne klassikon æmæ nyrygkon razdzyddær xuyzdaer fysdžyty fyst činguytæ, uym quysy xæst rasidynyl qælæs, uym særædzinady fædyl adæmty kærædzimæ xæram kænny, uym zardžyta kænnync særtæ khuyraen tugæj dzag færætæn.

He ujy dyn fasiston literaturajy „syrazty“ bälvyrddar nysændte!

Æmbijyne æmæ xälyne literaturajy quydydzinad, abp æmæ forinæ. Xäliu kännyne renkhärd, zärdiagdzinad khuyredzvænmæ baxaudy idejætæ. Kapitaliston Evropy fyddzag zamanty qæzdygdaer æmæ tyxtdyndær literaturty sæxiyen styr bynat ærcaxloj ænæfsarm „fæskojmag“ nyxas, æmæ ærgom parnografi. Kapitalizmien je „zärdalyngæ kæj ærcydysty, ja mælaty cahd ma kæj kæny jæ cybpærtæ, —uj u ja kærony nysan, —uydon systy burzuazion literaturajy izärdalyng, cybpærtæ cæhdyn æmæ istericke dær.

Æmæ xuyymætædžy quydtag næu ujy, —tækgæ kurdiatdžyndær, tækgæ dærdzæstdær æmæ rastdækerzærdæ fæsarnejnag fysdzytæ kæj ivazyn Sovenon Cædismæ æmæ sæ cardy zyn fařstaten kæj agurynce dzuabp. Aftamæj dissag næu, Oktjabry revoljucijy fælværdyl kæj akuyr kænyne adæmty istorion fændægty acyd.

Æmguylfæj, ciny æmæ qæbpærisæj dzag zærdædžynæcæ ræry uclaxiz či fæci, uycy proletariy soveton styr bæstæ.

Tyng tyxtdyznej ræzyne æksænady ssæribargonç tyxlæ: æbpæt zynly æmæ khulympyty særti xizgæje, proletariat saræsta tyng razdzyd socialiston industriæ æmæ æbpæt dunejy styrdaer qæeuon xædzrad; biræ aly uxuzy adæmty cæuync iugond, tyng uæræxtyl axæcydis kulturon aræstad. Tækgæ he uymæ gæsgæ ræzy æmæ fidar kæny proletaron literaturæ, tækgæ he uycy bynduryl, he uymæ gæsgæ azdexstysøveton xicauady „rdæm ænæpartion fysdzytæ dzyllætæ.

Proletariat u ævzong, cærdæg, cardarazyny cin æmæ æna kæron biræ tyxtæ kæmæ is, uycy klass. Ærmæst ujy u max budžy nog kultury, razdzyddær naukæ æmæ tehnikæjy, zärdagon aivady nomxæssæg. Ærmæst ujy xicauadzinad dædty æcæg fidat adæmty kultury aly xicæn quydtagæn dær. Æmæ æbpændær nikæma kæsy dissag fysdzytæ sjedz æbpæt bæstæ kæj æmbyrd kæny, ujy. Dæsgaj, sædægaj æmbyrdty midæg partak-tiv, kusdžytæ, kolxoizontæ, partion kon-

ferencie, kusdžyty, kolxoizonty æmæ syrxæsa dlonjy literaturon khordty midæg ævzarync literaturajy farstatæ.

Dzyllætæ—massætæ domyng styr aiv literaturæ, kæcy quamæ ravlisæ æbpæt dunejy proletariaty qazuator toxæj socialistizmy uælxizy pafos, kommuniston þertijy styr zond æmæ qæbatyrdzinad. Uydon axem literaturæ agurync, æmæ cinyg kæsægæn či dædta styr aiv ævsys-gondzinad, či guyryk kæna cin æmæ amondy æmbyrdzinađdæ, næ istoni n styr quydtagæj næ særystyr či kæna, tox kænyn æmæ arazyny či æxxuys kæna, næ quægtæ stæj kapitalizmy hazzajæddæglæj adæmmæcæy bazzadi, uydon safyn či æxxuys kæna.

He ujy u socializmy aiv literaturajy styr næs.

Æbpætcædison sjedzmæ max fysdzytæ cæuyng dævgar æntystyle æmæ sguyx-tymæ. Soveton fysdzytæ aktivonaj aktivondær cæuyng literaturajy færcælimæ socializmæ toxmæ. Socializmy arazyny idejæ æmæ praktikæ rast či æmbar, æmæ či ævdisy, a:ten xærz kurdiatdžy uamystæ arævæj arændær zynyc byldytoj.

Dæsgaj æmæ sædægaj fysdzytæ car-dæn ja tækgæ tyfyl bycdysty, æmæ byrd kænyne cardy felværd kæmæ sic uamystæ ærmæg, sæmbælyne næ za-many styr aqazzadžy adæmimæ toxgændžytiæmæ æmæ arazdžytiæ. Kommunist-fysdzytæ sjedzmæ æmtgæj fæcæuyne, „Pravdæjy“ æmb. Judin kujd lysta, af-tæmæj æxxæst ræhad fysdzytæ uævgæjæ.

Uæræx æxsærdænau fæcæuyng li-teraturæmæ nog ævzong tyxtæ fælloj gændžyty rænqytæj. Karz axuyr kænyne æmæ altmæj isync literaturon dæsnia-dy bærzændtæ! Kulturon revoljucijy ruadzy dzyllæty æxsænæj cy nog æmæ kus-tæn xorz fadættæ kond ærcydí.

Fidar æmæ aktivondær kæny æfsy-mærti respublikty literatury æxsæn bast-dzinad. Binton ærädžy dær ma carizm cy adæmty æfxærdta, uydon literatury fændon ræzyñæn axem færcætæ ssi, æmæ nyrong istorijy midæg jæ koj dær kæmæn næma uydí. Ja formæjæ biræna-cion, socialiston aræztady særabponæj tu či u næ uycy literaturæ a fæstag za-

many uældaj ædzynæg cæst ærdardta fyssædžy axuyrmæ, kulturon bynty xi-bakañny quytagmæ, ærdtivag, ræsuhd æmæ læmbynæg ævzadžy xadtne, —uydon ta sty literaturajy qæd bæreggænæg styrðær nysantæ. Na bæstæjy styrðær fysdžytæ a fæstag azty dærhy rav-dystoj zyngæ æntystytæ, nyry kultury bærzændtæ—Marks, Engels, Lenin æmæ Stalin filosofi bazonyny quytdadžy.

He uæddær næ literaturæ næma æx-xæst kæny, socializmy zaman dzy cy domy, uyeđdætæ uymæn æmæ činygkæs-džyty miluňty zonyndzinad bonæj bon syldær kæny. Socializmy dug æmæ adæ-mæn baſsađan næj naukæ æmæ texni-kæjæ, literaturajæ, aivadæj, uymæn æmæ uydon dune ændær xuyzæn kænync, adæmy card æmæ kuysty uaværtæn se 'bpæty dær xuyzdær kænyny ænækron fændægtæ gom kængæjæ.

Soveton kulturajy innæ khabætzæ kuyd ræzync, aſtæ tahl æmæ tyxdžyn næma ræzy literaturæ. Næma skodta axæm uacmysta næ dudžy agkag axa-dyzindzinad kæmæ ua, uælaxizgænæg so-cializmy tyly æmæ adæmty tyxxæj, proletaron revolucijy geroyti æmæ raz-dzæudžyty tyxxæj, adæmny tuğejdzag æmæ čhiži razistori či ivy, ucy nog axsañady ehau tyx ævdisæg uacmystæ, kæcyta nyrrizyn kænoj adæmty æmæ sa-zondy midæg styr cyrashau sudzoz.

Uældaj læmaň u næ literuron kritikæ. Činygmæ, kuyd aivady sfældystadæmæ rast cæstæj rakæsyn næ fæſfærazy alkæd. Særmagondæj, kommunist—kritikta uac-mysts abp alkæd næ fæſfærazync činyg-giesæg dzyllæty zondmæ baſedzka kænyn. Uydon aræx næ fæſfærazync činyg-gæsægæn literuron obræz, nyv bam-baryn kænyn, činygæn rast arh skænyn, rast činyg ravzaryn æmæ baquadžy sa-xaly ta kritikæj ænæ marksiston tenden-citæn agkag nyxkhuyræg dzuabp radtyn. Alkæd rártasyn næ færazy næ kritikæ æcægælon ænæ znadžy lendifencitæ, kæcyta sæxi rærgom kænync næ literatu-

ræjy xicæn sfældystadty. Uycy tenden-citæ ta aly xuyzon ævzag æmæ nyxasy fældaxæn mitj, kuy ta vulgaron poli-tikon dzængædajæ sæxi æmbærzync.

Næ parti æmæ æmbal Stalin bacamyd-toj soveton literaturajæn styr æntyst æmæ sguxty fændægtæ. Uydon sty soci-aliston realizmy fændægtæ, soveton aiv literaturæ stæj literuron kritikæj sæjrag fændægtæ. Sozialiston realizm domy nyvæftauægæj cardy æcægdzinad rast, istioron konkretion uagæj, stæj jæ revolu-cion ræzty uværyr ævdisyn.

Max parti, proletaiaty ehaudær fætæg æmb. Stalin razamyndmæ gæsgæ, dædty fællojgændžytæn tægkæ progressi-onðer æmæ revoluciondær zondaxast—leninism. Max bæstæ socialiston revolu-cijy gutædætæ fældæxt ærcydi æmæ ærvylbon guyrym kæny nog kurdiatdžyn adæmæ, to æmæ uælaxizdinædty styr zyngæj ssudzy toxgændžyty æmæ araz-džyty zærdætæ.

Aítæmæj ma cy guyrysxojag u, næ literaturæ, ærvylbon ræzgæjæ, nog æmæ nog didindžytæ æftaugæjæ, kæj sæxxæst kændzæn jæ razmæ æværd xæstæ?

Fysdžyt sjezd uvdæn ucy ræzyny aqazzadžy stimul, socialiston nog æntysty æmæ sguxtyty nodžy tyngdær ræzyny færæz.

Cardy midæg æxxætgond cæuyng V.I. Lenin nyxæstæ, kæcyta fyst ærcydy-sty suang 30 azmæ ævvaks razdær.

„Uyj uydæn særíbar literaturæ, uymæ æmæ næder ærmæst xipajduarzo-nædzinad, næder karjeræ næ, fælæ soci-alizmy idejæ æmæ fællojgændžyty risæj riſsyny zærdæjy færcy nog æmæ nog tyxtæ cæudzysty jæ rængytæm. Uyj uydæn særíbar literaturæ, uymæ æmæ ujy lækgad kændzæn syr æfsæst geroi-næn næ, syr nærdæj ænkhard æmæ tyxsæg „uællag dæs minæn” næ, fælæ fællojgændžyty miluantæn æmæ dæsgaj miluantæn, kæcyta sty bæstæjæn jæ ræsuhdzinad, jæ tyx, jæ fidænad.“ C. O. Pr.

CÆGOLTY GIEORGI. Rajguyrd 1876 azy. Poet æmæ zurnalist.

Soveton fysdžity Cædisy ueng. Rajguyrdi, Čyrystonqaej Dygury rajony, saudžyny bionty. Jæ syd ørgomæj oyuuha ja saudžyny kuyst æmæ rajdyta qæuuon xædarady kusyn, iu čysyl ræstæg axuyrgænædžy kuyst akængæj. Paddzazy xlaudtæj mægur tærkusdžity aktivonæj kæj qæqqædta, uyi tyxxæj Cægoly-fyrt axtæmæ ærvyst ærcyd Čečeny sakhadazmæ, Kaspijy dendžy.

G. Cægolyt axuyr kodta qæuuon skholajy Mæzdædijy dlinon skholajy uyi fæstæ ta Stavropoly dlinon seminary, æmæ uyrigej æbperst ærcyd, kæsyn cy literaturo næ uahloj, uyi kæj kasti, uyi tyxxæj.

Post æmæ zurnalisty kuyst Cægoly-fyrt kæny 40 azy dærhy (čysyl fæcuxtæj fæstæmæ).

Kuysta Kavkazy uyrissag zurnalite æmæ gozelly. Publistikon æhdauyl khord ekonomikon fystylæj fæstæmæ racyd ja æmdzævgæjy člynig „Iron motivlæ“.

Myxuymæ cædtægond ærcydi æmæ tahd racmæydzæn ja æmdzævgæty æmbyrgond.

CÆGOLTY GEORGI

radžy æmæ nyry

(IVHUYD AFON ÆMÆ NYRY RÆSTÆDŽY TYXXÆJ QUYDYTAEJ)

1893-æm az... Donyfars, æz pisyræj kæm kuyston.

Særdygon ird æxsæv. Cadæggaj stuly mæj jæ calxy dzagæj. Uællag komy dard bærrændtæj ævzistau ærdtivync sthalytæ sæ tarchæx bærzordæj.

Æz lœuwyn khædzæxyl... lunægæj...

Mæ fæstæ—æmthery xæliugond Donyfarsy xædzærdæj. Darddær, xurnyguly-nyrdæm, xæxty rahy særmæ, æxsardžyn gæsæj jæ cæst dary Uaza, æmæ cyma quisy axem cæmædær, acy ran ærmæst iunæg uyi kæj 'qusy, bærzond æmæ cyh arcy xuyzaen. Razæj cægatæj xussary 'rdæm, ajtyng xoxy rah. Uj, dær uæjyg. Ærmæst jæ fælladuadzæg. Jæ sær ærkul kodta Zædælesçy lægætyl jæ khæxtæ ta adañ kodta uycy ranmæ, Uællag-

komy Æræfy komimæ æfsymærtau kæm baiu væjjync. Jæ uæjydžy dæræsy dydæltæ uyi buc xæcy ærtæ qæuyl: Nar, Xænæz æmæ Zadeleskyl fæstædær sæ cy nog qæutæ fælyhd, uydönimæ. Raxizy-'rdæm čysylgaj gakhædtæ gængæ, adarh sau tælmæj Æræfy komæn ja xussajrag xaj. Galiuyl'rdygæj kærædzimæ xæstæg sæxi ærbalastoj, kæddær Æræf kæj fæxi-cæntæ kodta, uycy dury cævdætæ æmæ cyma sabyrgaj sæ kærædzij midæg cæj-dær tyxxæj sybar-sybur kænync.

Uydonmæ kæsynæj, kuy næ da fænda uæddær, ændavyn bajdajys, ræsuhd cy xonync, uyi ulæšen. Äeuændynyl bajdajys. Aftædær dæmfæzyn, cyma xadta-jæxæt dæ qustyl ærcæuy æxsævy caværtær sabyr qælestæ, sæ kærædzimæ lenk

či kæny, či siu væjjý æmæ bajdajy zaryn iumæ ærdzy cindzinædty ginn, støj cyrma fidar bynduryl æncajync, ujau Äræma fy ænæsyskhuige gybar-gyburyl æncajgæja, lenkgænægau, sæxi sisync lærzændæm, xærdmæ uælae uycy syzhærin zil-lægkta, uælae uycy thæbært-thæbærtgænæg sthalitymæ, æmæ uycy tarchæx fomæ, ja æna kæron bydyrtu uydon kæmæn nyxxæliu sty.

Æz læuyn. Fælæ mæ cæstængas cæd-gajz zdæxyn bajdydta mæjy syhzærinæ dær, sthality ævistæj dær, støj uæjyg kædzæxtæj dær. Aræxæj-aræxædær cæstængas jæxi zdaxy qæutu sau-dændætæm, stæjsau cybpærdihon xædzærdætæm, qæutæ aræst kæmæj sty.

Uycy ran næma kusync. Ranæj-rædty dzy syrx sthælfytæj ærvitvyc izery ærtystæ. Quysyd dzy qælæstæ. Kændær çor kænyne kæraædizmæ, seft uænyg dzy agurync. Kændær ævzong qælæs i my zaræg, ænkhard zaræg, cindzinadæj i my iunæg rusxy ærpis dær næj. Mænaa... fæsta æksævy æncojad ajgærdync fndiyri qærtæ. Uyj cæhdync Donyfarsy, Ci cæhdæ? Ci tyndza, cymæ, uycy ænkhard qærtæ je fælloj hony fællad bajsafyn, namæ, ci zony, æmæ ja mast; je læbpyn mast?

Uæd uycy læbpyn qælæs cæmæn kæny æmæm ænkhard zaræg? Cæj tyxxæj næ zylong kæny nyfsdædæg nottaej, zærdæc cyrdænæg: pillow art cæj tyxxæj næ uadzy? Cæj tyxxæj kæuy fændyr? Uæd cæj tyxxæj na bankhuyusn kæny uycy æncoj æxsæv cindzinadý qærtæj?

Æz læuyn. Ädzynæg quysn. Ädzynæg kæsyn. Mæ zondy cæstængasæt tyn-lyz, cæmæj feston uycy sau ændar qætæ. Uyj sau cybpærdihon xædzærdty. Ämæm næm ætæ kæsy, cyma uynjn bajdydtan ærgom, ayc saxai uym cy arxa-jync.

Mæ zondy kærdziij fædyl fardæg kænyne uycy qæutæ dær, ardygæj kæj næ uynyn, fæle uycy ran, darddær, kæmdty, ti bacard. Uydon æbbæt — Max-ceskæj, Khamatæj, Uæqæc, Fyryskhædtæ, Qalvytæ, Mastijnokla, Fæsnæl, Galjatae Dumtae, Uzinaha, Äxsæu, Styr-Dygur æmæ annætae,

Cæujl sahæs kæny uycy ran adæjmag?

Cingænæg u? Xudgæ kæny? Ävi næty æmæ ællihty ja card, je bon?

Änæmæng, uycy qænty is axæm xædzærdætæ dær, ayc saxat, xudgæ dær, ein der kæm kænyne, støj nyxy fystæn ærfæ kæm kænyne ja rædaudzintedtae, ja xorzrakændty tyxxæj...

Zæhæm, uertæ uycy ran, næ sysxag qæuy dær, zonyx axæm xædzær, ja xi-cau darhæche, patriarxy xuyzæn, zærond idætg buznyg ci u ja nyxy fystæj.

Jæ dyndzýr zærond qædyn syntædzy byn, kuyd dzurync, aftæmæi, uymæn is dyuuæ zærond æmæ fidar èryry. Iuy dzy is æxcataæ ævard. Lu çysyl — ærxuy. çysyl fylðær — ævist, annætæ — gæxxæl-æxæca: sonite, ærtigajdæ, fændzægjædæ, tumantæ, fondz ænæ ssædgæjdæ, støj dæsgaj tumantæ. Kæuylty sty... Annæ çysyl èryry jyn is veksyslty styr bast, gazety gæxxædæ tyxtæj æmæ sinagæj dyuvaerdæm ælkynch.

Acy „patriarxmæ“ aræc cœuync kuræg adæm. Uymæn jæxi qæusej støj ændær qæutæj dær. Kurdzytæc alci dær bajdajy kuyd æmbæly alfa, bonxorzæj, støj ra-færs-bafærs, væðæ xædzary xicauæn kuyd u jæxi ænænædzinad, støj kuyd cærync jæ binontæ.

Zærond syn dzua bpæ dædty qazæn nyxæstæ ænæ xudæn nyxæstæj, fælæ sæm jæxædæg chiusurau uycy kastæj nykæsy.

Støj kuræg tasimæ bajdajy dzuryñ adæm cæmæn ærbacyd, ujy tyxxæj. Iuy baqæuy æxæa fændagkagænn...

— Æz dæm ærbacydtæn me 'sty' tyxstæj... Mæ læbpu cœuynmæ qavy ku-synmæ Bakumæ, namæ ma ændær iskædæm. Xædzary cy kuystæua, ujy næj... Uældaj u... Uym ta, quamæ isteyfæxæst ua. Bællæx ta ujy u, æmæ næm æxæc næj fændadzy xærdz. Næ nyn bakænis de 'xuusy xaj? Çysyl næ qæuy. Lu fondz.

Zærond cyma fætarst, ujau jæxi skodta.

— Fondz tumany? Ämæ ujy çysyl u? Uyj bærc æxæc nyr kæm razyndzæn?

Mæxmæ nal xæddæzæ kænync. Axæm æxcataæ qæzdydzytæ darync saxarty sæ-ximæ.

Kurædzy cyma biræ nal qæuy skæwyn-mæ, axæm qælæsy xædtæj dzuryñ bajdajy.

DZESTY KUYDZHEY. Bell-trakt. 1915 ar.
Soveton fyldzyly cardly unq Çagat Irytony
sov. fyldzyly cardly pravlenij unq,
strij zurnal „Max Dardý“ redkollektiv unq
dor. Kujgyrdi Edys qaraq (Kurly raihan,
X. Irytony) xetxan zuksuzaq xedzary.

Kuysta uzzuryrlaç 1923 azy baezd C. Iry-
stony oblastton uwdisuz skoladan. Uyma-
raza axurygansızlıty fyldzag mynypas zurna-
nal „Ävzon“ Iryston. Uyrdygeli rájdýrla ja-
zetyl amas zurnalty.

1925 azej fästumaz mynyp kodba „Zer“,
„Fiduveliz“, „Ahony“, „Literaturun qazandasy“,
„Rostdzinady“. Nyrtugkaz mynypas kung Çag-
at amas Xus. Irystony uhpatalau idedly, ja-
zetyl amas zurnalty.

1932 azy racyd ja radzyrdy uublyrgyzard
„Xaxyl“ amas svyeiläldy ridzyrdy. Xitash
énguylæj – „Phristyl“ amas „Dödti turqas-
kued arcasid!“

-- Dæ xorzæxaj... mæ tyxst myn sa-
raz... Dæumæ razynzaen...

— Somy qom dæm, axam æxcatae
mænmæc næj... Fondz tumany... Zähynæn
dær zyn sty.

— Saraz nyn næ tyxst!

Zærond ja- sær æruha ta amæ aftæ
dary jæxi, cyma saxæs kæny istauyl.

Mæne ta jæ sista fæstæmæ.

— Äxca mæm acy saxat næj. Bau-
uænd myl. Fæla mæ am iu læg gæzæmæ
cyðertæ dary. Äz aem tægkæ abon
fæcæudzynæn. Ci zony, amæ dyn ssa-
ron. Fæla ærmæst quamæ zonaj. Äxca
dyn raddzynæn veksylæj.

— Veksyd dær dyn, veksyl dær dyn! —
tingængæjæ srazy väjjij kuræg.

— Stæj ma nodzydær... Acy saxat
æxca stæm kæj u, uym dæ äz aly tu-
manæn dær bacagurdzynæn fondz somy
pajda iu afædzmæ. Uædæ myn quamæ
afædzdy bonmæ baſidaj fondz tumany, sæ-
særtæ, kæj dyn radton, stæj ma fondz
amæ ssædz somy sæ pajda. Ädæbþæt

avd tumany amæ fondz somy... Razy dæ?

— Ra-zy dæn! — ænkhard qælæsæj dzu-
ry kuræg.

— Amæ dæm veksyl gæxxædt is?

— Næj...

— He uædæ, ujj zon, amæ amæ
veksyl gæxxædt næj gænen! Khuxy
cæmæj baſta, ujj tyxxæj ta, cæwyn bæ-
qæudzæn sazgræmæ. Uævgæ, am idæt
uæj kæny. Ci zony amæ jæ zæt uymæ
ssaron. Dyuuæ somæj khaddær næ aj-
dzæn ujj veksyl gæxxædtæn... Uædæ
aftæ: veksyl myn quamæ radtaj avd
tumany amæ avd somyl... Razy dæ?

— Razy dæn! — kæwyn qælæsæj dzury
kuræg, stæj ujj dær idtæg xorz æmbary
amæ namysdzyn patriarxy nyxæstæ æxca
jæm kæj næj, amæ veksyl gæxædi car-
uydon byntondær mæng nyxæstæ kæj sty.

— Amæ uædæ rajsom æmrast uyn-
fæ dæumæ, phravlenæmæ de nyx saraz-
Äz dær uyræm zyndzynæn æd aez
renæmæ æd veksyl gæxxædt.. Kæd ssare
uæd.

Annæ kurdzæn æxca, cæmæj balxæna qug; jæ sabitæ æxxornag æjjafync. Ærtykgag, cybpæræm, fændzæm, æxsæzæm æmæ dardær—nodžy ma ændær istæj tyxxæj.

Axæmtæ dær dzy væjjý, æxca çysyl kæj qæuy: tuman, kænæ myjjag fynddæs somy. Uydon zærdæ xudtæ dær ma cæuy. Fælæ jæ veksyl rajsý ujy bærc æccajyl, cæmæj jyn qast kænny bar ua mirovoj sudmæ. Qæouon tærxondon darh kæny jæ quydtag. Mirovoj sud ta xæsdzyn-timæ qazgæ næ kæny.

Zærond iuæj-iutæn æxca næ radty. Mæ-guyrtæn, Jæ xæj yn či næ hafidzæn, uydonæn. Stæj axæmtæn, dændagæj či xæcy, oma—jæ dændægtæ jyn či basxoja, kænæj jyn qamajæ jæ xast xythyn či bacagajdzæn, ægær ædzæsgom syn sæ tug chiryn kuy bajdaja, uad. Fælæ fæstægtæ bira ne sty.

Khuyri ui xadt, kænæ duuæ xadty zærond jæ vekslyt bastimæ fæcæuy kæ-mædær. Ujy ærkæsy vekslytæ, je 'mhuyd kæmæn avhuydta, uydon ravzary, xicænæj ceværy annætæj dær se'mhuyd kæmæn ærxæddæz kæny, uydon.

Ujy fæsta, Alagirmæ balc... „advokat“...

Nodžy, dardær—quydtag ævzaræn... „ispolnitelnaj list“... stæj... fydxæsdzyn-tæn bajdajay sæ tug chiryn.

Aftæ uyman jæ xædzær nikæd cux kæny cindzinadæj. Uyman ædzux dær jæ fysyn acy ran is. Ujy æmæ jæ æfsy-mær—xudyn.

Bady ujy, uycy zærond, ævæddzægæn, acy saxat jæ xædzary æmæ læmbynagæj jæ quydty rynç æbonygon æftiægtæ. Dauy jæ ursdzdy zache, jæxicaj razy kæj u, ujy adyl. Ræstægæj-ræstægmæ uæd ta nykkæl-kæl kæny.

Uælært ta styr adyz fycy nard fysy fyd daly fizonæg uæryçy fydaej. Cyndz kæny xæbdzynæ.

Adon iuylærdæcta uydysty tahd. Zærond tugchiry raz sæ ærværdzysty nog fynyl. Æxxuyrst læbpu ta ærmæ daly fizonæg uæryçy fydaej. Cyndz kæny xæbdzynæ.

Æmæ færnig adæjmag bajdajdzæn

minas kænyn. Kuyd æmbæly, æftæ. Syn-dæggaj. Ræstægæj-ræstægmæ ta syl uad-dzæn bægæny æmæ araq, stæj arfætæ kændzæn arvæn, amond yn kæj dædty, ujy tyxxæj.

Uærtæ annæ qæuy dær æz zonyr axæm amonddzyn xædzar... Uym dær tug-chir, æccajæ pajdagænæg næu, fælæ jæm is iu ssædzy bærc sturtæ, avd sædæjy ta fys-fos. Jæxædæg næ kusy. Kusy æxxuyrsty khuxæj. Jæ xædzarad aræzt u, innæ axæm adæmæn kuyd aræst u, aftæ: kæm sajgæ, kæm arhæj baxæram kæn-dzæn, kæm ta davynyl dær næ bacauærd-dzæn...

Ujy dær, ævæddzægæn, acy saxat, bady fyndz uælqus, xæry cadæggaj fi-zonæg æmæ xæbzædæntæ, nuazy bægæ-ny æmæ araq.

Syxag qæuy is ældar. Is æm zæx acy ran dær æmæ bydryr dær. Bydryr jyn jæ fydy fyldæltæ „xuymætedz“ adæmæj bajstoj. Zæxxæn jæ iu xaj kæny jæxæ-dæg axxuyrsty khuxæj, jæ fyldært a jyn æxxuyrsty dædty zæxxæ kuytgænæg adæmæn arhyl. Æmæ jyn fidync. Fidync yn uyman, æmæ xoxy çysyl is zæx. Næsyl æxxæssy.

Ujy dær arfægænæg u xuycauæn jæ xorzakændty tyxxæj. Æmæ ujy fædyl, acy ran dær uazæguaty badync cindzi-nad æmæ xudt. Acy ran dær, ævæddzædæz, xædzary xicau bady bæræcædt æmæ xærzad æxsævær ænqæl, jæ styr riix: zdugæjæ. Uævgæ, či zony, æxsæ-vær xærgæ dær ma kæny. Ældærdætæ æn-qælmæ kæsyn næ uarzync.

Acy qæutæj ma alkæm dær is axæm amonddzyn xædzærdætæ. Is ma dzy nodžy axæm adæm, nyxy fyst ædzux æmæ ænfæsajgæ jæ arm kæuyl dary...

Fælæ adæmæn sæ fyldært xaj fyðævza-ræn kæny ændær xuyzy. Xæxbæsty zæx çysyl is. Xuymændy zæxxæj—tærihædædzy gæbpæltæ. Cy xor sæ ærcæuy, afædæn axxæssy ærmæst jæ xajæn. Ujy dær uæd, æmæ xuymgænæg adæm sæ xor kuy xæroj kadavaræj, znag cy fidaryl ærbædt, uycy ran æj kuyd xærync, aftæ. Birætæn ta uycy nicæjag gæb-pæltæ dær næj.

Xosgærst dær dzy çysyl is... Uydon dær gæzæmæjy skhuyddzægtæ. Xos sæ

KOCOJTY ARSEN. Reignyrdi 1876 azy. Brilistrit Soveton fysdžity Cadisy næug. Iron prozejij ižndurne vrag. Rajgurdy. Džuzly qeuy, Ordžonikidzej rajony, Cæg. Irysto- 1896 azæj fæstemæ. Seminary mukuy kastis, uad radzyrla uyrusug uvezagyl fysyn Myxurgond cydysti ja fysty gazetty „Torski vedomosty“ æmæ „Kazleyk.“

Fæstæder myxurkænyn radzyrla ja fystytae Prilyubræz æmæ Tiflisag zurnally æmæ gazety.

1910 azy redakci kodta zurnal „Æfsir“ („Краса“)

1912 azy kuysta bolsevikty gazet „Pravda“.

Uktjabry revoljuijiv fustec u Cægat Irystony kultura aræstdy aktivon kusæg (Latinag alfovits, literaturon ærzag arazdzytai), gazetty æmæ literaturon ærzag orgänizacige- dzytej. Bakusla „Fildiuedäi“ læreron sekretaræj. Myxu- koda ja fysty „Zhuy“ æmæ „Max dudž“.

Xlæn činçaj fyddzag radt ja radzyrla myxurys fæzyn- dyster revoljuej fæstej.

Ja uacmysty sajragdær temæ Kocojty Arsenæ u koloniza- ciegænug člonvikty, uæzdæt, phamesnjkytæ cardy baz- zajecdzag elidæudty nyxme tox. A-fæstag azy Kocojtyrt azdætis nyrykon tematikamæ. Ja radzyrla sækj ævdisync æmæ qaudzydær sly sa xærzaiv ærzagæj.

ærkærdynæ xærz mænkæj. Fyldær xadt iu qudžy sag dær næ væjjij.

Xizæn zæxxytæ... Uydon dær kadavar. Fælæ qæugæ dær cæmæn kænync, iugær xor kuy næ ua, xos kuy næ ua, fos kuy næ ua? Uydon xærync qæzdydžytae. Annætan ta dzæbæx kæny saæ zærdæ ærmæst uydon sojdžyn æmæ cyllæxuyz kærdægæj.

Ændær isty xuyzæn kuysty æftiaga- dzy nicy is.

Uædæ uycy adæm ta kuyd cærync a bæsty?

Cærync, mæguyrdzinad kæj nylqyvta je 'Ivasæntæj, uydon kuyd cærync, aftæ: saæ mæguyry qitutæ xærync.

Stong ævzarync. Uazal ævzarync. Cæ- tunc-byzhurty. Systæj æmyzmæld kæ- nync. Mæsty kænync. Saæ kæradzi to- nync. Sajync. Mælynç, stæj tyrdžyr, uymænæ æmæ, æbpyn fæstag, mediciny æx- xuys syn niče'rdygæj is, rajony qætuy bæ- læh, dyuuaæ styr rajony či nyxæliutæ - Uælladžyry kom æmæ Dygury, -is ær- mæst feldser, iunæg feldser, Sadony kæ- mdær, kænæ Sadonmæ xæstæg...

Xadtæj-xadt, saæ cardæj kuy batyxsync, uad saæ nyf bacæuy ærvty baſersyn saæ fædætty tyxxæj.

- Uæd, mænæ adæm, arvy či færsy, uydon ta uæd cæj tyxxæj sty uazal æmæ æxxormaq, sydævzaræn æmæ tuxi cæ- mæn kænync?

- Cymæ aftæ sarazæn næ uaid, cæ- mæj nyx fyst uydon a'tar æbualh ma- val ælqiva, acy savat saæ kuyd ælqiv?

Æmæ ta arast væjjijnc iu dæsny usmæ temæ jyn balævar kænync saæ fæstag kapeççytæ.

Dæsny us syn razængardæj rasidy arvy fændon:

- Xuycauæn æmbæly aræxdær ku- vyn... Tabu jæxicæn!

- Kuvyn qeuy æbpæt zædtæ æmæ daudžyrtæ dær... Tabu sæxicæn!

Dæumæ ta smæsty axæm æmæ axæm dzuar....

Dæsny us rasiddæn iu zædy nom, stæj ma jyl baſtauy:

- Tabu jyn!

- Æmæ jyn je nomyl quanæ fys arqævdaj. Stæj jyn skænaj bægeny æmæ araq. Æmæ skænaj kuyvd. Æmæ ær-

baxonaj biræ adæm. Æmræ dyn uad ærtærihæd kændzæn mæstdýn dzuar. Tabu jyn! Æmræ dæm baguyl kændzæn aly qæzdycdzinad.

Alæm dzuabptytæ lærverd væjjjy annatæn dær. Væjjjy sæ ærmæst ujj qadžydar, æmræ uymen sænd kænync kuyvd iu dzuaræn skænyn, annanæm ta ændær dzuaræn, ærtygkagæn ta ærtygkadžy nomyl, æmræ darddær...

Æmræ uydon arazync uycy kuyvdæ. Æmræ nyddymync sæ fæstaq murtæ.

Iuej-iutæ sæxi fækhul kænync sau-dýntæ æmræ mollotæm.

Dzuabptytæ biræ qadžydar na væjjjy:

— Kuv xuycauæn... Cyristijen... Xuycau mad Mæjræmæn... Sharhuy syn kæn.

— Kuv æmræ paxumympar Mæxæmætæn! Isty lærvar bakæn mæzdýtmæ!

Iu dzurag saudzyn na kædtæj-xædt fæzhyh:

— Niaguyr kæj dæ, ujj nicy kæny! Xuycau mæguyrty varzy. Eso-Cyristi jævædæg dær mæguyr uyd. Evangelijy dzuryne, — dzuryng qæzdýgten zyn u dzunætæmæ bacæwyn. Ujj cy nysan kæny? Ujj ujj nysan kæny. æmræ dzænætæ mæguyrty uvdzysty. Qæzdýtzætæj uvdym baxaudzæn iu éysyl armydzag. Cæugæ, æmræ buznyg u dæ nyx fystæj qa zdyg næ, fælæ mæguyr kæj dæ, ujj tyxwæ!

Acy ran rast či radzura, axæmæj dzy niči is. Či zony iu axæm dær fæuvdæid, ardæm ujj særabpon či ærbacydaid, fælæ khuxy zynæj baftdæn; barvændonæj dzyrdxæsdytæ, qazdýtæ xicæuctæn kæj arync, ægætæ biræ systy. Ucy ræstdzinady tyxwæj syn rærdæuid činguytæ, fælæ uydon uyrissag zæzagyl sty. Iron æzagyl axæm činguytæ næj. Stej iyl ændær činguytæ dær næj, ærmæst danhuat æmræ diny činguytæ zærond æmræ nog fædzæxstæ. Fælæ axæm činguytæ kuy razynad iron æzagyl, uæddær uymæj nicy rauajdzæn. Kæsan sæ næ uaid. Acy ran æmxæcæj dær næj: činydžy zonæg sty. Dygurgomø acy saxat kæd razyna syldær, činydžy či zony, axæmtæ, iu dæs. Næj dzy činydžy zondzytæ, uy-æmræ næj skholatæ.

Cavær cindzinad uydæn acy saxat, ucy mæguyrty xædzærdty? Cindzinad

dzy næj, næ, acy saxat, fælæ tuxi æmræ sa-sahæs. Xudt næ, fælæ cæstysyg æmræ sa-hæs. Ujj fæstæ stong. Æmræ xatyr stong. Xurxælvæsæg. Æcæg stong. Afæmæj ta biræ sty, ucy xædzærdta. Sæ sylder uærtæ ucy sau cyþperdihaedtæn, acy ran qæutæ aræst kæmæj sty—syhdægæj dær axæm xædzærdtaej.

Æz ma lœuyn mæ lœudæj Ucy kastæj kæsæn mæ alfamblajma.

Arvyl ma ucy mæj. Ucy sthaltyæ. Ucy bærdæm æmræ cyrh Uaza jæ lœudæj lœuuy Donyfarsy særmæ. Ucy næj-guytæ kærdæjijy ælgivync mæ alfamblaj. æmræ kæsæn arvy dard æmræ tar chæxmæ... Æinxæcæj dær kuyd uyd, aftæ u ny dær.

Fælæ ræsuhdad ulæft æz nal ændavyn. Ræsuhdæj dzy nicy ual is. Ær dær cyder dzy is. Uazal. Æmræ zærdæ. Tærihæd, æmræ uarzondzinad adæjmægæn ci ne 'vdys.

Æz nal axsyn æxsævæn he ucy æncad qælæstæ dær, ærædžy dær ma acy ran kærdæzimæ sæxi či lasta, ærdzy æmxæc æmræ cindzinady gïmny jæxi či cin kodta, Æræfy ænæbancajgæ qæryl, kuyd fidar bynduryl æncojgængæ ta lengænægau iu sæxi či sista bærzondmæ.

Æmræ mæm zynæn bajdytæ, cyma ucy quyr-quyr ærædžy cindzinady gïmny xæjdæj quamæ ma razynadid. Ucy quyr-quyr u nyx lœuyny nysan, uæzzu uarh, fydbontæ æmræ talyngdzinady nxymæ, ældadarædæ kæny acy ran, acy ræsuhd xæxtæ, acy ræsuhd arvy byn. Æræf kædy zærdætæ nikæmæn kæny, fælæ tyn-dzy, cæmætæ tahddær afardæg ua ardygæj, cæmæj acy ran nal uyna acy æxxormæg adænyn ænuson zyndzinædæ. Ænækærony mæguyrdzinadæn he ucy ævirqau dændægtæ fæzyqqyr. Tahd kæny uyr-dæm, darddær, bydryr uærzæx uæhdibar-mæ.

— Bydryr uæhdibar!

Acy saxat mæn biræ nal qæuy nyq-qær kænynmæ, mæ khædzæxæj, bynnæ, ucy arf skhuydmæ, zaliag kalmy khædzætæ jæxi kæm kæny. Dygury tæsmæst don.

— Æræf Nyuuadz ma dæ nyfsytæ! Bydryr dær næ fendzynæ, fenynmæ cæmætæ bællydtæ, uydæ! Uym dær is qæzd-ygæj æmræ mæguyr. Uym dær qæzd-ygæj

chulberau chiru mäguyry lug. Uym dær qæzdyg bæxbadt kæny mæguyryl. Uym dær qæzdyg kæny sojchiran, inæguyrta... Mæguyr ta uym dær ja eærgæ-eæren bonty jæ tugaj sædty qæzdydžy dojny, kusy jyn æna'ryneojæ æinæ luxi kæny mæguyrdzinad æmæ alysuzyon tyx-dinædtv uarhy byn. Æinæ uyj armast maxmæ, lystony næu... Chæx dendžyz-næ fændazyl, dærddær dy Terkimæ kæuylty creuaj, fændzynæ dy uydædtæ. Dendžazy dær nogæj nicæujl ambældzy-næ. Uycy ran dy fændzynæ nauta, uydon dær siy qæzdydžyty. Uycy nafty lasync bazajrägtæ, uydon dær arazync qæzdyg adæmy fabrikætæ 'mæ zavodty. Bazajrägtæ dær qæzdydžyty sty. Lasgæ dær sæ qæzdydžytæn kænync. Fællojzændzytæn ta ma uycy bazajrägtæj bazzajy „khæxtæ“ mæ „sykhate“, staj nicæjjag ambyd æmæ ævzærdzinædtæ.

Æz mæ læudæj lœuyn khædzexyl. Mæ zærdæ n 'agury mæ talynq, astid čysyl uatmæ qæuuy uynalßedony ahusty. Næ mæm cœuuy xuyssyn. Bazmalydsty,

bauyromen kæmien nal is, axam qaydyta. Mæ riu myn cyder sudzy.

1923-æm az. Donyfars. Æz inæ lu a mbalimæ arvyst dan ardæm, æmæj baka-non statistikon kuyst. Fyssæm xuyngendžyty xædzarady bjudzettæ:

Max nyrma nyr ærbacydystæm. Kaisom bajdajdystæm kusyn. Kuy fe uum uand kænæm Styr-Dygorum.

Radžy ma u. Fændy mæ basgaryn mæ zongæ bynættæ. Ualdai dær ej khædzexyl lauuyddan uyi. Arast ðær iunegur.

Mænæ is. Dæs æma ssædz azy arzma mæ cy xuyzan uysi, nyr dær yn is ny cy xuyz.

Æma ta az lauuyin kha dzæxyl. Inægaj. Mæ fæstæ chæx darvne Donyfarsy xædzærtæ xylomylytai. Nædær dærddær fyddazdžy xuyzæn, gæs lauuy Uaza, bærzond æmæ cyrh arcy xuyzen. Razy'rdygæj adarhi Xænæz-Zædælesçy æfæcæg. ja rahyl dary Nar, Xænæz æmæ Zædælesçy qæu æmæ uydonæj ralidzgæ

C. Irystony „proletarian literary group“ „Ziuy“ fyddzag khord ('926-77)
Fyddzag rænyq: Brythiaty Suzyryqo, Dzæsaty Temyrqan, Gardantl

Mizal, Mæqity Veræ.

Dygkag rænyq: Dzanaqty Serge, Færaion Khosta, Khoshrati Sarmet,
Dzesty Kuydzeg, Bædosty Qazybeg.

ændær rædty ærcæræg qæutæ. Uælæ Maxčesk—Uallag-komy iumæjag kom. Kuyd uydysty, aftæ sty nyr dær. Cyma rast znony bon uyddæn acy ran æmæ cyma ardygæj znony bon kastæn, mænæ acy xæxtæm dær, acy kæmdæm, stæj acy qæutæm dær.

Ærbacauyc cybpar acærgæ dyguropy. Salam dædtync.

— Zonyr ma næ?

Ædzyñæg sæm nykkastæn, fæla sæm zonyr.

— Baxatyr kænut... Nal uæ zonyr.

Uydon myn zahtoj sæ næmdæ, sæ mygkægtæ. Razydysty mæ ragon xælærdæ. Kæddær Donyfarsy mæguyrtæj. Nyr dær mæguyrtæj sty.

Nyxas nyn bacajdah. Færsyn sæ xædzarady fadættæj, sæ cardy uagæj.

Ænaxuyr axast uynyn mæ razy. Kæddær sæ card ælhitynæj fyldær ci næ' udydi, ucy mæguyrtæj myn mæ aly farstæn dær dædtync dzuabp cyrd, ujy cymæ nyfæddægæ cæxær sæ cæstyty razdæn syn ałtæ ænhardci kastysty sæ uæzzau cardy arxosæj.

— Acy saxat ual nyn cyma iu čysyl zyngomau u. Næ quay nyn acahoj razdær "styl" xæst, stæj ta—midpaddzaxada dy xæst. Fæla nice kæny. Max nyr uy-næm æcæg fændag. Ucy fændag, xorz, amondžyn æmæ rast cardinæ ci arazy. Æmæ se quyr-quyr cæuy, stæj ælhitynærnest znon dær ma tug ci chyrdta, uydon. Sa bon nal u, nal maxyl bæxhardt kæny. Sæ bon nal bauydzæn adæj-madizy tug nuazyn, razdær ej kuyd nystojo, aftæ. Stæj syn ej uadzgæ dær nal bakændzystæm, isci sæ jæ cardy calx kuy slænd kæna azdæxyn fæstæmæ zærond æhdæudtæm. Max ucy zyn ævzaranæn sæ bynæj ruxs suahtam. Ucy tugchirty æmæ uydon fædonyt max nych-chist kodtan khæxty byn, uallædty kuyd nychehist kæny, aftæ. Max ucy talyng adæm nal stæm, radzy kuyd udydzystæm iu quydtadzy tyxxæj dær. Max nyr xorz zonæm, luta qæzdyg cæmæn uydysty, annætæ ta—mæguyr, stæj cy bakæny qæuy, cæmæj adæm nal dix kænoj qæzdydzytæ æmæ mæguyrtæj.

Æz læuuyn khædzæxyl, ucy kast kæ-

nyn aly'rdaem æmæ ærgom uynyn—acy ran zærond ulæftæn nal is bynat, fæla ulæfæy ændær cæmæj dær, nogæj, axæm cæmæjdær, razdær næ bæsty cy næ uydri. Acy nog syvzerydi acy ran fidar æmæ ræzy tahd zærondy bæsty, zond æmæ zærdæ ci mardta ævirqau sydævzæraænæj. Acy nog u nyfs, kæj ralæudzæn xuyzdær æmæ iuxsæder fidæn, ænæfæcudgæ uyr-nyndzinad fællojgændzytæ iudzinady tyxxæj, stæj æxsidgæ cædtædzinad, cæmæj alyc dær aræst ærcæua ucy iudzinadyl, kuyd nyfædar ua æmæ bajræza.

— Acy saxat nyn, cyma, zyngomau u. Fæla ujy nice kæny. Max nyr uy-næm æcæg fændag. Æmæ ucy fændagæj max fæsæd nal azdæxdystæm.

Æmæ aftæ zyny, cyma axæm aræzty fidærzinad kæj is, ujy tyxxæj ævdísæn læuuync se "gomgy ævvagæj næ aly farsy xætæ, stæj dard chæxdaræg qæd, stæj xuyngænd æmæ xosgærsty saxmætty xuyzaen uaddzægtæ, roggomau dymgæ sahæsgænæg æmæ uazal chititæj ci ulæfæ, mænæ acy chitutæ dær, acy saxat næ særæmæ, xætæ syhdæg uddzæfæ ci zary. Ujy tyxxæj quyr-quyr kæny acy saxat Æræf dær dælæ uym, bynæj, komæn jætægkæ byn.

Mæ xælærdæta ta ma sæ dzyrd kodtoj, nyfs sæ kæj is, kæj sæ uyrny cardy nog æcægad, æmæ cædtæ kæj sty ucy æcæg-adyl tyxxæj tox kænnyyl suang kæron-mæ dær.

1934 az. ÆzDonyfarsy khædzæxyl næ dæn fæla Ordzio'likidzejj saxary, mæ fatery.

Duarnæ khævda khærtajæ kalægau kaly. Ałtæ zyny, cyma mihtæj æmbærst arv uyñæm qavy, cæmæj, ærædzy zæxyl xur kuy atyld æmæ dune kuy syhd, ujy fæstæ kuyd basædta zæxxy dojny jæænæsixsijgæ uymæly æværæntæj.

Mæ razy gazet „Proletarij Žætii“. Nyr-tægkæ dzy bakastæn, Cægat Irystony dæsæm aly bærbængontæ kæj cædtæ kændzysty.

Bodyn. Fæla quydyta lenk kænync. Æmæ ma nysæn cadeggæj ædzynæg nykkast ivhuyd afonmæ, radzy cy azty acardætæn, uydornæm. Aværy mæn axæm ran, radzy kæmptytæ xattæn. Mæ razy festyn kæny cy, fedton æmæ cy bavzær-ston, ucy nyvtæ.

Mænæ dyn me 'bærægon Donyfarsy khaedzæx. Mæ zærdyl ærbalauydy, ucy moment, dyuuissædz azy ahommæ az iu særdygon æxsav mæ čhyldym kuy syzdæxton uazal æmæ ænæzærdæ ærdzy ræsuhddzinadnæ, æmæ cæstængas, ciu, uymaj, kuy sarætton sau cybpaerdihæd-tæm, adæjmag kæm banyhuyl.

Æxsavy æncad qælasty fæsontæn, ærdzy cindzinady gimny fæsdzægat mæ quysl kuy 'rcydi zyntæ bavzaræg adæjmadzy ælhyst, innæ adæjmag uuj cahar či skodta jæxicæn.

Mæ mysæny ta fevzæryd ucy khædzæx ændær momenty, fællojgændzyty tuxijy ræstdædzy bæsty kuy ræluuuyd fidar nysly dug, xuyzdær ræstæg kæj ræluudzæn fidænmæ, fællojgændzyty iudzinad tyxdzyn kæj uydæn, stæj cædtæ kæj sty, ucy ivddzinady tyxxæj sæ bon eyæ, uuj bakenyn, stæj ræzgæ dær kuyd skæna, bynduron ræzt.

Cy fequystain, cymæ, nyr ucy ægo-mvg donfærsag khædzæxyl mæ ragon

lymantæj, istej lyxxæj ta kuy sambældgaikam æmæ: ta næ nyxas kuy snog kodtaikam, dæs azy razmæ'kæj kod-tam, ujy?

Aftæ mæm zyny, sæ dzyrdæz zylang kodtaigkoj æmxæcæj dær cindzinady gimpæj nyr ræstæg æmæ tahd ærbalauuag lidæn.

Mæ zærond lymantæ-kæddær tug-chirty æmæ ældærty cahartæ-zahraigkoj nyr mænæn, acy saxat uydon kæj kusync ærmæst sæxicæn æmæ kæj na! is chulbertæ dær: sæ dug aivhuydra, særæg kond facci.

Uydon myn radzyrdtaigkoj, xætæm sæ iu xaj hydrymæ kæj ralyhd æmæ uym kolnozty kæj kusync. Xæsty uuj fædyl fæuæræxdær. Am is nyr fadat zæxxý kuystæn dær æmæ fosy knystæn dær.

Uydon myn zahtaigkoj darddær: Xoxy cærdzytæ kæj ferwæzlysty ucy talynghædzinadæj, razdær syn sæ cæstystæ ci basta. Uydonmæ skholatæ. Alkæ n æn

Cægatæmæ Xussar Irystony proleteran fysdzyty fyddzag sjedzy delegættæ Csinvaly 1930 azy.

dær xæs u xi axuyr kænyn. Dzævgar skuynæg ænæaxuyrdzinad as adæmy æxsæn.

Uydonæn is klubta æmæ činygdontæ.

Uydonæn kæsunc xorz činguyta sæ madelon ævzagyl, cardy ræstdaryl sa či axuyr kæny. Čauy sæm iron gazetta, kæj færcy zonyne cy quydtægtæ aræzy ruxs dunejyl—næ cædisady æmæ fæsa-ræny.

Nitzæ sæ nyrong kuyd tyxsyn kodtoj, aftæ nal kænyne. Uydonæn is rynçyn-dædtæ, doxtityæ, feldsurtæ, akuserkæte, čysyl aptektae.

Stæj ma myn uydon zahtigkoj nodžy:

— Max ujy zonæm, æmæ aj u næddær rajdiany ræsion ærmæst... Xur nyma nyr ssævy... Dard kæj nal is uycy ræstæg, xur kæd sfardæg uydzæn ræsuh-dæj æmæ jæ styrady... Tæxudy, æmæ uycy amondžyn ræstæginæ cær!

Ujy dyn xæxbæsty.

Æmæ uad bydryr ta?

Dyuuiissædz azy razmæ mæn fændyd nyçqær kænyn Æræfmae:

— Fený cæmæ bællydtae, bydryr ujy næ fændyznae!

Bydryr tyxxæj æxæm quydy nyr rast næ razyndaid. Æræfæn ædærsægæ u jæ bon jæ dædtæ ueræx fætanæm skhaeryn.

Bydryr ujy fændzaen acy sasan biræ cydærtæ, acy ran cy næ uysi nikæd.

Æræf fæquoszæn dædtæj, styræj dær, æmæ čysylæj dær, biræ nog xabærdætæ, aræhudty kæj koj kænynæ, uydonæm ævvaks.

Ujy dzy fændzaen biræ kolxoztæ, didi-næg æftauæg, fidargængæ či ræzy... kolxozy zad xuymtæ... kolxoizontæ ængoni binontau kæm kusync, uycy bydryrty. Fæquosdæn syn sæ zardzytæ, cyrd æmæ ciny zardzytæ, razmæ sæm či sidy.

Terk æmæ je 'rvad dædtæj fæquosdæn kolxozy kuysty tyxxæj, lystony bydryr jæ iu kæronæj innæmæ či bacaxsta.

Fæquosdæn ænæqæn zavodty æmæ ar-

xajdy rænqy tyxxæj, razdær ærdieg mæ-guygur lystony sæ koj dær kæmen næ uyd, nyr ej sie uasentyl æxsyzgon sid-tæj či dræg kæny.

Fæquosdæn-ma ujy am biræ ænderæ cæder tyxxæj... Xorz uacquydtæ... Fællojgændzytæ card ræsuhd æmæ ruxs cæ-mæ kæny.

Stæj darddær, fændagæn ja: annæ xajy dæryh, suang chæx dendzyræ, ujy fændzen rast axæm nyvtæ, fæquosdæn axæm uacquydtæ. Qaspi jæxædæg, rædzuordæn uymæn bære axæm dissadzy uacquydtæ. Badzurdæn ujy tyxxæj dær, nyr jæ dædty chæxyl kæj lenk kænynæ nautæ, sæ xicau fællojgænae adæm kæ-næn sty. Lasync batraægtæ, fællojgæ-næg adæm sa xicau kæmen sty, uycy fabrikætæ, zavodty æmæ færaægænænty kæj sarrestoj. Lesge dær sæ kænynæ fællojgændzytæ.

Æz mæ badtæj badyn syndzy farsimæ.

Cindzinad pałq-pałq kæny mæ riuy. Cy dæn, uymæj iuuyldær bacyrd dæn. Æmæ mæn fændy nyqqær kænyn mæ zondy cæsty ængasy cy ænækæron by-dyrtae ajtyng, uyrðæm:

— Arfæjag u, lyston, æradzy dær ma tuxi či kodta paddzaxy khælety, talyngdzinady æmæ mæguyrdzinady, nyr ta ædærsægæ æmæ fidar cydæj či cœuy, uycy fændagyl, nog cardinæ či xony, dzæg æcægdzinadæj, ruxsæj æmæ ræsuh-dzinadæj!

— Arfæjag ut, næ cædisy fællojgændzytæ, ævalmæcægæ, æmbargæ, jæ tugæj æmæ æxsardzyn xæstæj sæ fændonyl či stulyn kodta istorijy calx!

— Arfæjag ut, dunejy fællojgændzytæ, sæ qadamanta neppyrx kænyn nyma kæmen næ bantyst! Neppyrx sæ kændzyslut symax dær! Nyddymdzystut, ry-gau, uæ cardy talyng æxsæv, æmæ jæ aivdzystul ruxs, cinæjdæg, ænusmæ, mæ-læt kæmæn næj, axæm bonæj!

— Ноон! Тахдар анхуыс!.. Уучын хүзэнэй, quamæ таҳд bynton дэр нyllæuuaj.—Бэхт и уучы моменттын гавыди яе хэхтэй цырдэр ажсын, стэй та и ууй фестэй күнд лэстэ, афтар лэсэн байдыта.

Уәд dyn uәrdony xicau bazaryd. Rajdiany fidissadžy zaræg... Kæjdær čyzgyl zaræggænæg, ævæddzægæn, æmæ idtæg mæsty kæmæ uydi, axæm čydzhy zaræg...

Zaræggænæg næ bacauersta uajdzæfy, xadtæj-xadt ta ænæfsærm nyxæstæ zarædžy fækænnyyl.

Cysyl festædær uuchy zaræg fæuhta æmæ bajdydta ændær zaræg... Caværdær abyraedžy zaræg.

Уучын хүзэнэй дэр та ньюуахта. Байдыдта ærtiykag... Nodžy дэр caværdær "fidissag"... Kæjdær usyl uuj дэр ænagkag, uajdzæflag, razzadžy xuyzæn.

Fondz ævi æxsæz dzyrdu... Æmæ та nog zaræg... Cydær, caværdær æxsardyn ældaryl.

Acy zaræg дэр та uajtahd fæuhta æmæ aly xuyz, "Uærajdæ" kænyn sista...

Уæ, uærajdæ-ræjdæ, уæ, uærajdæ-ræjdæ!

Уæ, uærajdæ, ræjdæ! oj! oj!..
Æryncay... lu cysyl acæuy. Æmæ та uuchy uærajdæjyl nyzzægæl væjjij.

Cysyl fæstædær ævest jæxi bacahta...

Петусок... петусок!
Золотой гребесок,
Маслина головиска,
Соловка бородиска!
Сто ты рано встает,
Сто ты в помоке поес,
Ваны спать не даец!

Æz nyxxudtæn.

— Уәд cæmæn ærbalæuuuyd дæ zær-dyl petusok? Нæ дзыгы дæ skholajy?

Uәrdony xicau baxudt:

— Уәдэй цы баçyndæua, næ iron zar-džytæ ænkhard sty. Se'bpæt дэр uuchy lu xuyzon sty... Кænæ lu čydzhy fidissag kænynca... Кænæ lu usy... Кænæ ma ændær iskæj... кænod та abyrdzhy zarædžtæ. lu zaræg-lu abyrgyl, in-kænæ stauync ragon ældærdty... Se'bpæt дэр uuchy lu xuyz. Cyzdžity

æmæ ustytæ zardžytæj чи кæcy u, uuj næ rairtasdynæ, aftæ æmxuzon sty. Abyrdzhy zardžytæ дэр aftæ. Äldærdty zardžytæ дэр... Adæjnigag sæ fæl-mæcgæ kæny. Äenkhard styl.. Quamæ alkæcy zarædžy дэр ændær isty ua nogæj. Zarædžy zdæxtytæ lu xuyzæn дэр fæuænt. Xæjrædžy xaj festænt. Uuj дэр ма зærdæmæ baxæssynæmæ bæzzy. Fæl-læ quamæ zarædžy dzuroj alcæj tyxxæj.

Румякон жарео
Пакрылаш вашток.
В шеле, жа рекою,
Патух огонек...

Nodžy darddær kuy acæuæm, uәd та æz zærdiagæj nyccælglasdynæ nog za-ræg, ændær istej tyxxæj чи dzury...

Сто ти, мама, бежпрестанно
О шештреце вше твердис?
В луцем мире наса Жора!
Ти мама нам гаварис...

Nodžy darddær та kuy acæuæm, uәd-dær та nog zaræg...

Зил-биль у бабуски
Шеренкий кожлик...
Бот как! Бот как!
Шеренкий кожлик!..

Stæj ma nodžy darddær... Maximæ та, æz kүyd zahton—кænæ čyzg, кænæ us, кænæ abyraeg, кænæ ældar!

Nodžy kuyvdty дэр aftæ... Čyndzæx-sævtv дэр, uyndy дэр...

Uuj мæ зærdæmæ næ cæuy... Än-khard u.

— Æmæ Xetægkatty Khostajy zardžytæ næ zonyz?

— Нæ... Яе кој myn kodtoj. Dzyrd-toj myn xorz zardžytæ, dam, mysy. Fæ-læ jyn ja zardžytæ næ fequyston... Æmæ uәd Xetægkatty Khostajy jedtæmæ iron zardžytæ niči mysy?

— Нæ... Uævgæ ma is Kuyndyxaty Mussæjy zaræg.

— Uuj æz zony... uym æcægændær is nogæj cydær æmæ, uymæ gæsgæ, u uyrissag zardžytæ xuyzæn.

Bira afontæ aivhuydta, max uuchy "literaturon nyxas" kuy kodtam, uәdæj ar-dæm, mæguyry zærond uәrdony, Cyry-stonqæuæj Alagirmæ (Qrupsmæ) cæu-

gæja. Uædæj ardæm biræ don afardæg. Biræ cydærtæ sæ xuyz aivtoj maxinæ dær lystony, ragon Uæræscijy æmæ ænæder bæstætæ dær.

Kærædzijæn zæhyn cymæ næ bon cy bacadaid, isty æhdauæj ta kuy sæmbælæ daigkam mæ ragon æmbalimæ acy ræstædžy, æmæ ta kuy sfænd kænigkam næ „literaturon nykas“ snog kænyn, xuyngænædžy zærond uærdony kæj bajdydtæm?

— Ånæmæng, mæ ragon æmbaly razdærrazdær bæfændydaid bazonyn: uydæs ma Xetægkay Khostajæ fæstæmæ, stæj ma is acy ræstædžy lystony ændær kusdžytæ, æmdzævgætæ æmæzædžytæ či mysydi æmæ či mysy.

— Kustžytæ, zæhys, æmdzævgætæ æmæ zærdžytæ či mysync?

Acy ran hærzond sison æz mæ sær.

— O, mæ xælar!.. Uydi æmæ is. Stæj ma biræ dær sty!

Æmæ sæ bajdydtæ nymajyn...

— Axæm æmæ axæm uycy az rauah-ta uacmystry činyg ual æmæ ual myxuyrgond syfy!..

— Axæm æmæ axæm ual æmæ ual myxuyrgond syfy!..

— Axæm æmæ axæm... Axæm æmæ axæm... Axæm æmæ axæm... Uæd æmæ uæd... Uæd æmæ uæd... Uæd æmæ uæd... Ual æmæ ual... Ual æmæ ual... Ual æmæ ual myxuyrgond syfy...

— Annætaen næma bantyst činguytæ rauadzyn, fælæ uacmystre uym nymnyxuyrgondtoj axæm æmæ axæm zurnalæ æmæ gazetty... Axæm æmæ axæm, ual æmæ ual æmdzævgæjy...
Axæm æmæ axæm, ual æmæ ual...
Æmæ nodžy darddær...

Stæj čysyl fæstædar zahtain:

— Uyj dyn maxmæ, ærmæst Cægat lystony. Fælæ ma, kuyd zony, aftæmæj is Xussar lystony dær. Uym dær acy quydtædžy bantyst biræ sarazyn: ujy æmæ ujy, ujy æmæ ujy, ujy æmæ ujy...

Æmæ ta bajdydtæ nymajyn poetty næmdæ æmæ mygkægtæ, činguyty myxuyrgond syfty nymæc, stæj gazetylæ æmæ zurnalæ myxuyrgond æmdzævgætæ ny-mæc.

Aftæ dær, ænæmæng, me'skholajy æmæhal—uærdondžyn bafarstaid næd ænæder bæstætæ mæn:

— Æmæ uæd uycy nog iron zærdžytæ ta kuyd mysync? Miyjajg ta æydzæty, uststy, abyrdžyty, zahdgænæg zædærdæty zærdžytæ xuyzon uydysty? Åz zæhynmæ qavyn: miyjajg ta uydæn, uycy zærdžytæ, uycy iu æhdauyl aræst sty? Æmæ: kæd uycy iu særly (ærmægyl) dzur-gæjæ, sæ kuyst uycy iu xuyzon, uycy iu fændagyl aræst u, kænae, či zony, kæd zærdžy ærmægma alci dær xicæn ærdygæj bacæuy? Nodžy bælvyrddæs: uycy iu xuyzon kæj sty, uymæ gæsgæ fyrænkhardæjchæxdændag næ kænyn, miyjajg, či sæ kæsý, či sæ qusy, uydæn? Stæj ma — nodžy: ærmæst khuxtej lvtæ cæuync, ævi ma sæ mysædžy zærdæjæ dær?

Acy ran æz, ævæddæzægæn, hærzond qal ist cy sær skodton, ujy iu čysyl ærmæsæ zærdæjæ. Axæmtæ xærz čysyl sty, fælæ dzy axæmtæ uæddær is.

Uydonæn sæ æmdzævgætæ xorz rauajnc. Zærdæjyl syn æmbælynç.

Annætæ, næ poettæ, æmdzævgætæ fyssync aptekærtæ æmæ provizortæ aptečity xos kuyd cædte kænyn, aftæ...

Cy mi kæfæny aptekær, kostæ cædte gængæjæ?

Uyj rajsy doxtyry recept æmæ kæsý:

— Uyj, bærc æmæ ujy bærc distillat donæj.

Rajsy avg æmæ dzy nykkæny, cæj bærc æmbæly, ujy bærc don:

— Uyj ual dyn iu!

— Uyj bærc æmæ jyl ujy bærc nyvægnyn qæuyl axæm æmæ axæm cæx...

Bacæuy cæxystonmæ. Fijjaggondæj dzy sisy, cæj bærc æmbæly, ujyos. Sbary jæ aptečy barænyl æmæ jæ avdžy nykkæny:

— Uyj dær ual dyn u!

— Ual æmæ ual kajy uymæj... Æmæ ta xosdaræn avg, ævgænæc, baræntæ!

— Uyj dær ta dyn iu!

— Uyj bærc æmæ ujy bærc uymæj...

Æmæ ta nodžy ujy æmæ ujy...

sty. Se 'bpæt dær iu uaguyl aræst.
Æmxaæcæj dær kærædzijy xuyzon. Ju
poety dzy annæmæj næ rairtasdzynæ.
Cy səm is, uuj æmxaæcæj dær ucy iu
u, ucy iu u, ucy iu u. Iuy dær dzy
zærdæ næj... lunæg mur dær... Fælmæcy
sæ læg. Ænkhard kænync!...

Stæj fezdæxtaïd æmæ, ænkhard-guy-
rysxojag xudt kængæjæ, ta nyccælq
lastaid:

Петусок!.. Петусок!..
Залатоі грабесок...

Cymæ aftæ quydy kænæn is, æmæ
Irystone næ razyndzæn mæ ucy ragon
æmbaly xuyzæn, Cyrystonqæuy skho-
lajy kæjimæ kastæn?

Næ. Axæm kæsdžyiæ is Irystone.
Stæj biræ sty. Æmæ syn sixsijæn dær
næj.

Uydon ædzuxdær zydaguyrd kændzy-
sty poezijy—card, zærdæ æmæ cæxær.
Card, zærdæ æmæ cæxæry tyxxæj uy-
don nybparinag sty poetæn uuj bærc
aræxstdzyn kuy næ razyna æmdzævgæjæn
jæ abud arazyny, uæddær.

Uymæ gæsgæ idtæg xorz uaid, cæmæj
næ poetikon farmacevty kusdž, tæ
recepty kuy fækænigkoj, iu mænkæj
uæd tæ, zærdæ, cæxær, stæj ma ucy aly-
xuyzondzinad, udægas cærdžyty midæg
pælg-pælgæj či fycy.

Uæd či zony, æmæ Irystone as adæm
bajrox kænigkoj syvællædty „Петусок“
tæ æmæ „Кожлик“ tæ...

S A E R G A E N D T A E.

Fars.		Fars.	
D. Demixovskij.—Dzæudžyqæuy ok- rugæj— C. Irystony Avtonomon Oblæstmæ	6	Niger.—U fadat-arazæg!	74
Kocojty Arsen.—2 fembældy	25	Ardasenty X.—Cipo	76
Dzanajty Iv. æmæ Dzesty K.—Beto- næmdyx geroj	36	Æhuzarti Georgi.—Mæ rajguyræn hæu	81
Dzanajty Iv. æmæ Dzesty K.—Fyjja- uej masinisttæm	41	A. Guluty.—Kolxozon bydyry (æm- dzævgæty cikl)	88
Xuythinaty Cybpu.—Cæxærtý kald	47	Mamsyraty Dæbe.—Didinæg	93
Færnion Khosta —Qæbatyr cærgæs	53.	Asæx Tokaty.—Dyuuaæ dunejy	95
Mamsyraty Dæbe.—Fervæzyngænæg	65	Soveton fysdžyty fyddzag sjedz	96
Arbiaty Xætæxcyqo.—Ræz, Iryston	73	Cægolty Georgi.—Radžy æmæ nyr	99
		Cægolty Georgi.—„Petusok!.. Petusok“	109

Хісæп и-гу арх—3 сому.

ПОДПИСНАЯ ЦЕНА: На 1 год—18., на 6 м.—9 р., на 3 м.—4 р., 50 к.
ПОДПИСКА ПРИНИМАЕТСЯ во всех почтовых отделениях и письмоносыцами.